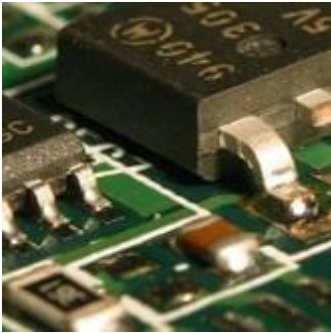

Concept-Economische Agenda 2012-2015

1 november 2011

Inhoudsopgave:

Voorwoord

1. Inleiding
  - 1.1 Aanleiding
  - 1.2 Collegeprogramma en kerntaken
  - 1.3 Doelstelling en thema's
  - 1.4 Uitgangspunten en aansluiting bij het beleid van rijk en regio
  - 1.5 Investerings
  - 1.6 Leeswijzer
2. Economisch profiel Noord Holland
3. Kenniseconomie en Innovatie
  - 3.1 Economic Development Board metropoolregio Amsterdam
  - 3.2 Clustersamenwerking in Noord-Holland Noord
  - 3.3 Innovatie in het Midden- en Kleinbedrijf
4. Werklocaties
  - 4.1 Schiphol
  - 4.2 Havenindustriële complex Noordzeekanaalgebied
  - 4.3 Greenport Aalsmeer en Agriboard Noord-Holland Noord
  - 4.4 Bedrijventerreinen
  - 4.5 Kantoren
  - 4.6 Detailhandel
5. Arbeidsmarkt en onderwijs
  - 5.1 Aansluiten op sterke regionale clusters
  - 5.2 Stimuleren afstemming onderwijs en bedrijfsleven
6. Toersime en Watersport
7. Ondersteunend beleid
  - 7.1 Regionale samenwerking
  - 7.2 Regionale ontwikkelingsbedrijven
  - 7.3 Internationale marketing en acquisitie

Bijlage 1. Verantwoording en monitoring

Voorwoord

Voor u ligt de Economische Agenda 2012-2015 van de provincie Noord-Holland. In deze Economische Agenda staan de hoofdlijnen van wat we als provincie de komende vier jaar gaan doen om de internationale concurrentiepositie van deze provincie te verbeteren.

Zonder een gezonde economie ondervinden we direct negatieve effecten op de werkgelegenheid en welvaart. Momenteel verkeren we economisch gezien in zwaar weer en hebben we te maken met grote onzekerheden over economische ontwikkelingen. Daarom moet de Economische Agenda ook ruimte bieden om in te spelen op de actualiteit. Zo heeft een ontwikkeling als Het Nieuwe Werken een directe invloed op de kantoorontwikkeling en zullen we daar ook rekening mee moeten houden bij behoeftes aan kantoren.

We kiezen bij het verbeteren van onze internationale concurrentiepositie voor het versterken van de sterke en kansrijke sectoren in onze economie en focussen op de thema's kennis-economie&innovatie, werklocaties, arbeidsmarkt& onderwijs en toerisme. Daarmee benutten we kansen die er nu liggen, maar geven met deze agenda tegelijkertijd ook antwoord op de vraag hoe wij verder moeten als de economie er onverhoopt nog slechter voor komt te staan. Dat sluit gelijk naadloos aan op het motto van het collegeprogramma: "Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst".

We bouwen verder op de goede resultaten die de afgelopen periode zijn geboekt. Ik noem daarbij de succesvolle regeling Herstructurering en Intelligent Ruimtegebruik op Bedrijventerreinen (HIRB), de regionale promotie met projecten als 'Amsterdam bezoeken, Holland zien', de afspraken over bedrijventerreinen en kantoren in Plabeka en ondersteuning van het midden en kleinbedrijf via het project Kanskanon.

Ter illustratie van succesvol verlopen projecten komen in deze agenda ook een aantal ondernemers aan het woord over de resultaten van verschillende projecten.

In de afgelopen periode is ook een begin gemaakt met een betere samenwerking tussen overheid, ondernemers en onderwijs&onderzoek. Zo is de Economic Development Board metropoolregio Amsterdam opgericht en is in Noord-Holland Noord een begin gemaakt met clustergerichte samenwerking. Ik vind deze samenwerking tussen de drie o's essentieel voor het versterken van de concurrentiepositie en zet daar met deze agenda krachtig op in.

Natuurlijk zorgen ook andere beleidsvelden binnen de provincie voor een verbetering van het vestigingsklimaat en daarmee voor een verbeterde concurrentiepositie. Niet in de laatste plaats ons verkeer- en vervoerbeleid en landbouwbeleid, maar ook ons cultuur en recreatiebeleid dragen bij. In deze agenda worden die relaties gelegd en waar mogelijk wordt natuurlijk samen opgetrokken.

Ik noemde al de noodzaak om in te kunnen spelen op de actualiteit. Ik zal met mijn werkbezoeken onze partners binnen de samenwerking van de drie o's vaak opzoeken om aansluiting te houden bij nieuwe kansen en ontwikkelingen.

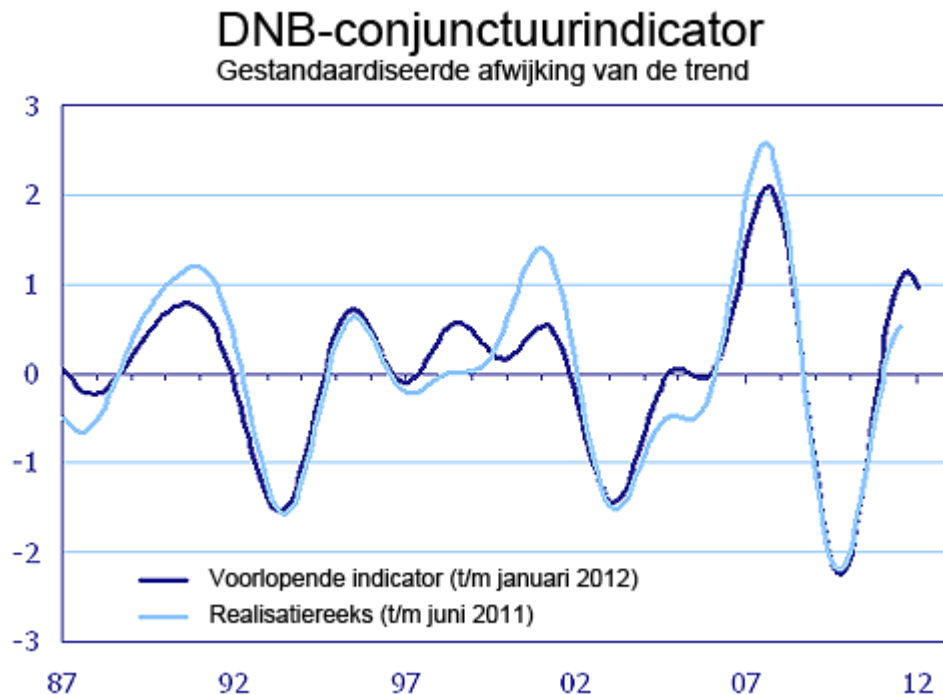
Jan van Run, gedeputeerde Economie

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De wereld heeft de financieel-economische crisis nog niet achter zich gelaten. Nederland laat weliswaar in 2010 en 2011 een bescheiden economische groei zien. Maar er zal nog een lange periode nodig zijn om de zware klappen weer te boven te komen aangezien het herstel traag verloopt¹ en er grote onzekerheden zijn over te verwachten economische groei. Zo voorzag De Nederlandse Bank in september 2011 een nieuwe afkoeling van de conjunctuur en worden aanwijzingen voor een double-dip of beter: aanhoudende stagnatie sterker². We verkeren dus nog steeds in economisch zwaar weer.

De Amsterdamse regio geldt in de bescheiden groei van 2010 als nationale koploper dankzij de winstgroei van exportgeoriënteerde sectoren, maar ook de Zaanstreek scoorde relatief goed³. Maar ook de regio's in Noord-Holland Noord zitten nationaal nog altijd in de middenmoot. Noord-Holland vertoont de laatste jaren een positiever beeld in de zin van economische groei en werkgelegenheid, dan het landelijk gemiddelde. De betekenis van Noord-Holland voor de nationale economie is dan ook groot. Zo vertegenwoordigt de Metropoolregio Amsterdam al 17% van het BNP. Door de internationale oriëntatie van de Noord-Hollandse economie werken internationale ontwikkelingen en concurrentie vanuit andere gebieden snel door. De Metropoolregio Amsterdam is internationaal zeer sterk verbonden en is ook sterk in het aantrekken van buitenlandse investeringen. Buitenlandse bedrijven – de provincie huisvest er ruim 2100- hebben dan ook een belangrijke toegevoegde waarde voor de Noord-Hollandse economie; zowel in werkgelegenheid als in innovatiekracht via hun investeringen in onderzoek en ontwikkeling. De concurrentie binnen Europa om deze bedrijven te huisvesten is echter groot. Internationaal gezien zijn er zowel Europese regio's als de zgn. BRICK landen (Brazilië, Rusland, India, China en Korea) die sneller aan concurrentiekracht winnen dan Noord-Holland. De gevolgen van de globalisering kunnen onder andere een strijd om toptalent opleveren die ten koste gaat van Noord-Holland. Tegelijk lijken

We verkeren nog steeds in economisch zwaar weer. NH groeit wel sneller dan NL, maar concurrenten groeien nog sneller. Bovendien dreigt een tekort aan beroepsbevolking.

¹ De Ned Bank, aug 2011, <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/nieuws-2011/dnb256566.jsp>

² hoogleraar Arnoud Boot, aug 2011, <http://nos.nl/artikel/265306-double-dip-recessie-na-recessie.html>

³ Rabobank, de regio top-40, 2011, http://overons.rabobank.com/content/images/RegioTop40-201106_tcm64-142095.pdf

toekomstige tekorten aan beroepsbevolking een beperkende factor te worden voor het verbeteren van de concurrentiepositie⁴. Hoewel Noord-Holland ten opzichte van het Nederlands gemiddelde dus een positief beeld laat zien is er dus gezien de aanhoudende stagnatie in economische groei, de internationale concurrentie en de ontwikkeling van de beroepsbevolking allerminst reden om achterover te leunen. Om de concurrentiepositie van Noord-Holland in stand te houden of te verbeteren zullen dan ook forse inspanningen nodig zijn.

1.2 Collegeprogramma en kerntaken

De economische agenda is een nadere invulling van beleidsuitspraken op het gebied van economie in het collegeprogramma.

Noord-Holland is een provincie waar mensen graag wonen, werken en recreëren. Wij zien voor onszelf een belangrijke taak weggelegd om dit niet alleen zo te houden maar ook om de **aantrekkingskracht en internationale concurrentiepositie verder te stimuleren.**

Uit: collegeprogramma 'Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst'.

Om de regionale economie van Noord-Holland te versterken en het algemene vestigingsklimaat te verbeteren is focus van de provinciale inzet nodig. Focus die mede ingegeven wordt door de keuze van de provincie om terug te gaan naar de kerntaken (Lodders-plus) onder invloed van rijksbezuinigingen op het Provinciefonds. Voor het uitvoeren van het economisch beleid is door deze bezuinigingen zo'n 40 miljoen euro beschikbaar in plaats van 68,5 miljoen (inclusief budgetten voor de subsidieregelingen Herstructurering en Intelligent Ruimtegebruik Bedrijventerreinen en Water als Economische Drager) in de periode 2008-2011.

De volgende kerntaken zijn benoemd op gebied van economie⁵:

- het stimuleren van regionale economische samenwerking (ook op gebied van innovatie en ondernemerschap);
- het tijdig voldoende ruimte beschikbaar stellen voor economische activiteiten.

Mede door bezuinigingen focus op kerntaken regionale economische samenwerking en voldoende ruimte voor economische activiteiten.

Deze kerntaken weerspiegelen zich in twee van de twaalf punten van het coalitieakkoord 'Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst':

8. Wij kiezen voor een regionale benadering bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen in Noord-Holland. Bedrijvigheid in het Noordzeekanaalgebied staat voor ons niet ter discussie. Wat ons betreft mag bestaande bedrijvigheid niet belemmerd worden door nieuw te bouwen woningen. Wij zetten ons in voor de aanleg van de 2e zeesluis bij IJmuiden. De daarvoor gereserveerde middelen blijven beschikbaar.

9. Wij gaan ontwikkelingen op het gebied van kennis en innovatie steunen. Wij gaan daartoe deelnemen in de Economic Development Board van de metropoolregio Amsterdam en zetten onze deelname aan het programma kansenkanon - gericht op innovatie in het MKB - voort. Wij blijven ook een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt stimuleren.

1.3 Doelstelling en thema's

Het hoofdbelang voor de ruimtelijke ontwikkeling van Noord-Holland heeft de provincie benoemd in de structuurvisie Noord-Holland 2040:

"De provincie Noord-Holland zorgt dat Noord-Holland een mooie, veelzijdige en internationaal concurrerende provincie blijft door in te zetten op klimaatbestendigheid, ruimtelijke kwaliteit en duurzaam ruimtegebruik."

⁴ lezing prof dr. P. Tordoir, 14 juli 2011 Zaandam

⁵ Kaderbrief 2011, Provincie Noord-Holland

In het Collegeprogramma wordt dit hoofddoel onderschreven (zie kader onder § 1.2), evenals in regionale beleidskaders die door de provincie zijn onderschreven zoals de Economische Agenda van de Metropoolregio Amsterdam (Global Business Gateway).

Hoofddoelstelling is:

Verbeteren internationale concurrentiepositie van provincie Noord-Holland.

Als indicatoren voor het behalen van deze doelstelling worden benoemd:

- een hogere economische groei (in de periode 2012-2015) van Noord-Holland ten opzichte van het Europees gemiddelde;
- top-5 positie van de Metropoolregio Amsterdam tussen de Global Business Gateways

Laatstgenoemde doelstelling is opgenomen in de Economische Agenda van de Metropoolregio Amsterdam, vastgesteld in het Platform Regionaal Economische Structuur Metropool Regio Amsterdam, december 2009⁶.

De provincie zet in op verbetering van de internationale concurrentiepositie door inzet op de thema's Kenniseconomie & Innovatie, Werklocaties, Arbeidsmarkt & Onderwijs en Toerisme & Watersport

Thema's:

Het collegeprogramma, de keuze van kerntaken (Kaderbrief 2011), het bijgaande Economisch Profiel NH en de input van de startbijeenkomst van de Economische Agenda 2012-2015 op 14 juli 2011 in Zaanstad vragen om invulling van de thema's innovatie, werklocaties, arbeidsmarkt&onderwijs en toerisme. Een nadere onderbouwing van de keuze voor deze thema's wordt gegeven in bijlage 1 Verantwoording en Monitoring. De focus van deze Economische Agenda zit daarbij vooral in de wijze waarop binnen de thema's wordt gekozen voor agendapunten.

1.4 Uitgangspunten en aansluiting bij het beleid van rijk en regio.

Uitgangspunten.

De provincie zal succesvol beleid uit de periode 2008-2011 zo veel mogelijk voortzetten, uiteraard aangescherpt door de actualiteit. Voorbeelden hiervan zijn de succesvolle subsidieregeling Herstructurering en Intelligent Ruimtegebruik Bedrijventerreinen (HIRB), de economische samenwerking in het Noordzeekanaalgebied middels het Masterplan Noordzeekanaalgebied en op innovatiegebied het MKB-programma Kanskanon.

De actuele economische ontwikkelingen maken dat de provincie ook attent moet blijven op nieuwe ontwikkelingen en daarop moet inhaken, voor zover het van provinciaal belang is. Dat betekent ook dat tussentijdse bijstelling van de agenda mogelijk is.

Duurzaamheid loopt als een rode draad door deze agenda.

Duurzaamheid is bij invulling van de thema's een leidend principe, wat vooral blijkt uit de invulling van de thema's innovatie (de keuze voor 'toekomstbestendige' clusters waaronder duurzame energie), werklocaties (zorgvuldig ruimtegebruik en duurzaamheid bij herstructurering) en toerisme (project Eco XXI en het duurzaam verbeteren van toeristisch aanbod).

Duurzaamheid is leidend principe

Verbetering van de (internationale) concurrentiepositie wordt ook bereikt door vanuit andere beleidsvelden dan economie. Bereikbaarheid, recreatie, natuur, cultuur en cultuurhistorie en natuurlijk de Olympische Spelen zorgen voor betere basisvoorwaarden voor onze concurrentiepositie, maar worden uitgewerkt in specifieke beleidskaders.

Bereikbaarheid-Provinciaal Verkeer en Vervoer Plan:

Het collegeprogramma stelt: "Voor ons is duidelijk: zonder goede infrastructuur geen goede economische ontwikkeling". "Bereikbaarheid is een essentiële voorwaarde voor een goede economische en sociale ontwikkeling". Ten aanzien van bereikbaarheid biedt het Provinciaal Verkeer en Vervoer Plan (PVVP) het kader om het beleid van de provincie Noord-Holland voor de komende tijd te ondersteunen.

Het Provinciaal Verkeers en Vervoersplan richt zich op het waarborgen van de bereikbaarheid bij een

⁶ In 2010 staat Amsterdam 6^e in de European Cities Monitor van aantrekkelijke vestigingssteden.

verder groeiende mobiliteit. De uitdaging van het PVVP luidt:

Om een positieve bijdrage te kunnen blijven leveren aan de provinciale economische ontwikkeling en sociaal maatschappelijke ontplooiing van haar inwoners, zijn forse inspanningen en investeringen op het gebied van verkeer en vervoer noodzakelijk. De provincie Noord-Holland zorgt samen met haar partners voor mobiliteit en bereikbaarheid, en daarnaast voor vooruitgang op het gebied van luchtkwaliteit, leefbaarheid en veiligheid. Hierdoor behoudt Noord-Holland haar concurrentiepositie en wint aan aantrekkelijkheid als woon- en werklocatie.

Bij de actualisatie in 2007 is aangegeven dat maatwerk voor speerpunten altijd nodig zal zijn. Die speerpunten uit het coalitieakkoord voor de komende vier jaar ten aanzien van bereikbaarheid zijn: investeren in de bereikbaarheid over de weg en een integraal OV-concept. Momenteel werken wij aan een investeringsstrategie voor de infrastructuur en een ov-concept. In de eerste geven wij aan in welke provinciale infrastructuur wij tot 2020 willen investeren. In de tweede geven wij het Randstadnet en het netwerk van verbindende lijnen, waarbij wij tevens het kader aangeven voor het aanvullend en ontsluitend openbaar vervoer dat wij financieel willen ondersteunen.

Cultuur en Economie:

De kerntakendiscussie in 2010 heeft geleid tot een nieuwe koers voor het provinciale cultuurbeleid. In het nieuwe profiel is cultuurhistorie, in relatie tot het ruimtelijk-economisch domein, als kerntaak benoemd. Verder speelt de provincie ook een belangrijke rol op het gebied van spreiding en kwaliteit van culturele voorzieningen.

In het Coalitieakkoord 2011-2015 'Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst' geven het College van Gedeputeerde Staten haar ambities op het gebied van Cultuur, Erfgoed en Media weer.

Gedeputeerde Staten beschouwen, in lijn met het eerder gekozen nieuwe profiel, het behoud van cultureel erfgoed en de regionale spreiding van culturele voorzieningen tot de kerntaken van de provincie. Het cultuurhistorisch erfgoed is van belang voor landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit. Cultuurhistorie en cultureel erfgoed dienen echter niet alleen te worden gezien in relatie tot ruimtelijk beleid, maar ook in vergaande mate in relatie tot economie en toerisme.

Cultuur en cultuurhistorie dragen bij aan de aantrekkingskracht van de provincie Noord-Holland. Het culturele en cultuurhistorische aanbod (monumenten, cultuurlandschap, etc.) maken de provincie aantrekkelijk voor bewoners en bezoekers. Ook de aanwezigheid van creatieve industrie draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bewoners en bedrijven.

In het nieuwe cultuurbeleid voor de periode 2013-2016 zal de verbinding tussen cultuur en economie daarom een belangrijk thema zijn. In het nieuwe provinciaal cultuurbeleid wordt ingezet op meer synergie tussen cultuur, toerisme en recreatie. Als het gaat om creatieve industrie wordt de aansluiting gezocht bij het economische beleid en specifiek bij het kennis- en innovatiebeleid.

Agenda Natuur, recreatie en landschap

Natuur, recreatie en landschap zijn belangrijk voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en dus voor de Noord-Hollandse economie.

In het coalitieakkoord 'Verantwoord en duidelijk gericht op de toekomst' is aangegeven dat de aangekondigde Rijksbezuinigingen en decentralisatie van taken op het gebied van natuur, recreatie en landschap zullen leiden tot een strategische heroriëntatie van ons beleid voor een vitaal landelijk gebied. Deze heroriëntatie zal uiteindelijk leiden tot een Agenda natuur, recreatie en landschap met een bijbehorend uitvoeringsprogramma.

De heroriëntatie vindt plaats omdat een aantal majeure beleidswijzigingen van Rijkszijde de provincie dwingen om het huidige beleid te herzien.

Rijksambities voor natuur en landschap worden verkleind of soms zelfs geschrapt. Er komen minder middelen voor beschikbaar en het Rijk hevelt de verantwoordelijkheid voor verschillende regimes (deels) over naar de provincies, ook via wetgeving. Inmiddels is er ook een akkoord gesloten tussen het IPO en de staatssecretaris waarin deze opgaven concreet zijn uitgewerkt. In december zullen de Staten besluiten of zij dit akkoord accepteren.

Deels wordt deze wijziging ook doorgevoerd via een wijziging van het Rijksbeleid voor de Ruimtelijke ordening. Rijksbeleid voor de bufferzones, Nationale landschappen en Nationale parken wordt beëindigd. De nieuwe Rijksstructuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) belegt in deze gebieden niet langer een ruimtelijk beschermingsregime. Wél ziet het Rijk nog een rol voor zichzelf in het groen in de metropoolregio.

De provinciale heroriëntatie richt zich op de voornaamste consequenties van de bovenstaande veranderingen op het provinciaal beleid voor natuur, recreatie en landschap. Hierbij wordt zowel een uitspraak gedaan over de ambities als over de (bestaande en nieuwe) middelen die de provincie inzet om deze doelen ook daadwerkelijk te bereiken. Naar verwachting wordt de agenda Natuur, recreatie

en landschap medio 2012 in Provinciale Staten behandeld. In de Agenda Natuur, Recreatie en Landschap wordt uiteraard ook rekening gehouden met de nauwe relatie tussen recreatie en toerisme.

Olympische Ambitie 2012

In het collegeakkoord heeft het college aangegeven 'onverkort de ambitie te steunen om in 2028 de Olympische Spelen naar Nederland te halen'. Het Olympisch Plan (OP2028) van Nederland kent drie speerpunten; een vitale samenleving, excellente prestaties en economische impact. Internationale en beeldbepalende sportevenementen kunnen optimaal benut worden om te laten zien waar Nederland, maar ook de provincie Noord-Holland goed in is. (Inter)nationale aandacht zorgt voor bekendheid van de provincie en Nederland. Van positieve aandacht kan het bedrijfsleven mee profiteren. Met deze evenementen kan met dezelfde reden het toerisme naar een hoger plan worden gebracht. Ook hebben deze evenementen vaak een grote economische impact binnen de provincie. Zo leverde het WK Baanwielrennen de provincie Gelderland €1,3 miljoen aan economische impact op. Een andere economische pijler is innovatie. Binnen de topsport ontstaan vaak innovaties die breder inzetbaar zijn dan alleen voor de sport, zoals bij topsportaccommodaties of mediatoeepassingen. Binnen het OP2028 is het de bedoeling deze innovaties dan ook beter te gaan benutten. De provincie heeft de afgelopen jaren daarom dan ook geïnvesteerd in talentontwikkeling en sportevenementen. En zal dat de komende jaren blijven doen. Topsportevenementen dragen niet alleen bij aan het trackrecord voor het OP2028, maar zijn dus ook van economische waarde voor de provincie, zowel op het gebied van toerisme en recreatie als op het gebied van innovatie.

Samen uitvoeren

De directe invloed van de provincie op de economie is beperkt. Veelal zorgt de provincie voor smeerolie die de samenwerking van verschillende partijen bevordert, in het bijzonder de samenwerking tussen overheid, ondernemers en onderwijs&onderzoek. Bij alle activiteiten in deze agenda zoeken wij volop samenwerking met andere partijen. Onze positie als middenbestuur tussen rijk en regio is daarbij bepalend. Hoewel onze inzet per agendapunt kan verschillen kan de rol van de provincie zich in algemene zin het beste laten omschrijven als regisseur en makelaar die stimulerend en faciliterend de samenwerking met anderen initieert of voortzet. Per agendapunt wordt die rol nader uitgewerkt.

Provincie regisseur en makelaar die stimulerend en faciliterend de samenwerking met anderen initieert/voortzet.

Afbakening:

Zoals aangegeven in het voorwoord wordt naast de Economische Agenda de agenda Landbouw en Visserij opgesteld. Belangrijke economische onderwerp als agribusiness en vitaal platteland worden daar uitgewerkt. Daarnaast heeft ook het beleid gericht op duurzame energie een duidelijke economische invalshoek. Het cluster duurzame energie komt kort aan de orde in de paragraaf over clustersamenwerking in Noord-Holland Noord, maar wordt uitgereider beschreven in het Koersdocument Duurzame Energie.

Europees beleid: Smart Specialisation

In het najaar van 2010 publiceerde de Europese Commissie(EC) haar rapport over het toekomstige innovatiebeleid: Innovatie Unie. In dit rapport concludeerde de Commissie dat Europa achterblijft bij landen als Japan en de VS op het gebied van innovatie. Redenen hiervoor zijn dat het wetenschappelijk onderzoek in de EU te versnipperd is, er te weinig in R&D geïnvesteerd wordt (Europa investeert gemiddeld 1,7 % van haar BNP in R&D, de VS ongeveer 3 %) en veel regio's succesvolle concepten van andere regio's kopiëren, zonder daarbij stil te staan bij de haalbaarheid van het concept in de eigen regio. Tijd voor verandering, volgens de Commissie, waarvoor zij o.a. het cohesiebeleid wil inzetten. Zij lanceerde daarom het concept van 'Smart Specialisation', waarbij een deel van de structuurfondsen wordt geormerkt voor innovatie. Om voor dit geormerkte deel in aanmerking te komen, dienen de regio's naar de mening van de EC een Smart SpecialisationStrategy op te stellen. Dit zijn regionale strategieën waarin de regio's op basis van hun sterkten sectoren/clusters kiezen waarin Europees en nationaal geld geïnvesteerd wordt om zo de gewenste specialisatie op het gebied van R&D en innovatie te realiseren. Dit moet ertoe leiden dat regio's vanuit hun eigen kracht inzetten op een beperkt aantal sectoren en hun keuzes proberen uit te bouwen tot de top van de EU of zelfs de wereld. Samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen speelt hierbij een belangrijke rol.

Op het moment van schrijven van deze agenda is nog onduidelijk in hoeverre de Commissie Smart Specialisation Strategies verplicht zal stellen voor alle regio's in de EU die met EFRO-middelen (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling) willen investeren in innovatie. De Randstadprovincies en de vier grote steden treffen intussen voorbereidingen om, zo nodig, met een gezamenlijke Smart Specialisation Strategy voor het landsdeel West te komen.

Rijksbeleid: inzet op Topsectoren

Begin 2011 kondigde minister Verhagen de focus op negen topsectoren aan.

Vooraanstaande ondernemers en onderzoekers uit deze sectoren boden in juni hun aanbevelingen aan voor de versterking van de concurrentiepositie. In de brief "Naar de Top" reageert het kabinet op hun voorstellen.

De negen topsectoren zijn: high tech systemen en materialen, energie, creatieve industrie, logistiek, agrofood, tuinbouw en uitgangsmaterialen, life sciences en health, water, en chemie. Alle sectoren werken verder samen in een task force voor het aantrekken van hoofdkantoren van internationale bedrijven.

De topteams wordt gevraagd nog dit jaar innovatiecontracten af te sluiten tussen bedrijfsleven en onderzoeksinstituten. In het voorjaar van 2012 maakt minister de bedragen bekend die de verschillende topsectoren kunnen verwachten voor het hun contracten.

Ambitie van het kabinet:

- Overheid en bedrijfsleven ontwikkelen gezamenlijk initiatieven voor onderzoek en ontwikkeling voor meer dan 500 miljoen euro, waarvan ten minste 40 procent bestaat uit private investeringen (in 2015).
- Investering in onderzoek en ontwikkeling in Nederland stijgt naar ten minste 2,5 procent van het BNP (2020).
- Nederland behoort tot de top-vijf kenniseconomieën van de wereld (2020).

Belangrijkste maatregelen:

- Stimulering van onderzoek en ontwikkeling door belastingaftrek voor investeringen in onderzoek en ontwikkeling door bedrijven en participatie voor 600 miljoen door NWO, KNAW en de toegepaste in de innovatiecontracten.
- Betere bedrijfsfinanciering voor MKB en innovatief ondernemerschap door een innovatiefonds van 500 miljoen, een garantieregeling voor ondernemingsfinanciering en garantiebudget van het borgstellingskrediet voor het MKB.
- Minder en eenvoudiger regels, o.a. het permanent maken van de crisis- en herstelwet.
- Talent voor het bedrijfsleven; o.a. verbetering van de kwaliteit in het hoger onderwijs, Centra voor Innovatief Vakmanschap voor MBO en de Centers of Expertise voor HBO.
- Nederland internationaal profileren: onder meer een effectievere Holland-promotie en gerichte en gezamenlijke handelsmissies door verschillende overheden en bedrijven uit de topsectoren.
- Versterking van regionale clusters: Concentraties van bedrijven en onderzoeksinstituten uit bepaalde sectoren in één regio.

De provincie sluit aan op de clusterbenadering van rijk, Europa en regio (EDB, Gooi- en Vechtstreek en Noord-Holland Noord) en stelt de regionale samenwerking tussen overheid, onderzoek/onderwijs en ondernemers centraal in het versterken van de internationale concurrentiepositie.

Regionale samenwerking tussen overheid, ondernemers en onderwijs/onderzoek krijgt centrale plaats.

Uitgangspunt is dat knelpunten en kansen effectiever kunnen worden opgepakt wanneer een goede wisselwerking bestaat tussen ondernemers, onderwijs&onderzoek en de overheid. Deze drie werelden hebben traditioneel gezien verschillende functies: het creëren van welvaart, het produceren van kennis en het coördineren van verschillende belangen. In een goede wisselwerking tussen de drie o's, ook wel de triple helix-aanpak of gouden driehoek genoemd, wisselen de partijen hun soms strijdige rollen in voor een gezamenlijke koers.

Speciale aandacht voor het Midden- en Kleinbedrijf.

Het midden- en kleinbedrijf (MKB) bestaat uit ondernemingen met maximaal 250 medewerkers. Van alle Nederlandse bedrijven valt 99% in deze categorie⁷. Zij zijn verantwoordelijk voor 58% van de omzet in het bedrijfsleven en bieden werkgelegenheid aan 60% van de werknemers. Dat geeft op zichzelf al reden genoeg aandacht te besteden aan het MKB. Het rijk geeft aan dat er specifieke aandacht nodig is voor het stimuleren van innovatie bij het MKB (Topsectorenbeleid). Daarnaast blijkt het voor MKB-ers lastig te zijn om voldoende financiering te krijgen voor investeringen in innovaties (Topsectorenbeleid). Het MKB zal dan ook speciale aandacht krijgen in de Economische Agenda, zoals aangekondigd in het collegeprogramma:

Wij blijven het MKB ondersteunen op het gebied van innovatie en zullen onderzoeken hoe wij dat het best kunnen doen.

Het midden- en kleinbedrijf (MKB) is een belangrijke economische drager in Noord-Holland. Wij zullen het “kanskanon” voortzetten.

1.5 Investerings

In de periode 2012-2015 wordt met het uitvoeren van de Economische Agenda zo'n 40 miljoen euro geïnvesteerd in de Noord-Hollandse economie. De 14 miljoen voor de subsidieregeling Herstructurering en Intelligent Ruimtegebruik Bedrijventerreinen (HIRB) maakt daarvan een groot deel uit. De ervaring bij HIRB leert dat door de investering van de provincie er bij gemeenten en bedrijven een veelvoud (bij HIRB een factor 10) van deze investeringen bijkomt.

Thema	Financiën 2012-2015
Kenniseconomie en Innovatie	7.600.000
Werklocaties	14.880.000
Arbeidsmarkt&onderwijs	1.300.000
Toerisme	6.600.000
Instrumenten	10.968.800
Totaal gereserveerd	41.362.800,-

1.6 Leeswijzer

De Economische Agenda 2012-2015 is opgebouwd uit de volgende hoofdstukken: Hoofdstuk 2 waarin de belangrijkste trends en ontwikkelingen worden aangegeven voor Noord-Holland. In hoofdstuk 3 tot en met 6 worden per thema de agendapunten uitgewerkt volgens steeds dezelfde opbouw:

- *Economisch belang?*
- *Wat speelt er nu?*
- *Wat willen we bereiken?*
- *Hoe bereiken we dat?*
- *Welke andere partijen zijn betrokken?*
- *Welke middelen zetten we hiervoor in?*

In hoofdstuk 7 worden drie beleidsinstrumenten uitgewerkt die ondersteunend zijn aan de hoofdthema's. Ten slotte wordt in bijlage 1 een verantwoording over de keuze van de thema's gegeven en een toelichting gegeven over de clusteraanpak. Daarnaast wordt samengevat welke afrekenbare doelen met deze agenda worden behaald.

In de teksten worden met 'tekstballonnen' kort de hoofdlijnen aangegeven. De groene tekstballonnen geven de gewijzigde focus in de Economische Agenda aan.

Waar interessante verwijzingen naar webpagina's te vinden zijn worden zogenaamde QR-codes gebruikt, waardoor via de fotocamera's van mobiele telefoons snel deze informatie kan worden opgehaald.

⁷ CBS, MKB-servicedesk, www.mkbservicedesk.nl/569/informatie-over-mkb-nederland.htm

Hoofdstuk 2: Economisch profiel NH

Samenvattende conclusie:

Noord-Holland is minder dan ander regio's in Nederland geraakt door de klap van de financieel-economische crisis van 2008/2009. Ook in de herstel dat daarna volgde lijkt Noord-Holland het niet slecht te doen. De trend die al sinds 2002 bestaat dat Noord-Holland een betere groeiprestatie levert dan Nederland als geheel, zet zich voort. Ook in groei van het aantal banen 'scoort' Noord-Holland opvallend goed ten opzichte van het Nederlands gemiddelde, hoewel er ook regio's zijn waar een afname te zien is (IJmond en Gooi en Vechtstreek). Door het open karakter van de economie liggen er ook bedreigingen op de loer: internationaal gezien zijn er zowel Europese regio's als de zgn. BRICK landen (Brazilië, Rusland, India, China en Korea) die sneller aan concurrentiekracht winnen.

Een uitdaging is de daling van de potentiële beroepsbevolking die zich door de vergrijzing al binnen enkele jaren voordoet. Alleen Amsterdam, Zaanstad en Haarlemmermeer weten zich langer aan deze trend te onttrekken. Extra inzet op toenemende arbeidsproductiviteit via het stimuleren van innovatie is dan ook noodzakelijk, evenals een goede aansluiting van onderwijs op de vraag van het bedrijfsleven. En hoewel de potentie van de kenniseconomie met het aantal creatieve banen in de Metropoolregio hoog lijkt, kan er bij het innovatievermogen en vermarkten van innovaties nog veel verbeterd worden. Centraal bij het verder verbeteren van de Noord-Hollandse concurrentiepositie staat dan ook een goede afstemming tussen overheid, ondernemers en onderwijs/onderzoek.

De vergrijzing levert ook nieuwe economische kansen op, bijvoorbeeld voor de economisch gezien belangrijke toeristische sector. Wil deze sector echter kunnen blijven groeien, dan moet er wel tegemoet gekomen worden aan de steeds kritischer en veeleisende consument. De sector moet worden geprofessionaliseerd en investeringen in kwaliteit, diversiteit, duurzaamheid en digitalisering zijn van belang. Ook moet er een oplossing gevonden worden voor de dalende beroepsbevolking waar juist een arbeidsintensieve toeristische sector last van heeft.

De beschikbaarheid van voldoende werklocaties vormt alleen voor specifieke segmenten (kadegebonden of havengerelateerde bedrijven en bedrijven met een hoge milieucategorie) een probleem. Door overaanbod staat de kwaliteit van de werklocaties wel onder druk. Een zorgvuldige planning van nieuwe terreinen en het verbeteren van bestaande locaties zijn dan ook noodzakelijk.

Drie algemene trends

Het noorden vergrijst sneller,
het zuiden blijft relatief jong

Vergrijzing

In de afgelopen 5 jaar is er een aanzienlijke verschuiving in de leeftijdsamenstelling van de bevolking te zien. De bevolking tussen 25 en 45 jaar is sterk afgenomen, met als gevolg daarvan ook een afname van het aantal jonge kinderen dat geboren wordt. De bevolking tussen 60 en 70 jaar is sterk toegenomen. Deze verschuiving is een gevolg van de geboortegolf in de naoorlogse jaren en van een structurele daling van het geboortecijfer in de jaren '70 en '80. Demografische ontwikkeling is een langzaam proces dat gevolgen heeft over een termijn van tientallen jaren. Het noorden van de provincie vergrijst relatief sterker o.a. door het vertrek van jongeren naar de stedelijke gebieden in het zuiden. In Noord-Holland Zuid blijft de bevolking relatief jong door een voortdurende toestroom van jonge migranten uit zowel binnen- als buitenland. Daarmee blijft ook het aantal geboorten hoog.⁸

Verstedelijking

Vanaf 2000 zijn er twee opvallende demografische ontwikkelingen: de daling van de buitenlandse migratie en de grotere belangstelling voor het wonen in grote steden. Vanaf 2000 groeit de bevolking in het zuiden van de provincie relatief gezien voor het eerst sterker dan in het noorden van de provincie. Na 2005 is er sprake van een vestigingsoverschot in Noord-Holland Zuid. Het zijn met name jonge hoog opgeleide mensen die vertrekken van de perifeer gelegen gebieden naar de stedelijke omgevingen in het zuiden, en dan met name naar Amsterdam. Deze jongeren keren bovendien vaak niet terug. Zij vormen een gezin en krijgen kinderen in de grootstedelijke gebieden. De aantrekkingskracht van het verstedelijkte zuiden wordt met name bepaald door de arbeidsmarkt voor hoog opgeleiden en de opleidingsmogelijkheden. Dit lijkt ook een zichzelf versterkende

Stedelijke omgeving A'dam in trek
bij hoogopgeleiden en bedrijven

⁸ Bron: Bijlagenrapport bij de Provinciale Woonvisie 2010-2020 (Provincie Noord-Holland: Haarlem 2010): <http://www.noord-holland.nl/web/Themas/Ruimtelijke-ordening/Wonen/Woonvisie.htm>

factor, want ook voor bedrijven is het aantrekkelijk om zich in de stad te vestigen, zowel door het grote hoogwaardige arbeidsaanbod als door de aanwezigheid van gelijksoortige bedrijven.⁹

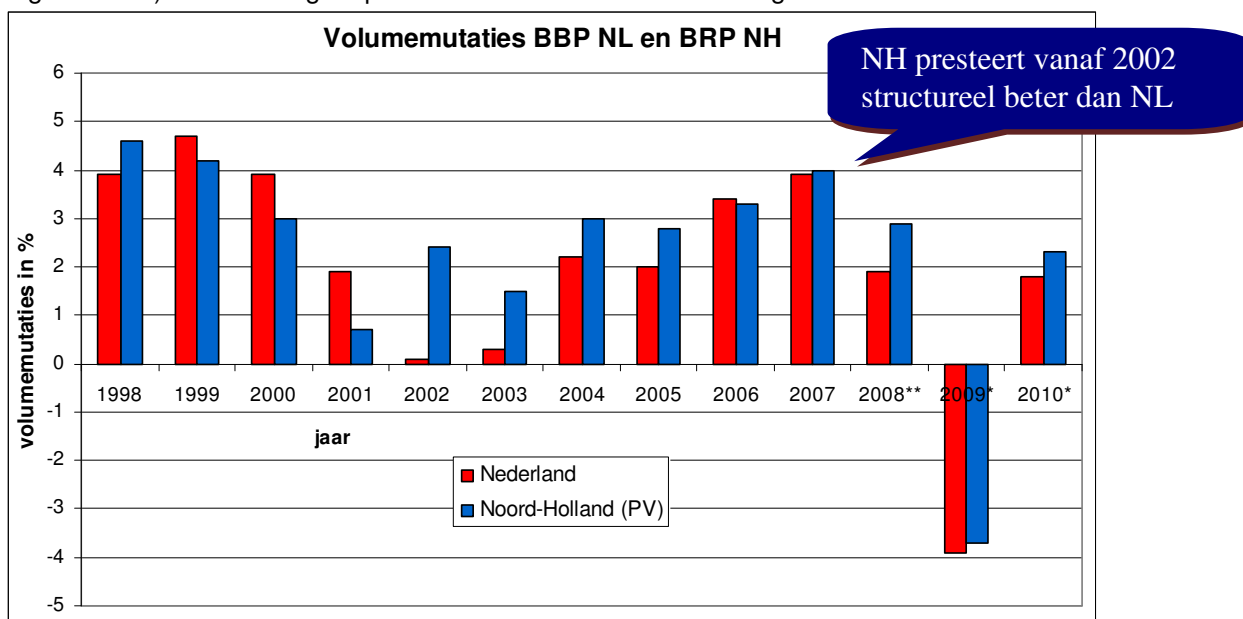
Globalisering

Nederland heeft als karakteristiek een exportgedreven land te zijn: het positieve saldo van de handelsbalans (export – import) draagt in grote mate bij aan de groei van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Door het open karakter van de Nederlandse economie is de groei ook sterk afhankelijk van internationale (economische) ontwikkelingen.

Het herstel van de economie na de recessie in 2009 was sterk exportgedreven (buitenlandse vraag). De binnenlandse vraag¹⁰ bleef achter en is nog steeds niet hersteld. Net als in andere Europese landen is de economische conjunctuur in Nederland sterk afhankelijk van internationale trends en verhoudingen die snel kunnen veranderen.

Economische groei

Economische groei voor Nederland wordt gemeten in het Bruto Binnenlands Product, voor de provincie in Bruto Regionaal Product (BRP).¹¹ Typisch is dat Noord-Holland vanaf 2002 (2006 uitgezonderd) een betere groeiprestatie levert dan Nederland als geheel.

Bron: CBS, 2011.

De hogere groei van het BRP van Noord-Holland ten opzichte van Nederland is mede te verklaren door de sectorstructuur. Noord-Holland heeft ten opzichte van Nederland een relatief klein aandeel in de industrie sector (zie tabel met de Bruto Toegevoegde Waarde (BTW) per sector en regio¹²) waardoor het BRP minder schommelt dan het BBP van Nederland.

⁹ Bron: Bijlagenrapport bij de Provinciale Woonvisie 2010-2020 (Provincie Noord-Holland: Haarlem 2010): <http://www.noord-holland.nl/web/Themas/Ruimtelijke-ordening/Wonen/Woonvisie.htm>

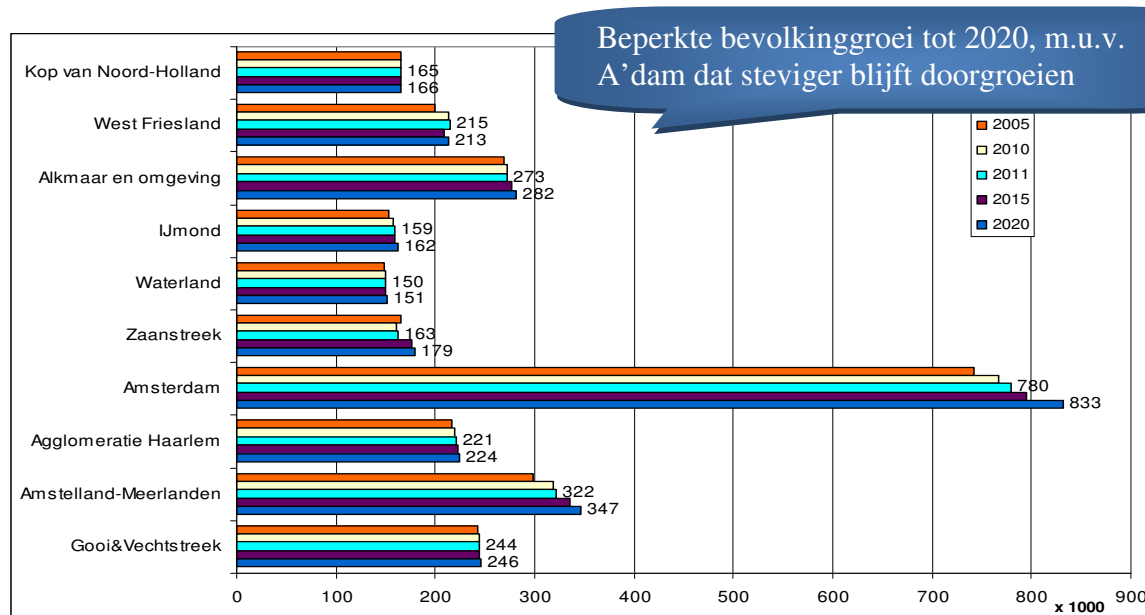
¹⁰ Hier gezien als particuliere consumptie.

¹¹ Het bruto binnenlands product (BBP) geldt als de belangrijkste graadmeter voor de economische ontwikkeling in ons land. De economische groei wordt namelijk afgemeten aan de volume-ontwikkeling van het BBP. Dit is de som van de in het binnenland gevormde toegevoegde waarde (CBS, 2011).

¹² De (bruto) toegevoegde waarde tegen basisprijzen per bedrijfsklasse is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankooprijzen) (CBS, 2011).

Bruto Toegevoegde Waarde in miljoenen € (basisprijzen) per sector en regio in 2008*, absoluut en in % van aandeel sector in BTW per regio	Noord-Holland								
	Nederland	Noord-Holland	Het Gooi en Vechtstreek	Groot-Amsterdam	Zaansreek	Agglomeratie Haarlem	IJmond	Alkmaar en omgeving	Kop van Noord-Holland
Landbouw, bosbouw en visserij	9.566 (2%)	1.066 (1%)	30 (0%)	369 (1%)	26 (1%)	10 (0%)	34 (1%)	99 (2%)	498 (6%)
Industrie en bouw	135.356 (26%)	14.419 (15%)	910 (13%)	6.169 (10%)	1.415 (36%)	799 (15%)	2.391 (43%)	1.138 (19%)	1.600 (19%)
Handel en horeca	76.952 (15%)	16.952 (18%)	1.568 (22%)	11.229 (19%)	568 (15%)	747 (14%)	633 (11%)	988 (17%)	1.219 (15%)
Vervoer en communicatie	35.136 (7%)	7.985 (8%)	247 (3%)	6.295 (11%)	143 (4%)	226 (4%)	320 (6%)	304 (5%)	450 (5%)
Zakelijke en financiële dienstverlening	147.303 (28%)	33.999 (36%)	2.333 (33%)	24.352 (41%)	944 (24%)	1.630 (32%)	1.166 (21%)	1.635 (28%)	1.939 (23%)
Overheid en onderwijs	58.880 (11%)	9.493 (10%)	529 (7%)	4.943 (8%)	380 (10%)	788 (15%)	422 (8%)	818 (14%)	1.614 (19%)
Gezondheidszorg	46.971 (9%)	7.538 (8%)	748 (11%)	3.916 (7%)	318 (8%)	661 (13%)	482 (9%)	675 (11%)	739 (9%)
Overige dienstverlening	19.155 (4%)	3.896 (4%)	720 (10%)	2.055 (3%)	112 (3%)	310 (6%)	166 (3%)	278 (5%)	255 (3%)
Alle economische activiteiten	529.319 (100%)	95.351 (100%)	7.084 (100%)	59.328 (100%)	3.908 (100%)	5.171 (100%)	5.613 (100%)	5.934 (100%)	8.313 (100%)

Bron: CBS, 2011; *=voorlopige cijfers.

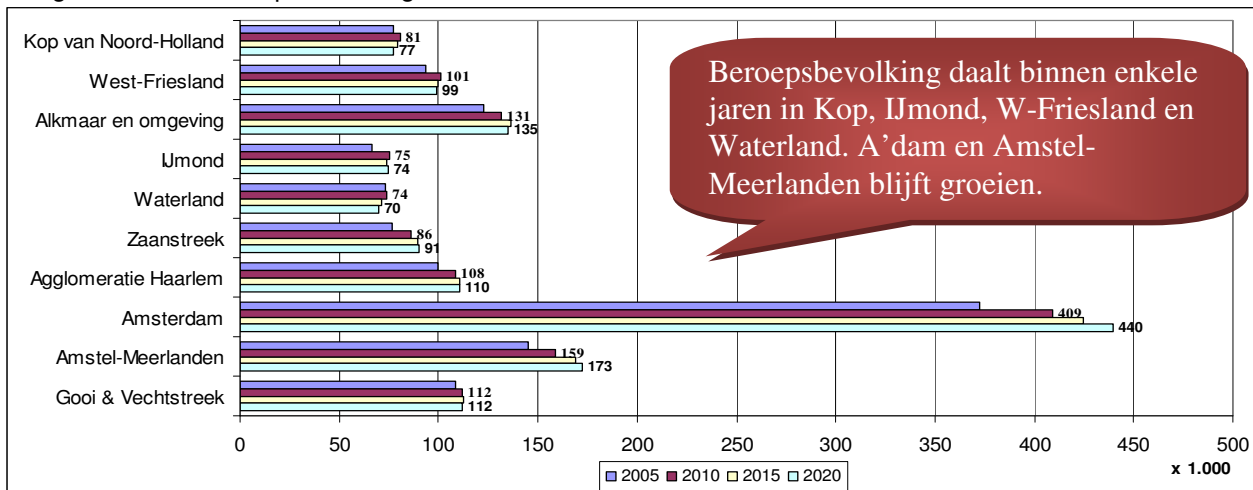
Bron: CBS, augustus 2011; prognoses 2015 en 2020 door SEO Economisch Onderzoek februari 2011.

In het noorden van Noord-Holland wordt nog tot 2030 bevolkingsgroei verwacht, maar zal de groei verminderen. Vanaf 2030 zal de bevolking in grote delen gaan dalen. In de Kop van Noord-Holland zal de daling iets eerder inzetten en ook wat sterker zijn dan in West-Friesland en regio Alkmaar. Er zijn echter aanzienlijke verschillen tussen gemeenten en in de tijd. Lokaal is nu al sprake van bevolkingsdaling, met name in Den Helder. In het zuiden van Noord-Holland zal de bevolking blijven groeien, van bijna 2 miljoen in 2008 tot 2.29 miljoen in 2040. Ook binnen het zuiden van Noord-Holland is er echter een sterke differentiatie. De regio's Waterland, IJmond en Gooi & Vechtstreek krijgen ook te maken met een structurele bevolkingsdaling, terwijl vooral in Amsterdam en Amstelland-Meerlanden de bevolking tot 2040 nog blijft groeien.¹³

De ontwikkeling van de beroepsbevolking vertoont grote gelijkenis met de bevolkingsontwikkeling. Een groot verschil is echter dat in een aantal regio's de beroepsbevolking al binnen afzienbare tijd kan

¹³ Bron: Bijlagenrapport bij de Provinciale Woonvisie 2010-2020 (Provincie Noord-Holland: Haarlem 2010): <http://www.noord-holland.nl/web/Themas/Ruimtelijke-ordening/Wonen/Woonvisie.htm>

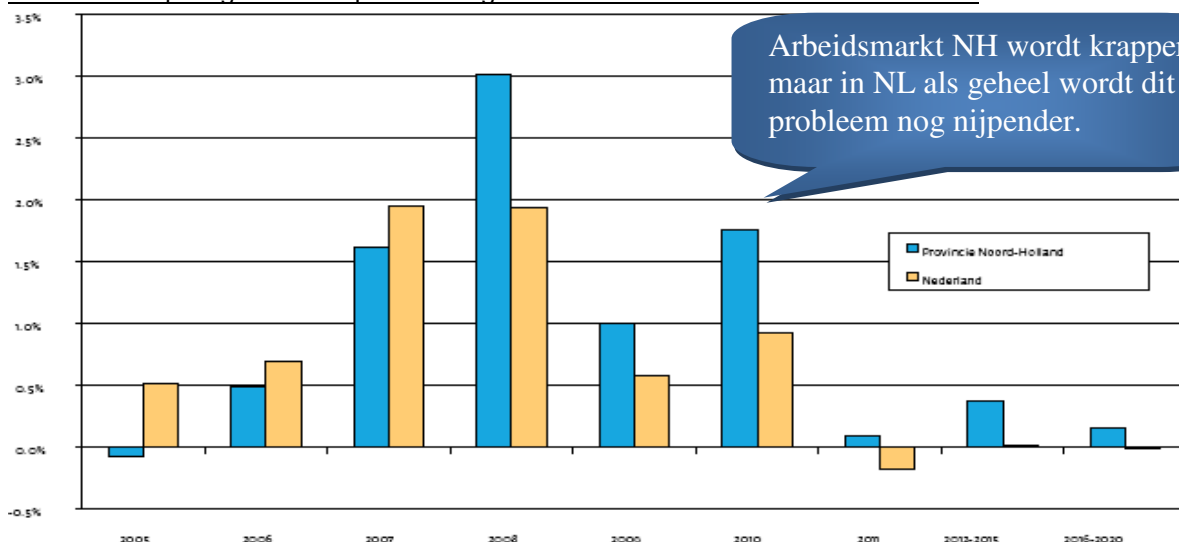
gaan krimpen. Onderstaande figuur toont de beroepsbevolking (werkzaam en niet werkzaam) van Noord-Holland per regio. Hierin zijn de prognoses opgenomen van de beroepsbevolking in 2015 en 2020. Deze figuur toont dat in bepaalde regio's in 2015 al sprake zal zijn van een dalende beroepsbevolking ten opzichte van 2010, namelijk de regio's Kop van Noord-Holland, IJmond, West-Friesland en Waterland. De regio's Amsterdam en Amstel-Meerlanden vertonen echter nog steeds een groei van de beroepsbevolking.

Bron: realisaties 2005 en 2010 : CBS,; prognoses 2015 en 2020 SEO Economisch Onderzoekfebruari 2011.

Vooral door de ontwikkelingen in Amsterdam heeft Noord Holland als geheel een grotere groei van de beroepsbevolking dan Nederland. De groeicijfers nemen echter af en de verwachting is dat de arbeidsmarkt de komende jaren krappere zal worden. De druk om onbenut arbeidspotentieel (zowel bij werkende als niet werkende inwoners) in te schakelen zal toenemen. De mate waarin bedrijven erin slagen om arbeidskrachten aan te trekken en efficiënt in te zetten zal in steeds sterkere mate een voorwaarde worden voor (regionaal) economisch succes.

Grafiek Jaarlijkse groei beroepsbevolking Noord-Holland en Nederland 2005-2020

Bron: realisaties 2005 t/m 2010 : CBS,; prognoses 2011, 2015 en 2020 SEO Economisch Onderzoekfebruari 2011.

Onderstaande tabel biedt meer inzicht in de impact van de vergrijzing op de werkzame beroepsbevolking in Noord-Holland.

Werkzame beroepsbevolking in 2009	Totaal 55-64 jr.		
	55-59 jr.	60-64 jr.	65-69 jr.
Kop van Noord-Holland	7.380	5.060	2.320

West Friesland	16.553	11.879	4.674
Alkmaar en omgeving	13.369	9.629	3.740
IJmond	9.475	6.118	3.357
Waterland	7.972	4.821	3.151
Zaanstreek	8.368	6.273	2.094
Amsterdam	41.504	24.261	17.243
Agglomeratie Haarlem	17.187	13.015	4.172
Amstelland-Meerlanden	22.234	14.264	7.970
Gooi en Vechtstreek	15.572	11.311	4.262
Provincie Noord-Holland	159.614	106.630	52.984
Provincie Utrecht	70.998	48.510	22.488
Provincie Flevoland	20.499	14.266	6.233
Nederland	983.517	688.973	294.543

Bron: CBS/EBB

Deze tabel maakt duidelijk dat de uitstroom door vergrijzing na 2015 ongeveer gaat verdubbelen (van ca. 52.984 personen naar 106.630). De komende 3 jaar valt de vervangingsvraag door de vergrijzing naar arbeid dus nog mee ten opzichte van de 5 jaren die daarna volgen. In een aantal sectoren met een relatief vergrijsd personeelsbestand (vooral de zorg, het onderwijs en een aantal technische beroepen) zal de vervangingsvraag nog sterker toenemen. In combinatie een soms toenemende vraag (bijvoorbeeld in de zorgsector) is de verwachting dat vooral in deze sectoren de krapte op de arbeidsmarkt sterk voelbaar zal zijn. De hoge vervangingsvraag zet zich nog voort tot ongeveer 2035, wanneer het directe effect van de geboortegolf is verdwenen.¹⁴

Impact van vergrijzing op beroepsbevolking vooral na 2015 merkbaar

Werkgelegenheid

Opvallend is dat ondanks de recessie het aantal banen provinciebreed toch is blijven groeien, en voor 2010 zelfs veel harder dan voor Nederland. Het is vooral Amsterdam dat een sterke werkgelegenheids groei laat zien. Hoewel de groei voor een deel cosmetisch van aard is¹⁵, is de positieve afwijking ten opzichte van Nederland toch een aanwijzing dat de economie van Amsterdam structureel op een hoger groeipad ligt dan Nederland. De regio's IJmond, agglomeratie Haarlem en Gooi & Vechtstreek laten in 2010 daarentegen een krimp van de werkgelegenheid zien. In Haarlem en Gooi en Vechtstreek staat de werkgelegenheids groei duidelijk onder invloed van een afnemende beroepsbevolking. De werkgelegenheid in IJmond lijkt vooral sterk conjunctuurafhankelijk en staat onder invloed van internationale ontwikkelingen in industrie en logistiek.

Aantal banen per regio x1000	2007	2008	2009	2010
Kop van Noord-Holland	66.305	68.512	69.079	71.646
West-Friesland	76.968	79.185	81.479	82.467
Alkmaar en omgeving	107.918	110.107	111.394	113.146
IJmond	68.347	69.880	68.765	67.077
Waterland	49.406	51.603	50.550	51.745
Zaanstreek	63.258	65.599	67.546	70.646
Amsterdam	477.099	489.241	507.575	529.211
Agglomeratie Haarlem	88.958	90.269	89.748	88.134
Amstel-Meerlanden	224.049	226.892	225.183	225.500
Gooi & Vechtstreek	111.499	113.173	112.546	109.153
Provincie Noord-Holland	1.333.807	1.364.461	1.383.865	1.408.725
(% groei)	(1,7%)	(2,3%)	(1,4%)	(1,8%)

NH laat opvallende groei werkgelegenheid zien tov NL

¹⁴ Bron: Bijlagenrapport bij de Provinciale Woonvisie 2010-2020 (Provincie Noord-Holland: Haarlem 2010): <http://www.noord-holland.nl/web/Thomas/Ruimtelijke-ordening/Wonen/Woonvisie.htm>

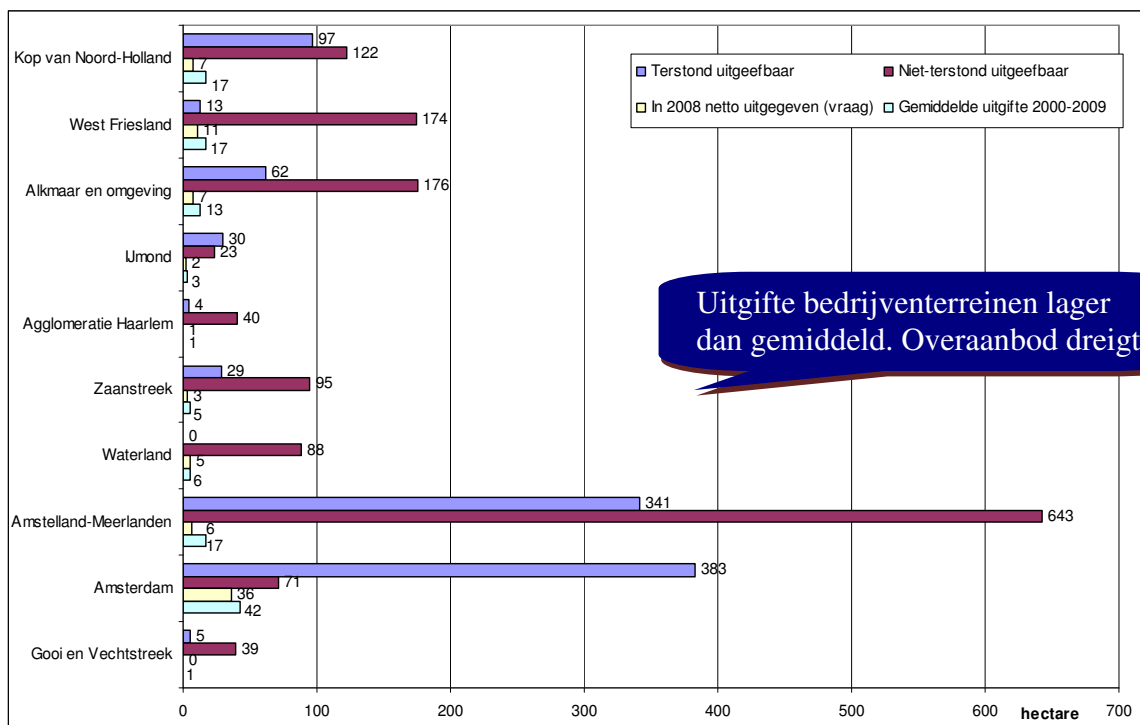
¹⁵ De groei in Amsterdam wordt in een aantal sectoren vooral bepaald door inschrijving van zzp-ers die mogelijk maar een gedeelte van hun werkweek aan hun bedrijf besteden.

Nederland	7.812.167	8.005.104	8.032.079	8.033.530
(% groei)	(2,5%)	(2,5%)	(0,3%)	(0,0%)

Bron: LISA, 2010.

Bedrijventerreinen en kantoren

Jaarlijks geven gemeenten aan hoeveel hectares bedrijventerreinen zij binnen hun gemeentegrenzen beschikbaar hebben. Dit kan terstond of niet terstond beschikbaar zijn. De volgende figuur geeft dit weer voor alle regio's van Noord-Holland. Ook is de gemiddelde uitgifte van 2000-2009 weergegeven en de netto uitgifte van 2008. In 2008 is er voor vrijwel alle regio's minder uitgegeven dan gemiddeld. Doordat de vraag naar bedrijventerreinen de laatste jaren achterblijft bij de geprognosticeerde behoefte neemt het risico op het ontstaan van overaanbod toe. Daarom zijn ook recent de afspraken in Plabeka-verband over aanbod aan werklocaties herzien.

Bron: Provincie Noord-Holland, 2011.

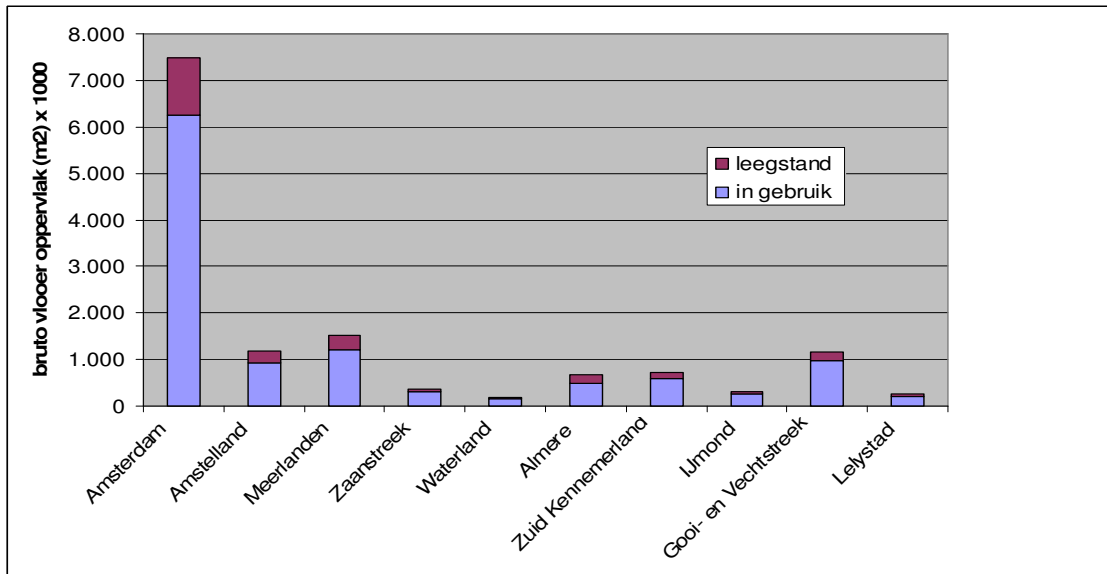
Naast de weergegeven situatie in vraag en aanbod aan bedrijventerreinen speelt de veroudering van de bestaande locaties. Van het totale oppervlakte aan bedrijventerreinen is bijna 30% verouderd, waarvan 80% zich in Noord-Holland Zuid bevindt. Op 117 terreinen is herstructurering nu of op korte termijn aan de orde, waarvan er 91 in voorbereidende fase verkeren. Daarmee is de herstructurering aardig op weg, maar het tekort aan financiële middelen en capaciteit bij gemeenten om de enorme opgave weg te werken blijft een knelpunt.

30% bedrijventerreinen verouderd. Herstructurering aardig op weg maar financiën vormen een probleem

Onderstaande figuur geeft de situatie van de kantorenmarkt voor de metropoolregio Amsterdam in januari 2011 weer.¹⁶

¹⁶ De gegevens worden jaarlijks gemeten in januari en zijn een momentopname. Deze gegevens zijn er niet voor de andere regio's in Noord-Holland

Kantorenmarkt. Bron: Monitor Uitvoeringsstrategie Plabeka 2011.¹⁷

De “opname” (= het aantal m2 kantoorruimte dat door gebruikers nieuw wordt betrokken) ligt in 2010 op een vergelijkbaar peil met de jaren ervoor. Er komt echter voortdurend nieuw aanbod op de markt, als gevolg van plannen die een aantal jaren geleden gemaakt zijn. De markt als geheel wordt niet groter. Voor het tweede achtereenvolgende jaar is de totale hoeveelheid m2 dat in gebruik is, afgenomen. Er blijft daarmee sprake van een voortdurende hoge leegstand van kantoren in de MRA, een leegstandspercentage van 18%. Het probleem manifesteert zich in absolute zin vooral in Amsterdam en Amstelland-Meerlanden. Gelukkig neemt het aantal plannen en initiatieven om kantoren te transformeren naar andere functies toe en vertoont het aantal m2 kantoorruimte in aanbouw een dalende trend.⁹

Voortdurend hoge leegstand kantoren

Ondernemingsklimaat

Een belangrijke en veel gebruikte barometer voor het economisch c.q. ondernemingsklimaat is de conjunctuurenquête Nederland (COEN). Deze enquête meet de verwachtingen en realisaties van ondernemers over diverse (bedrijfs-)economische indicatoren. Conclusies uit deze enquête:

- Het dieptepunt van de recessie is over het algemeen merkbaar vanaf 2e kwartaal van 2009, een uitzondering daargelaten. Daarna is er weer sprake van een positieve ontwikkeling van de realisaties en verwachtingen: de antwoorden worden minder negatief of zelfs positief.
- De (verwachte) omzet komt al in het 2e en 3e kwartaal van 2010 boven 0. De winstgevendheid van afgelopen kwartaal is voor Noord-Holland nog niet boven 0 uitgekomen, de investeringsverwachting is in het tweede kwartaal van 2011 voor het eerst boven 0 uitgekomen.
- Er is sprake van een 1-op-1 relatie: bij een verwachte hogere export wordt er ook een hogere buitenlandse omzet verwacht. De verwachte export en buitenlandse omzet zijn betrekkelijk vroeg op “0” uitgekomen: rond het 4e kwartaal van 2009.
- De bezettingsgraden in de sectoren Industrie en Vervoer, Opslag en Communicatie zijn nog niet op het niveau van het vierde kwartaal van 2008.
- De cijfers voor Noord-Holland volgen de nationale trend, maar liggen sinds 2009 voor de meeste indicatoren op een iets lager niveau.

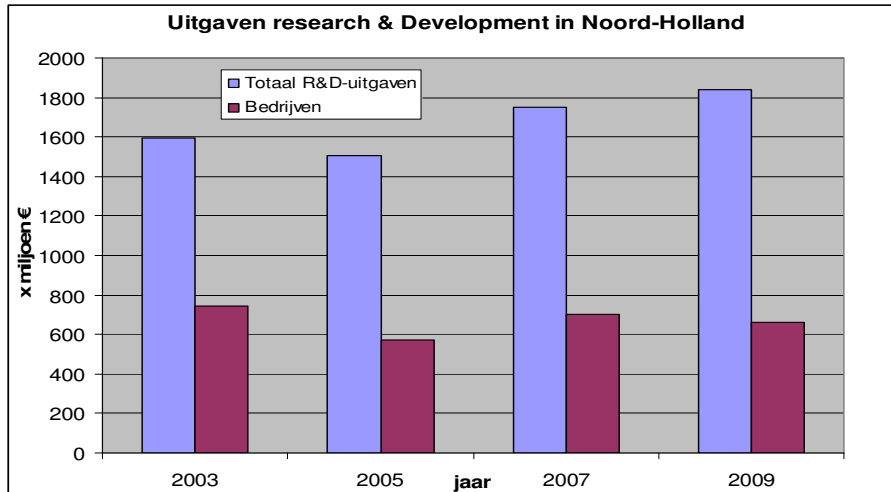
Ondernemers vanaf eind 2009 steeds minder negatief of zelfs positief.

Innovatie

Innovatie is de drijfveer van de economie. Innovatie kan zowel productgebonden zijn als procesgebonden. Een belangrijke voorwaarde voor innovatie is investeren, bijvoorbeeld door Onderzoek en Ontwikkeling (R&D) en onderwijs (kennisniveau). Daarnaast is de creatieve sector een graadmeter voor de potentie tot innovatie. Onderstaande figuur geeft de uitgaven weer van R&D voor Noord-Holland (Bron: CBS, 2011). De totale investeringen in R&D tonen vanaf 2005 een opwaartse trend. Deze ontwikkeling is echter niet zuiver toe te schrijven aan bedrijfsinvesteringen, die een

¹⁷ Zuid-Kennemerland = Agglomeratie Haarlem.

zichtbaar schommelend karakter hebben. Deze schommelingen lijken afhankelijk te zijn van de algehele economische situatie: (kort) na of tijdens een neerwaartse economische trend zijn bedrijven vaak terughoudend met het doen van investeringen.

Het aantal HBO/WO opleidingen in 2010 is groter dan het niveau in 2006, maar evenaart nog steeds niet het aantal opleidingen in 2000.¹⁸ Bijkomend is het gegeven dat veel opleidingen niet goed aansluiten op de vraag naar onderwijs van de student of arbeidsmarkt. Zo zijn er opleidingen die nu door één universiteit gegeven worden in plaats van twee vanwege het beperkte leerlingenaantal. Het aantal creatieve banen is een indicatie van de potentie van een kenniseconomie. Behalve voor 'sec' een aandeel in het bruto regionaal product, zorgt de creatieve industrie ook voor een bijdrage aan het culturele klimaat van een regio en daarmee aan het vestigingsklimaat. Ook kan creativiteit in zijn algemeenheid in andere sectoren zorgen voor een toename van de arbeidsproductiviteit en innovatie, dus voor economische groei. Binnen Nederland is de creatieve industrie (overigens een zeer heterogene sector, waarvoor geen vaste definities zijn) in de Metropoolregio Amsterdam bijzonder sterk vertegenwoordigd.

In het Innovatie-Uniescorebord van de Europese Unie wordt Nederland tot de

Potentie voor verbetering innovatieprestatie. Opkomende economieën als Brazilië en China verbeteren sneller.

Innovatievolgers gerekend en gaan landen als Oostenrijk, België, Engeland, Duitsland, Finland, Denemarken en Zweden ons qua innovatief vermogen voor. Nog steeds scoort Nederland hoog als het gaat om wetenschappelijke publicaties en ook het percentage personen dat een hogere/wetenschappelijke studie heeft afgerond en het aantal octrooiaanvragen zijn hoger dan gemiddeld. Nederland blijft achter als het gaat om het vermarkten van innovaties en bedrijfsinvesteringen in onderzoek en ontwikkeling. Ten opzichte van het Europees gemiddelde behouden de Verenigde Staten en Japan hun voorsprong, verliest de EU een deel van haar voorsprong op Brazilië en China en behoudt de EU haar voorsprong op India en Rusland.

Trends ten aanzien van toerisme

De gemiddelde toerist is de laatste decennia aanzienlijk kritischer en veeleisender geworden en het vakantiegedrag is meer divers geworden. Consumenten kiezen steeds vaker voor verrijkende belevenissen: activiteiten die inspelen op het fysieke welzijn of de persoonlijke ontwikkeling. De sector dient hierop in te spelen door meer vraaggericht te gaan werken en te investeren in kwaliteit en diversiteit. Dit vergt financiële en fysieke ontwikkelingsruimte om de nodige kwaliteitsslagen te kunnen maken, met name ook omdat er in Noord-Holland veel verouderde verblijfsaccommodaties aanwezig zijn. Ook is sprake van meer aandacht voor milieuaspecten. Voor de sector zal het daarom steeds belangrijker worden duurzaam te

Consument kritischer/veeleisender; kwaliteitsslag sector noodzakelijk

ondernemen, voor zowel de onderneming als de omliggende omgeving. Naast duurzaamheid speelt ook digitalisering een steeds grotere rol; zowel bij de oriëntatie fase voor een vakantiebestemming als

¹⁸ Dit hoeft geen slechte ontwikkeling te zijn. Immers het *aantal* opleidingen zegt niets over de kwaliteit van de opleidingen.

ook bij het boeken, bij het verkrijgen van informatie tijdens de vakantie en om na afloop van de vakantie ervaringen met elkaar te delen en een beoordeling te geven over de bezochte bestemming.

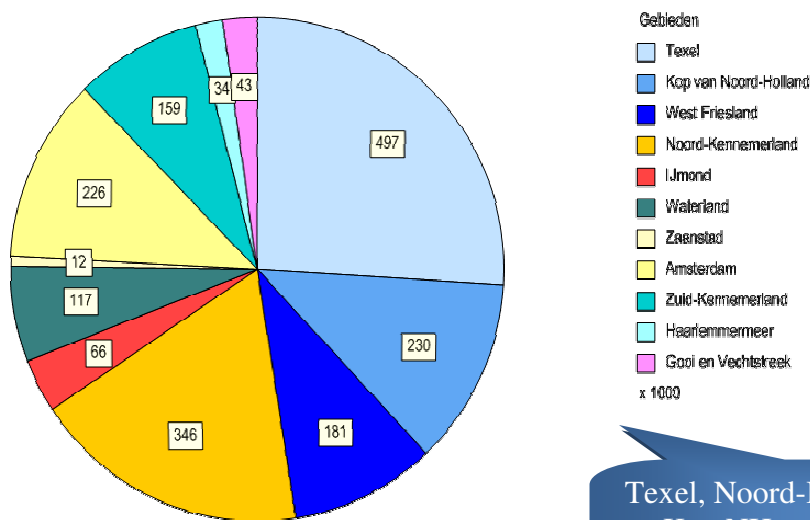
Toeristische ontwikkelingen Noord-Holland

Op vakantie gaan is een eerste levensbehoefte geworden waaraan meer geld wordt uitgegeven dan vroeger. In 2010 ging 81,5% van de Nederlandse bevolking minstens één keer op vakantie. In totaal zijn er in 2010 door Nederlanders ruim 36 miljoen vakanties ondernomen: 17,7 miljoen binnenlandse en 18,4 miljoen buitenlandse vakanties. Ten opzichte van 2007 zijn beide type vakanties aanzienlijk gestegen, met name het aantal vakanties naar het buitenland. De prognose is dat dit aantal zal stijgen naar 40 miljoen vakanties in 2020.

Binnenlands toerisme

Van het totaal aantal binnenlandse vakanties (17,7 miljoen) in 2010 vond ruim 1,9 miljoen in Noord-Holland plaats. Ten opzichte van 2007 is het aantal binnenlandse vakanties in de provincie licht gedaald (-2,8%), maar per jaar vertoont dit een verschillend beeld. Zo had in 2009 de recessie een positief gevolg op de binnenlandse vakantiemarkt, omdat men meer dicht bij huis bleef en heeft men in 2010 juist weer meer voor een buitenlandse bestemming gekozen.

Binnen de provincie zijn er grote verschillende waarneembaar per regio. De meeste binnenlandse vakanties worden ondernomen op Texel, gevolgd door Noord-Kennemerland en de Kop van Noord-Holland (CVO, 2010).

Texel, Noord-Kennemerland en Kop NH populairste voor binnenlandse vakantie.

Inkomend toerisme

In 2010 bezochten rond de 10,8 miljoen buitenlandse toeristen ons land voor een vakantie of zakelijk verblijf. Meer dan de helft van de buitenlandse gasten die Nederland bezoeken verblijft in Noord-Holland. In 2010 verbleven ruim 5,8 miljoen buitenlandse gasten in Noord-Holland, waarvan ruim 4,1 miljoen in Amsterdam en bijna 1,7 miljoen in de rest van de provincie. Ten opzichte van 2007 is het aantal buitenlandse gasten met 1,5% gestegen. Ook hier zijn vanwege de recessie schommelingen waarneembaar. Ruim 90% van de buitenlandse toeristen, die Noord-Holland bezoeken, komt uit Europa. Voor Amsterdam ligt dit aandeel echter lager. Naast de verblijfstoeristen komen ook nog eens enkele tientallen miljoenen buitenlanders (veelal Duitsers en Belgen) voor een dagtocht naar Nederland (CBS, 2011).

Gasten in Noord-Holland

	Buitenland	Nederland	Totaal aantal gasten
Exclusief A'dam	1.678.000	2.324.000	4.002.000
Amsterdam	4.184.000	1.099.000	5.283.000
Noord-Holland	5.862.000	3.423.000	9.285.000

Bron: CBS, 2011

Aantal buitenlandse gasten stijgt en bezoekt vooral A'dam

Het inkomend verblijfstoerisme van Nederland is de afgelopen decennia, behoudens enkele dips, alleen maar gegroeid. De groei van de afgelopen jaren zal ook de komende tijd doorzetten. Voor 2012 wordt, mede door de minder gunstige economische vooruitzichten, een lichte groei verwacht van 1,1% per jaar. In de daarop volgende jaren trekt de groei aan tot gemiddeld 2,6% per jaar. Een doorrekening van deze groeicijfers resulteert in een totaal van 14,25 miljoen aankomsten in 2020, een totale groei van 29% ten opzichte van bijvoorbeeld 2007.

Toeristische overnachtingen

Om de economische omvang van de toeristische sector het beste te kunnen bepalen dient niet zozeer naar het aantal vakanties of het aantal gasten gekeken te worden, maar naar het aantal geboekte overnachtingen en de bestedingen. In totaal hebben in 2010 in Noord-Holland bijna 20,2 miljoen overnachtingen plaatsgevonden. Hiervan werden ruim 9,7 miljoen overnachtingen geboekt in Amsterdam en bijna 10,5 miljoen overnachtingen in de rest van de provincie. Noord-Holland is daarmee de grootste provincie als het gaat om het aantal overnachtingen, ook als Amsterdam buiten beschouwing wordt gelaten. Waar in Amsterdam deze overnachtingen voornamelijk door buitenlanders worden geboekt, vertoont de rest van de provincie een volledig ander beeld. Daar worden de meeste overnachtingen (60%) geboekt door toeristen uit eigen land. Overigens heeft Noord-Holland wel verhoudingsgewijs veel buitenlandse boekingen met 40%, terwijl dit landelijk op 31,6% ligt¹⁹.

Overnachtingen in Noord-Holland

	Buitenland	Nederland	Totaal aantal overnachtingen
Exclusief A'dam	4.197.000	6.275.000	10.472.000
Amsterdam	7.866.000	1.858.000	9.725.000
<i>Noord-Holland</i>	12.063.000	8.133.000	20.197.000

Bron: CBS, 2011

Economisch belang Toerisme

In termen van bestedingen wordt de totale omvang van de binnenlandse vakantiemarkt voor 2009 in Nederland door het CBS geraamd op ruim 35 miljard euro. De bestedingen komen in belangrijke mate voor rekening van het binnenlandse toerisme (19,9 miljard euro) en uitgaven van het uitgaand toerisme die in Nederland achterblijven (3,6 miljard euro). Het inkomend toerisme levert circa 7 miljard euro aan bestedingen op. Tenslotte wordt 2,8 miljard euro uitgegeven aan (duurzame) recreatiegoederen zoals caravans en boten en rekent het CBS bijna 2 miljard euro toe aan sociale overdrachten. Tot deze overdrachten behoren subsidies van de overheid (bijdragen aan musea, bijstandssubsidies voor recreatieve activiteiten en dergelijke).

Werkgelegenheid en bedrijvigheid toerisme

Werkgelegenheid

Uit cijfers van LISA blijkt²⁰ dat in Noord-Holland in 2010 de totale werkgelegenheid in de vrijetijdssector 107.234 banen besloeg. Noord-Holland is hiermee verreweg de grootste provincie als het gaat om werkgelegenheid in de sector. Het grootste deel is werkzaam in de twee sectoren die binnen de Economische Agenda onder 'Toerisme' worden geschaard namelijk horeca (49.957 banen) en logiesverstrekkers (14.733 banen). Daarnaast zijn er 2.814 personen werkzaam in de watersportsector (LISA, 2010). De afgelopen jaren is het aantal banen steeds gegroeid, waarbij wel grote verschillen waarneembaar zijn binnen de afzonderlijke sectoren.

Banen toeristische sector Noord-Holland

	2010
Horeca	49.957
Logiesverstrekking	14.733
Watersport	2.814

NH grootste provincie qua werkgelegenheid in toerisme

¹⁹ CBS, 2001

²⁰ Zie ook gegevens op <http://noordholland.databank.nl/>

Totaal Recreatie en Toerisme	107.234
-------------------------------------	----------------

Bron: LISA 2010

Bedrijvigheid

In Noord-Holland zijn 23.540 bedrijven uit de vrijetijdsector gevestigd. Ook hier is de horeca met 7.097 bedrijven het best vertegenwoordigd. Opvallend is het relatief kleine aantal logiesbedrijven, als dit wordt afgezet tegen het relatief grote aantal werknemers. Hieruit blijkt dat deze sector, ondanks het kleinschalige karakter, wel arbeidsintensief is. Overigens is Noord-Holland bij beide sectoren het grootst als gekeken wordt naar de landelijke cijfers. Dit is ook het geval als gekeken wordt naar het aantal bedrijven binnen de watersport. Evenals de werkgelegenheid kent ook de bedrijvigheid in de sector al jaren een groei.

Profiel arbeidsmarkt toerisme:

- Kleinschalige bedrijven;
- Groot aandeel deeltijdwerknemers en flexibele werknemers;
- Arbeidsintensief;
- Gemiddeld een laag opleidingsniveau;
- Relatief veel jonge werknemers;
- Verhoudingsgewijs veel werkgelegenheid voor allochtonen.

Bedrijvigheid toeristische sector Noord-Holland

	2010
Horeca	7.097
Logiesverstrekking	1.252
Watersport	1.210
Totaal Recreatie en Toerisme	23.540

Bron: LISA 2010

De logiesaccommodaties tellen in totaal bijna 170 slaappleatsen, vooral in hotels/pensions. Als dit wordt bekeken in het kader van de Structuurvisie dan blijkt dat deze bedrijven gezamenlijk 1.764 hectare beslaat in Noord-Holland.

Hoofdstuk 3 Kenniseconomie en Innovatie.

Voor het verbeteren van onze concurrentiepositie is verbetering van het op de markt brengen van innovaties, verbinden van kansrijke innovaties aan financieringsbronnen en innovatievermogen van ondernemingen de sleutel. Daarbij richten wij onze aandacht op de innovatieve clusters die de regionale economie dragen. De kennisproductie en bedrijvigheid zijn hoog in de Metropoolregio maar hebben onvoldoende met elkaar van doen²¹. Om tot de mondiale top te kunnen behoren worden universiteiten en bedrijven steeds meer gedwongen zich te focussen op terreinen waarin ze echt uitblinken (convenant economische versterking Amsterdamse metropoolregio).

Voor het versterken van de innovatieve clusters is een gezamenlijke inzet van overheid, ondernemers en onderwijs/onderzoek (de zgn. triple helix) vereist. Daarbij gaat het om onderwerpen als het aantrekken van topbedrijven en kennisinstellingen, valorisatie, synergie tussen sectoren en gedeelde innovatiefaciliteiten. Speciale aandacht van de provincie gaat daarbij nog uit naar het midden- en kleinbedrijf dat niet vanzelfsprekend de aansluiting weet te vinden bij de samenwerking van de drie o's²² en het vergroten van regionale synergie en samenwerking. Via dit thema wordt ook een duidelijke link met het Europese beleid gelegd en speelt duurzaamheid een belangrijke rol. De Europese Commissie wil via 'slimme specialisatie' (smart specialisation strategy) krachtige, vernieuwende bedrijvigheid op regionaal niveau stimuleren. Het ondersteunen van innovatieve clusters past hier goed in en ligt ook in het verlengde van het topsectorenbeleid van het rijk. Het verdelen van de Europese fondsen wordt gebaseerd op het gedachtegoed van slimme specialisatie, zoals toekenning van EFRO-gelden, MKB+ fonds en het Waddenfonds.

Versterken innovatieve clusters door samenwerking overheid, ondernemers en onderwijs/onderzoek.

BreedNet:

In het collegeprogramma wordt de ambitie uitgesproken om de regionale economie van Noord-Holland te versterken door "verbetering van de digitale en fysieke infrastructuur". Met dit doel is in 2007 het project BreedNet gestart. BreedNet voorziet in het realiseren van een open breedbandinfrastructuur voor bedrijven en instellingen. Naast laagdrempelige toegang – waarmee het netwerk ook toegankelijk wordt voor MKB-bedrijven en kleinere instellingen – richt het project zich ook op het stimuleren van diensteninnovatie.

In de jaren 2007–2009 is het project uitgevoerd in het zuiden van de provincie, als onderdeel van het programma Pieken in de Delta. In 2010 heeft een uitbreiding plaatsgevonden naar Noord-Holland Noord, zodat ook die regio kan profiteren van de voordelen van een open breedbandnetwerk. Met de afronding van het project in 2012 ligt er een basis voor de verdere groei van de digitale economie.

3.1 Economic Development Board metropoolregio A'dam

Economisch belang

In 2009 gaf de Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD) opdracht voor een onderzoek naar hoger onderwijs in relatie tot regionale ontwikkeling in de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Hieruit bleek onder meer dat de kennisproductie en de bedrijvigheid in de regio van hoog niveau zijn, maar dat er onvoldoende uitwisseling is. De economische waarde van de kennisproductie (op de markt komen van innovaties) werd volgens het rapport onvoldoende benut. De OECD zag dit als een rem op de economische groei van de regio. Naar aanleiding hiervan deed de OECD de MRA een aantal aanbevelingen voor economisch beleid:

Kennisproductie en bedrijvigheid van hoog niveau, maar onvoldoende uitwisseling.

- Ontwikkel een gezamenlijke visie om de aansluiting tussen vraag en aanbod van kennisinstellingen en bedrijfsleven te verbeteren;

²¹ OECD, Review of Higher Education in Regional and City Development: Amsterdam, 2010. <http://www.oecd.org/dataoecd/20/6/46006696.pdf>

²² 3 o's: overheid, ondernemers en onderwijs/onderzoek

- Maak een keuze in welke sterke economische sectoren je als MRA de nodige kritische massa en excellentie voor extra economische groei gaat bereiken;
- Ontwikkel een meerjarige programmatische aanpak.

Wat speelt er nu

In reactie op de aanbevelingen van het OECD rapport is eind 2010 de Economic Development Board metropoolregio Amsterdam (EDB) opgericht. In het oprichtingsconvenant²³ van de EDB is vastgelegd dat de deelnemers zich inzetten om de volgende ambitie te realiseren:

in 2020 tot de elite van Europese stedelijke regio's behoren en als *global business gateway* een economische hotspot van Europa zijn²⁴.

In de EDB werken bedrijfsleven, kennisinstellingen, lokale en regionale overheden aan de verwezenlijking van die ambitie. Deze samenwerking heeft afvaardigingen uit de "3 O's", ook wel een triple helix-samenwerking genoemd. Elk van de verschillende O's van onderwijs/onderzoek, ondernemers en overheden speelt een eigen rol in de regionale economie. De provincie is vanaf het begin betrokken geweest bij de EDB. De provincie treedt, naast gemeente Amsterdam, gemeente Almere en gemeente Haarlemmermeer, op namens de andere overheden in de Metropoolregio in de Board. De deelname van de provincie aan de EDB betekent vanzelfsprekend dat de provincie de doelen, ambities en agenda van de EDB onderschrijft en ze ook actief wil ondersteunen.

De samenwerking in de EDB en de dynamiek die ermee gepaard gaat, is voor de provincie – net als voor de andere leden – een nieuwe werkelijkheid. Voorheen werd er op economisch terrein namelijk vaak alleen met mede-overheden gesproken. De nieuwe werkelijkheid biedt kansen om initiatieven sneller van de grond te krijgen, vanwege een beter begrip van elkaars wensen en belangen. De verbondenheid via de EDB vergroot de mogelijkheid om met meer en verschillende partijen initiatieven aan te pakken en zo een hefboomeffect te bereiken. Hiermee kunnen we de regionale economie een krachtiger impuls geven dan voorheen. Deze samenwerking kan er ook toe leiden dat de deelnemende organisaties een eigen belang opzij moeten zetten ten gunste van het gemeenschappelijke belang.

De provincie zet in op een succesvolle samenwerking binnen de EDB in 7 clusters

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Holland wil zich de komende 4 jaar inzetten – bestuurlijk en financieel – om de EDB tot een succes te maken en de economische groei in de MRA te stimuleren. Daarmee geven wij onze beleidskeuzen en investeringen een maximaal rendement.

De EDB heeft de OECD-aanbevelingen over economische sectoren opgevolgd. De partners hebben gekozen voor innovatie-stimulering en samenwerking in 7 economische clusters. Deze keuze is in het najaar van 2010 gemaakt, in de aanloop van het EDB-oprichtingsconvenant en is mede gebaseerd op desk-research, interviews en bestuurlijke overleggen in PRES en Kenniskring Amsterdam. Het zijn de volgende clusters:

- Financiële en zakelijke dienstverlening
- Logistiek
- ICT/eScience
- Creatieve Industrie
- Rode Life Sciences
- Food & Flowers
- Toerisme en congressen

Voor de provincie Noord-Holland geldt dat een aantal van de EDB-clusters extra aandacht verdient, vanwege de uitstraling die zij hebben naar de rest van de provincie óf vanwege raakvlakken met andere provinciale beleidsterreinen. Het gaat om logistiek, food&flowers, toerisme&congressen en

²³ Convenant voor de versterking van de Amsterdamse metropoolregio, 23 november 2010.

²⁴ EDB, De kracht van de metropoolregio Amsterdam, 2011. <http://www.iamsterdam.com/nl/economic-development-board>

creatieve industrie. Voor de regio Noord-Holland Noord kiest de provincie namelijk ook voor een clusteraanpak bij innovatiebevordering (zie § 3.2).

De provincie zal deze 4 clusters vanuit de EDB verbinden met de sterke clusters in Noord-Holland Noord. Daarnaast zet de provincie in op het verbeteren van de randvoorwaarden die de verdere ontwikkeling van alle clusters ten goed komt.

Hoe bereiken we dat?

Om de samenwerking, uitgesproken ambitie en initiatieven binnen deze clusters goed vorm te kunnen geven, heeft de EDB een Kennis- en Innovatieagenda (KIAM) opgesteld²⁵. Met deze agenda stelt de EDB zichzelf een aantal doelen:

- Economische groei: structureel jaarlijkse groei van de toegevoegde waarde in de MRA met 1 procentpunt meer dan de rest van Nederland;
- Regionale specialisatie: bovengemiddelde groei van de 7 clusters door toegenomen specialisatie ten opzichte van de rest van Nederland;
- Internationalisering: versterking van de internationale concurrentiepositie en significante groei van het aandeel nieuwe buitenlandse bedrijven in deze clusters;
- Versterking van de kennisinfrastructuur en talentbasis;
- Verdubbeling van R&D;
- Verdubbeling van het aantal nieuwe 'spin-offs'

Clusteraanpak

De EDB is hiermee in geografisch en inhoudelijk opzicht voor de provincie dan ook een antwoord op het wegvallen van het programma Pieken in de Delta Noordvleugel. De EDB biedt een structuur en een netwerk om alsnog invulling te geven aan het ruimtelijk economisch beleid voor het zuiden van de provincie, dat in het voormalige Piekengebied Noordvleugel werd bediend. Nu zelfs met een intensievere samenwerking dan voorheen. Kennisinstellingen en het bedrijfsleven krijgen nu een directere rol in de uitvoering van projecten.

²⁵ Kennis & Innovatieagenda, Economic Development Board metropoolregio Amsterdam, juli 2011.

Door gebruik te maken van de kennis en het netwerk die aanwezig zijn bij de kerngroepen en clustertafels worden de clusters van 'binnenuit' versterkt en is er voor de regio ook veel winst te behalen in de *cross-overs* tussen de clusters. Binnen de EDB wordt dit onder meer vormgegeven door de werkzaamheden voor de zogenaamde Humuslaag. Ook kijken de verschillende actoren in de clusters zelf zoveel mogelijk naar kansrijke dwarsverbanden. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de 'iconische' projecten Campusvorming en Open Data.

Met deelname in de EDB onderschrijft de provincie de doelstellingen van de EDB en de ambities die zij heeft geformuleerd in de KIAM. De gekozen clusters zijn van belang voor de MRA, omdat ze in de regio of landelijk een belangrijke rol spelen. Voor sommige clusters geldt beide. Voor alle clusters geldt dat er een uitdaging ligt om kruisbestuivingen met andere clusters aan te gaan. Per cluster gelden vanzelfsprekend verschillende opgaven en samenwerkingsverbanden. Wel geldt voor alle clusterstrategieën dat zij een directe of indirecte bijdrage leveren aan maatschappelijke vraagstukken zoals zorg, energiegebruik en duurzaamheid. Eerst wordt een korte beschrijving gegeven van de clusters. Daarna wordt ingegaan op de provinciale inzet voor enkele clusters.

Logistiek

De logistieke clusters rondom Schiphol en het Noordzeekanaalgebied zijn belangrijke economische pijlers voor de MRA en voor de rest van Nederland. Qua bedragen zijn het de grootste exporteurs en is het de sector die van alle sectoren de meeste producten verkoopt buiten de regio²⁶. Het is een schakel tussen grondstoffen en goederenproductie enerzijds en goederenafzet bij consumenten anderzijds. Een belangrijke uitdaging in deze sector is een efficiëntere bundeling van de grootschalige aanwezige logistieke (ICT-)kennis en een betere samenwerking met vooral de zakelijke dienstverlening. Dit draagt bij aan de ambitie om tot 2020 5% meer groei van de toegevoegde waarde in dit cluster te behalen dan het Nederlandse gemiddelde.

Food&Flowers

Het Food&Flowers-cluster bestaat uit 2 economische sectoren, die beide onderdeel zijn van de landelijke Topsectoren Agrofood en Tuinbouw en uitgangsmaterialen waar in totaal 75.000 personen werkzaam zijn²⁷. Ten aanzien van het Foodcluster ligt er een relatie met de Zaanse voedingsindustrie. Bij het Flowers-cluster springt vanzelfsprekend de Greenport Aalsmeer in het oog als het grootste logistieke, handels- en kenniscentrum voor sierteelproducten in de wereld. De ambitie binnen dit cluster ligt vooral in het versneld invoeren van nieuwe technieken in de keten (oprichten van de Green Life Sciences Hub) en in het verduurzamen van de teelt.

Toerisme&congressen

De MRA behoort tot de top-10 van Europese toeristische bestemmingen en heeft een sterke naam als internationale congreslocatie. In de toerisme- en congresbranche ligt er onder meer de uitdaging om met nieuwe producten of technieken de samenhang binnen het toeristisch product Metropoolregio Amsterdam beter te benutten. Er liggen nog kansen om de groei van het toerisme naar Amsterdam beter te laten renderen in de omliggende regio. Dit kan onder meer via het e-Tourismprogramma (zie ook hoofdstuk 6).

²⁶ Rabobank Nederland – Kennis en Economisch Onderzoek, Clusteranalyse metropoolregio Amsterdam, maart 2011.

²⁷ Kennis & Innovatieagenda, Economic Development Board metropoolregio Amsterdam, juli 2011.
<http://www.iamsterdam.com/nl/economic-development-board/over-edba/k-i-agenda>

Creative industrie

De creatieve industrie bestaat vooral uit de kunsten, media en entertainment en de creatief zakelijke dienstverlening. Deze sector is niet alleen van belang vanwege de economische omvang (100.000 arbeidsplaatsen en een toegevoegde waarde van 3,4 miljard euro), maar vooral vanwege de stimulerende werking die creativiteit in het algemeen heeft voor andere sectoren. Creativiteit is een bron van nieuwe ideeën en innovatie voor alle soorten beroepen en in die zin ook een essentiële randvoorwaarde voor innovatiestimulering. Het project Creative Campus is hier een voorbeeld van.

Rode Life Sciences

De rode life sciences-sector in de MRA is de grootste concentratie van kennis en onderzoek op dat gebied in Nederland. Er is veel wetenschappelijke kennis aanwezig, die de vertaling naar nieuwe producten echter nog niet vaak genoeg maakt. Binnen de academische ziekenhuizen, andere kennisinstellingen als Sanquin en Antonie van Leeuwenhoek en binnen bedrijven in de life sciences is er veel behoefte om deze kennis te 'valoriseren'.

Via het Life Sciences Fund Amsterdam – waar de provincie in participeert – is vanaf 2008 een eerste stap gezet om die valorisatie te versnellen. Voor de komende jaren wil de EDB voor dit cluster een groei van 20% van de werkgelegenheid in de kennisinstellingen en een verdubbeling van de werkgelegenheid bij bedrijven bereiken. Dit cluster raakt nauw aan enkele randvoorwaardelijke initiatieven uit de 'Humuslaag' van de EDB, zoals de bundeling van verschillende Technology Transfer Offices in één groot TTO voor de regio. Ook kan dit cluster voor het noorden van de provincie voordelen opleveren via een koppeling met het medisch cluster.

Financiële en zakelijke dienstverlening

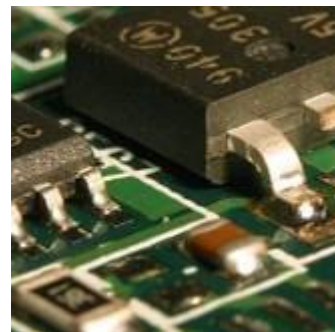
De financiële en zakelijke dienstverlening is het grootste economische cluster van de MRA, met een bijdrage aan het Bruto Regionaal Product van 34%. Het bestaat uit 70.000 bedrijven, waar 295.000 mensen werken²⁸. Dit cluster is echter minder homogeen dan bijvoorbeeld de Rode Life Sciences. Een grote uitdaging is hierbij om een betere aansluiting van (hoger) onderwijsaanbod op de wensen en behoeften van bedrijven te bereiken.

ICT/e-Science

Evenals creatieve industrie zou het ICT/e-Science cluster evengoed gezien kunnen worden als een essentiële randvoorwaarde voor innovatiebevordering in plaats van als een cluster. De dwarsverbanden met andere sectoren en de meerwaarde die ICT als aanjager van innovatie en oplossingen voor maatschappelijke problemen kan hebben, liggen hier voor de hand: zorg, duurzaamheid, veiligheid en onderwijs. Op die manier kan dit cluster ook voor Noord-Holland Noord voordelen opleveren.

Tegelijkertijd is ICT/e-Science als cluster an sich uiteraard wel degelijk van belang. Met een toegevoegde waarde van 9 miljard euro is het namelijk verantwoordelijk voor 25% van de ICT-sector in Nederland.

Binnen de EDB is de ambitie geformuleerd om MRA in 2020 tot één van de leidende Smart en Creative Societies te maken.

Aansluiting met Topsectoren en Europees beleid

De activiteiten van de EDB vinden voor een belangrijk deel plaats in de zogeheten Topsectoren, die door de minister van Economie, Landbouw en Innovatie benoemd zijn als sectoren die tot de top van de wereld behoren en waar voortdurende ontwikkeling nodig is om de groeiende, internationale concurrentie aan te kunnen. Bij de verdere uitwerking van de Kennis- en Innovatieagenda van de EDB zal nadrukkelijk worden afgestemd met de actielijnen die lopen vanuit het landelijke Topsectorenbeleid. Een vijfde van de Research en Development van Nederland vindt plaats in de metropoolregio. De inzet van de EDB is dan ook om een vijfde van de additionele investeringen van dit kabinet in het kader van het Topsectorenbeleid neer te laten slaan in deze regio.

Provinciale inzet in de EDB:

Voor onderstaande clusters werkt de provincie aan de verbinding tussen de EDB en Noord-Holland Noord.

²⁸ Kennis & Innovatieagenda, Economic Development Board metropoolregio Amsterdam, juli 2011.

- Logistiek: de provincie ziet het belang van de dwarsverbanden tussen het cluster logistiek, Greenport Aalsmeer (zie de provinciale Agenda Landbouw 2012 – 2015) en het Schipholbeleid (zie § 4.2) en werkt mee aan het leggen van die verbanden. Dat doet zij ook voor de verbinding met het Food&Flowers-cluster van de EDB en het cluster Agribusiness in Noord-Holland Noord (zie § 3.2). We zetten ook in op het realiseren van een top vestigingsmilieu (ACT) voor luchthavengebonden logistiek in de omgeving van Schiphol (zie § 4.2). Door in te zetten op ACT verwachten we dat de logistieke sector optimaal ruimtelijk en organisatorisch geaccommodeerd wordt.
- Flowers&Food: Het gaat hier bijvoorbeeld om de koppeling van de internationaal uitmuntende zaadveredelingsbedrijven rondom Enkhuizen met de activiteiten rondom Greenport Aalsmeer. De provincie is voorzitter van de stuurgroep Greenport Aalsmeer.
- Toerisme en congressen: de provincie zal het Noord-Holland Noord-cluster Vrijtijdseconomie en de Leisure Board verbinden met dit EDB-cluster, zodat interessante productcombinaties gemaakt kunnen worden.
- Creatieve industrie: de provincie zal, gebaseerd op het onderzoek 'pril maar kansrijk'²⁹ over de verbanden tussen creatieve industrie en de cluster in NHN, inzetten op structurele uitwisseling. Het provinciale cultuurbeleid kan hier ondersteunend in zijn.

Provincie verbindt 4 EDB-clusters met NHN en verbetert randvoorwaarden voor alle clusters.

Daarnaast zal de provincie actief de randvoorwaarden voor de verdere ontwikkeling van alle clusters verbeteren:

- Het verbeteren van de aansluiting van het MKB door middel van inzet van het Kanskanon (zie § 3.3)
- Verbeterde aansluiting van onderwijs op de behoeften van de EDB-clusters door MBO-instellingen te betrekken en inzet op het vormen van Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centers of Expertise (zie § 5.2);
- Een bijdrage leveren aan randvoorwaardelijke iconische EDB-initiatieven, zoals Campusvorming, het Dakfonds, Open Data en Toponderwijs;
- Het instellen van een EFRO-clusterregeling, in samenwerking met de gemeente Amsterdam. Hiermee kunnen we een extra bijdrage leveren aan de uitvoering van de KIAM en de iconische initiatieven van de EDB.

Het resultaat hiervan is:

- 600 ondersteunde MKB-ers via Kanskanon
- Een EFRO-clusterregeling ter ondersteuning van de KIAM.
- Verbinding van (bedrijven binnen) clusters EDB en NHN

Deze resultaten zijn de provinciale bijdrage aan de realisatie van de doelstellingen van de EDB zoals beschreven onder "Hoe bereiken we dat".

Welke andere partijen zijn betrokken?

De EDB is een bestuurlijk overleg met vertegenwoordiging uit bedrijfsleven, kennisinstututen en overheden. De burgemeester van Amsterdam is de voorzitter en naast de gedeputeerde Economische Zaken van de provincie Noord-Holland zijn onder anderen de volgende personen lid van de EDB: burgemeester Almere, president-directeur Schiphol, algemeen directeur IBM Nederland, algemeen directeur Flora Holland, voorzitter VNO-NCW regio Amsterdam en de voorzitters College van Bestuur van de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam³⁰.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Het totale budget dat beschikbaar is voor innovatiestimulering in Noord-Holland is € 1,9 miljoen per jaar. Daarnaast zijn er gedeelde regionale budgetten beschikbaar, zoals de EFRO-clusterregeling (€ 5,0 miljoen) en de decentralisatie-uitkering van het Rijk (overgangsregeling Pieken in de Delta, € 4,77 miljoen), waaraan de provincie in een eerdere fase heeft bijgedragen.

²⁹ BMC, augustus 2011

³⁰ In totaal bestaat de EDB uit 18 personen.

Voor de invulling van de toekomstige S3-strategie in het kader van Europees beleid (EFRO) heeft de provincie de komende jaren (2013 – 2015) cofinancieringsmiddelen beschikbaar. De hoogte van dit bedrag is vooralsnog niet vastgesteld.

3.2 Clustersamenwerking in Noord-Holland Noord

Economisch belang

Zoals eerder aangegeven in de inleiding leveren sterke regionale clusters een belangrijke bijdrage aan de welvaart in Nederland. Voor economische groei is blijvende ontwikkeling van bedrijven van belang. Samenwerking in regionale clusters draagt bij aan deze ontwikkeling en het behoud van de (internationale) concurrentiepositie van de bedrijven.

Een belangrijke motor van groei is innovatie. Clustervorming werkt innovatie op twee manieren in de kaart: door het contact worden bedrijven zich nog meer bewust van producten van andere bedrijven wat innovatie van eigen producten stimuleert (verhoging onderlinge concurrentie) en door het contact groeit de kans op nieuwe ondernemingen (nieuwe combinaties).

In meer algemene zin kan door clustervorming een gemeenschappelijk noemer (behoefte) voor toegespitste opleidingseisen, infrastructuur en gedeelde voorzieningen ontwikkeld worden. Belangrijk is ook dat door de clustervorming de banden met andere organisaties zoals onderwijs- en kennisinstellingen veel doelgerichter kunnen worden aangehaald. Ook via die weg ligt ontwikkeling van innovaties voor de hand. Het realiseren van die gezamenlijke punten levert bedrijven individueel economisch voordeel op, in tijd en geld.

Demografische ontwikkelingen zorgen ervoor dat groei op de manier zoals de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden niet meer zal plaatsvinden. Economische groei in Noord-Holland Noord zal niet meer eenvoudig gerealiseerd kunnen worden door de groei van het aantal werkenden. Innovatie is een manier om groei te realiseren dan wel productie te behouden.

Wat speelt er nu

Demografische prognoses voor Noord-Holland Noord laten het volgende zien: daling beroepsbevolking, groei aandeel ouderen (vergrijzing) en daling aandeel jongeren (ontgroening), wegtrekken hoger opgeleiden, daling leerlingaantallen en op de langere termijn daling van de bevolking³¹.

Kracht van het gebied is het MKB waarbij de aard van het MKB tegelijkertijd ook beperking vormt voor ontwikkeling regionale sterke clusters. 75% van de werkzame beroepsbevolking is werkzaam bij het MKB. De toegang van het MKB tot kennisinstellingen voor het ontwikkelen van innovaties is beperkt waardoor kansen blijven liggen.

Op nationaal en Europees niveau wordt sterk ingezet op regionale specialisatie en innovatie waardoor het van belang wordt dat Noord-Holland Noord de eigen kracht benoemt. Vanuit die kracht kan de samenwerking worden gezocht in het gebied en daarbuiten. De clusters van de Economic Development Board bieden mogelijkheden om binnen de provincie extra verbanden te leggen die de provinciale economie als geheel versterken.

Wat willen we bereiken

Gezien de demografische ontwikkelingen moeten we anders naar groei gaan kijken. De provincie zet voor Noord-Holland Noord in op behouden en versterken van de regionale sterke clusters, in plaats van definiëren van groeicijfers in termen van werkgelegenheidsgroei. Daarvoor ziet de provincie innovatie als belangrijk middel voor de versterking van de clusters. Het gaat dan om innovatie van producten en processen. Met name dat laatste zal een bijdrage moeten leveren aan groei van (arbeids-)productiviteit zonder dat er sprake is van werkgelegenheidsgroei. Daarnaast wil de provincie de samenwerking en uitwisseling tussen bedrijfsleven en onderwijs- en onderzoeksinstituten verbeteren zodat bedrijven toegang krijgen tot kennis om te kunnen innoveren. Zoals eerder gezegd (§ 1.2) gaat het in de komende tijd vooral om het gericht inzetten van schaarse middelen. Het betekent ook dat ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden moeten samenwerken om concurrentie om arbeidskrachten te voorkomen. De provincie

Inzetten op behoud en versterken van 5 regionale sterke clusters door innovatie.

³¹ zie ook hoofdstuk 2 Economisch profiel Noord-Holland

wil de randvoorwaarden op gebied van ruimtelijke ordening, bereikbaarheid en leefbaarheid zo goed mogelijk organiseren voor ondernemers en onderwijs.

Hoe bereiken we dat

De provincie heeft hier de rol van stimulator/makelaar; het aanjagen van initiatieven via onze invloed, netwerk en/of financiële middelen. Om de effecten van demografische ontwikkelingen op te vangen moeten keuzes gemaakt worden. Ten aanzien van kenniseconomie en innovatie in Noord-Holland Noord zijn er vier actiepunten:

- 1) De provincie kiest voor focus door keuze van vijf regionale clusters die internationaal toegevoegde waarde bieden en waarbij economische groei door innovatie leidend is. Daar waar de samenwerking binnen het cluster (nog) niet voldoende georganiseerd is, zet de provincie zich in voor een efficiënte vorm van samenwerking gericht op innovatie en versterking. Deze samenwerking moet voor 2013 leiden tot een ontwikkelingsstrategie of uitvoeringsprogramma waarin elk cluster initiatieven benoemt ter verbetering van de innovatie en concurrentiekracht.
- 2) De provincie zet haar eigen instrumenten op het gebied van ruimtelijke ordening, verkeer en vervoer en milieu binnen de wettelijke mogelijkheden ondersteunend in voor het creëren van optimale voorwaarden voor ontwikkeling regionale clusters in NHN.
- 3) De provincie zet het instrument Kanskanon in ter versterking van innovatie en samenwerking binnen het MKB (zie § 3.3)
- 4) De provincie werkt aan het verbinden van de regionale clusters in NHN en NHZ en de topsectoren. De provincie werkt mee aan het specifiek maken van clusteroverstijgende vragen voor bijv. arbeidsmarkt en onderwijs (zie hoofdstuk 5).

Ad actiepunt 1

In het gebied Noord-Holland Noord (regio's Alkmaar, Kop van Noord-Holland en West-Friesland) kiest de provincie voor vijf clusters³²:

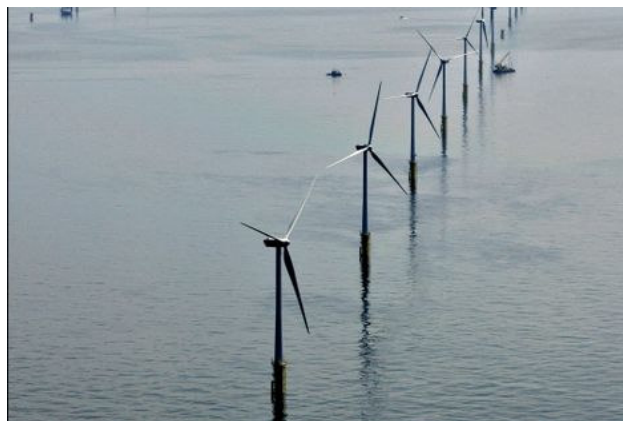
- 1) Vrijtijdseconomie,

De *vrijtijdseconomie* omvat vooral de activiteiten van ondernemers op het gebied van overnachtingen en recreatie. Huidige kenmerken van ondernemers in het cluster zijn kleinschaligheid en versnipperdheid. De vrijetijdseconomie wordt grote kansen toegedicht in het licht van demografische ontwikkelingen: meer 65+'ers die recreëren en ontwikkeling van zorg in combinatie met toerisme. De veelzijdigheid van landschappen in NHN en de daaraan verbonden historie bieden volop mogelijkheden voor samenwerking en opschaling. In dit cluster is grote behoefte aan innovatie en vernieuwing om bezoekers te blijven trekken. Een belangrijk middel kan hierbij een leisureboard zijn die op strategisch niveau de innovatie en vernieuwing benadert. De nadere uitwerking en provinciale rol daarin wordt uitgewerkt in het hoofdstuk Toerisme en watersport.

- 2) Maritiem, marien en offshore

Maritiem, marien en offshore heeft sterke wortels in Den Helder door de offshore-activiteiten vanaf de luchthaven en de zeehaven. Op Texel is het NIOZ-instituut gevestigd dat internationale faam heeft op marien onderzoek. Met de samenwerking tussen ondernemers en onderzoekers in de visserijketen in Blueports worden ook andere delen van NHN bij dit cluster betrokken. Op het gebied van expertise en onderwijs zijn partners reeds verbonden in Maritime Campus Netherlands (MCN). De uitdaging voor dit cluster is het verbinden van de specifieke kennis en kunde, zowel in het gebied als daarbuiten. De provincie ziet mogelijkheden in het creëren van massa door bijvoorbeeld verbinding van Den Helder met IJmuiden.

- 3) Medisch.

³² zie ook onderbouwing Ontwikkelingsperspectief 2015, Regio op eigen kracht, KvK april 2008, <http://www.bk.tudelft.nl/over-faculteit/afdelingen/real-estate-and-housing/nieuws/nieuwsarchief/nieuwsarchief-2010-2011/nieuwsberichten-2008/ontwikkelingsperspectief-2015-regio-op-eigen-kracht/>

Het *medische cluster* kent een aantal onderdelen en directe verbanden met andere clusters. Zo is er expertise over en productie van isotopen bij NRG/ECN in Petten. NRG/ECN is meteen ook een expertisecentrum voor duurzaamheid en duurzame energie in het bijzonder. Verder kan het Medisch Centrum Alkmaar haar kennispositie op het gebied van gezondheid uitbouwen, waarbij kansen liggen door verbindingen met het cluster agribusiness (gezonde voeding). Het laatste onderdeel is de ontwikkeling van zorg economie. Vanwege de aanwezige kennis heeft het cluster potentie, voor de bedrijven en kennisinstellingen ligt de opdracht om deze potentie te ontwikkelen. De provincie verkent met het bedrijfsleven en onderwijs de behoefte aan en meerwaarde van een board.

4) Agribusiness

De *agribusiness* bestaat uit alle primaire landbouwactiviteiten die het gebied rijk is: vollegrondsgroenteteelt, zaadveredeling, akkerbouw, fruitteelt, visserij en aquacultuur, bollenteelt en veehouderij, en de aanwezigheid van daaraan gerelateerde bedrijvigheid als bijvoorbeeld logistieke bedrijven, groentenverwerkers en handelsbedrijven. 65% van de Noord-Hollandse werkgelegenheid is in de landbouw. Iconen van dit cluster Agriboard Noord-Holland Noord zijn Agriport A7, Seedvalley en de bollen in het Noordelijk Zandgebied. Floriade 2022 kan gekoppeld aan een vernieuwende ruimtelijk-economische ontwikkeling en een toekomstig icoon worden. Algemene ambitie is om het Verscentrum van Europa te worden. De belangrijkste thema's en ambities in het cluster agribusiness worden, in zoverre deze de provincie raken, uitgewerkt in de agenda Landbouw.

5) Duurzame energie,

Kansen binnen het cluster *duurzame energie* bestaan vooral voor offshore windsector, biomassavergassing, duurzaam bouwen en innovatie. De reeds aanwezige offshore-industrie in IJmuiden en Den Helder biedt kansen om ook in de offshore windenergie sterk te worden. ECN, HVC en TAQA zijn krachtige spelers die ambities hebben in het ontwikkelen van GroenGas via vergassing. De aanwezige infrastructuur (gas en biomassastromen) rondom Alkmaar geeft een belangrijke voorsprong om de vergassingstechnologie verder te ontwikkelen. Noord-Holland heeft een grote bouwsector met een flink aantal innovatieve bedrijven. Zij geven een sterke impuls aan de ontwikkeling van nieuwe energie(besparings)concepten voor de gebouwde omgeving. De provincie Noord-Holland is initiatiefnemer van de oprichting van een EnergyBoard. De EnergyBoard moet sturing gaan geven aan de versterking en ontwikkeling van het cluster duurzame energie. Vooruitlopend op de EnergyBoard is de energieregio NHN opgericht, voornaamste impuls voor deze oprichting is de vestiging van TAQA in de regio Alkmaar. Voor verdere uitwerking zie het Koersdocument Duurzame Energie.

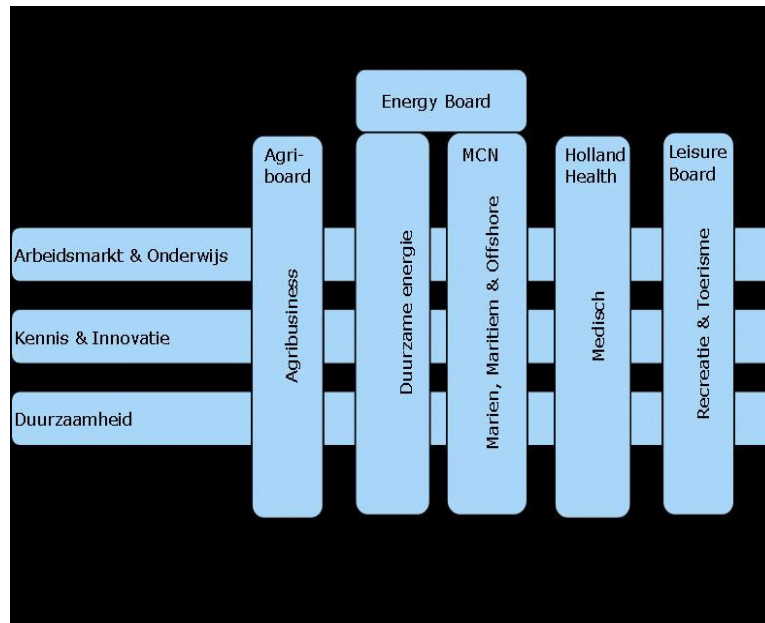
Wat is een board en waarom zijn ze nodig?

In het economische beleid op Europees, nationaal en regionaal niveau staat de samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheden (drie O's) centraal. De samenwerking gebeurt in de dagelijkse gang van zaken van projecten maar het is ook nodig om voor de lange termijn te kijken naar de gezamenlijke thema's in een cluster. Dat lange termijnoverleg wordt gevoerd in een 'board' oftewel stuurgroep. Dit overleg wordt per cluster georganiseerd omdat elk cluster unieke thema's heeft. Dat heeft bijvoorbeeld te maken met de historie (is er een geschiedenis van samenwerking) en aard van bedrijven (grootte en diversiteit van producten en diensten). De provincie speelt een belangrijke rol in het verzamelen van clusteroverstijgende vragen, zoals toegespitst onderwijs of specifieke vragen over ruimtelijke ordening. Elke board kan dat voor het eigen cluster aangeven, waarna het aan overheden en onderwijsinstellingen is om hier op te reageren.

Naast de inhoudelijke focus wordt uit de onderstaande figuur duidelijk dat het de provincie ook gaat om verbinden van de verschillende clusters. De vraagbundeling en samenhang levert vragen op die in alle clusters spelen. Bij arbeidsmarkt en onderwijs gaat het bijvoorbeeld over de beschikbaarheid van goed gekwalificeerd personeel dat in alle clusters nodig is

Naast samenwerking en focus per cluster zet de provincie in op de dwarsverbanden tussen clusters

(zie elders in de agenda). Bij innovatie gaat het over het realiseren van nieuwe kansen binnen een cluster en tussen clusters. Technieken die ontwikkeld worden in het maritieme-mariene cluster kunnen gebruikt worden voor bijvoorbeeld offshore wind ontwikkelingen. De vraagbundeling leidt ook tot onderwerpen die door de overheden (provincie en gemeenten) kunnen worden opgepakt (actiepunt 2).

Actiepunt 4 sluit naadloos aan op de rol van de provincie als middenbestuur. Juist door het regio-overstijgende overzicht kan de provincie de clusters in Noord-Holland Noord en Zuid (EDB) en de nationale topsectoren met elkaar verbinden. Het gaat met name om de clusters

NHN: Agribusiness, toerisme, duurzame energie, medisch

EDB: flowers&food, logistiek, toerisme en congressen, rode life sciences (zie § 3.1)

Topsectoren: tuinbouw en uitgangsmaterialen en agrofood, energie, lifesciences & health.

De provincie brengt de innovatiekennis die ontwikkeld wordt in de humuslaag in de EDB over aan de clusters in NHN.

Resultaten:

Voor het realiseren van innovatie ligt de sleutel bij het bedrijfsleven. De provincie zet de clusteraanpak in om innovatie te stimuleren. De afrekenbare doelen zijn daarom gericht op het proces van clustervorming en –versterking:

- Per cluster is voor 2013 een samenwerkingsvorm georganiseerd (vgl. met Agriboard of Energyboard) of is vastgesteld welke manier van samenwerking bijdraagt aan innovatie in het cluster.
- Per cluster is voor 2013 een ontwikkelingsstrategie of uitvoeringsprogramma vastgesteld waarin elk cluster initiatieven benoemt ter verbetering van de innovatie en concurrentiekracht. De provincie richt zich ook hier op de totstandkoming van randvoorwaardelijke iconische projecten (zie ook § 3.1).

Welke andere partijen zijn betrokken

De provincie werkt nauw samen met de Kamer van Koophandel Noordwest en de gemeenten in het gebied. De Kamer van Koophandel vervult een belangrijke rol in het verbinden van ondernemers aan dit gedachtegoed. Voor sommige clusters bestaat al een board waaraan bedrijven en onderwijsinstellingen aan deelnemen. Een voorbeeld is de Agriboard NHN³³ met zo'n 18 leden die de verschillende belangen vertegenwoordigen. Omdat bedrijven goed geschoold personeel nodig hebben, is de samenwerking met onderwijsinstellingen belangrijk. Wij voeren hierover gesprekken met onder meer InHolland Alkmaar en het Clusiuscollege.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

³³ <http://www.agriboard.nl>

Het Ontwikkelingsbedrijf NHN heeft vanwege haar inzet voor economische stimulering een belangrijke rol gespeeld in de vorming ervan. De inzet van ONHN wordt verder beschreven in § 7.2. Voor specifieke middelen voor het MKB, zie § 3.3.

Verder is een belangrijk middel de (bestuurlijke) inzet voor het overbrengen van kennis en het creëren van een efficiënt netwerk waarin ondernemers en onderwijs elkaar treffen.

3.3 Innovatie bij het Midden- en Kleinbedrijf

Economisch belang

Het MKB is onmisbaar voor de economische groei in Noord-Holland, als partner in projecten en onderdeel van commerciële ketens, maar ook als bron voor nieuwe ideeën en producten. Veel nieuwe producten vinden hun oorsprong in het werk van één of enkele ondernemers. Denk bijvoorbeeld aan de technologie van TomTom.

Het MKB verdient de extra aandacht, omdat kleine ondernemers minder mogelijkheden voor onderzoek en ontwikkeling hebben dan grote bedrijven, bijvoorbeeld vanwege een slechte aansluiting op financieringsmogelijkheden. Hetzelfde geldt voor de stap die komt na onderzoek en ontwikkeling, het op de markt brengen van het idee. Daarin hebben ondernemers vaak minder kennis en ervaring dan grotere spelers op de markt. Ook hebben ondernemers doorgaans minder aansluiting op regionale kennisstromen en netwerken. De provincie wil hen helpen bij het overbruggen van deze knelpunten.

Wat speelt er nu?

De clusteraanpak die de provincie voor innovatiestimulering hanteert in het zuiden en noorden van Noord-Holland, is een sectorspecifieke benadering. Per cluster kan de regio zo, met de relevante kennis en spelers uit de 3 O's, op maat inspelen op de belangrijkste uitdagingen en kansen. Gezien de ambities van de EDB en de iconische initiatieven die zij benoemt, zal dit vorm krijgen in grote projecten, met een brede regionale samenwerking.

Wat willen we bereiken?

Naar verwachting zullen vooral grote organisaties hieraan bijdragen en van kunnen profiteren. Deze ervaring hebben we onder meer opgedaan bij Pieken in de Delta³⁴. De provincie vindt het echter ook van groot belang om het MKB te kunnen laten aansluiten op de EDB en om innovatie binnen het MKB afzonderlijk te blijven stimuleren. Wij zullen het programma *Kansenkanon* voortzetten, opgesplitst in een Noord- en een Zuidvariant. Daarnaast willen we het MKB in Noord-Holland zoveel mogelijk laten profiteren van het Topsectorenbeleid van het ministerie van E,L&I en willen we het MKB een plek geven in ons inkoop- en aanbestedingsbeleid, ook weer in samenhang met Rijksbeleid (zie het kader Inkoopbeleid).

Het MKB krijgt extra aandacht door inzet Kansenkanon

De kern van het inkoopbeleid 2009-2012 is: de inkoopfunctie is een krachtige impuls voor de realisatie van provinciale doelstellingen.

In de afgelopen jaren is de inkoopfunctie van de provincie sterk gewijzigd. Bij het formuleren van het inkoopbeleid is daarom aansluiting gezocht bij het beleid van de provincie. De hoofdlijnen *hiervan* zijn uitgewerkt in de diverse directieplannen en actieprogramma's. Voor de Economische Agenda zijn vooral de speerpunten MKB en innovatie van belang:

1. De provincie wil het midden- en kleinbedrijf een eerlijke kans geven, zonder schending van de (Europese)regelgeving. Door de raamovereenkomsten op te splitsen in verschillende percelen heeft de provincie ook kansen geboden aan het MKB om deel te nemen aan de aanbestedingen. Binnen iedere fase van het inkoopproces zijn er mogelijkheden om de toegang van het midden- en kleinbedrijf te stimuleren c.q. de belemmeringen te beperken. Hierbij valt o.a. te denken aan:

- a. Het verlagen van de administratieve lasten voor inschrijvers;
- b. Het vroegtijdig betrekken van partijen bij de aanbestedingen;
- c. Creëren van kansen voor starters en nieuwkomers in de verschillende branches;

³⁴ Pieken in de Delta – Evaluatie Subsidieregeling, bureau Berenschot 2010, in opdracht van Ministerie van Economische Zaken.

d. Het optimaliseren van voorlichting over de aanbestedingsprocedures en de mogelijkheid tot onderaanneming en inschrijven als combinatie;

2. Innovatie: Het aantal uit te voeren realisatie(infrastructuur)opdrachten neemt de komende jaren sterk toe en zal naar verwachting in de toekomst nog verder toenemen. Om deze toename van het aantal opdrachten op te kunnen vangen (met een gelijkblijvende of krimpende organisatie) is een andere organisatie, werkwijze en benadering van de markt nodig. Dit betekent dat de provincie naar mogelijkheden zoekt om minder intensief bij de uitvoering van opdrachten betrokken te zijn, maar vooral als regisseur van de realisatie. Dit kan onder andere bereikt worden door meer ruimte te bieden aan innovatie door het bedrijfsleven. Met andere woorden, als opdrachtgever zet de provincie in op WAT zij wil zien als prestatie en veel minder op HOE iets moet gebeuren. Voor de inkoopfunctie betekent dit dat in de komende jaren de samenwerking tussen Sector Inkoop en de Directie B&U wordt verstevigd, om een uniforme wijze van werken in het inkoopproces gericht op functioneel specificeren op de beste manier vorm te geven. De provincie ziet innovatie ook als sleutel voor het bevorderen en creëren van (hoogwaardige) werkgelegenheid, duurzame ontwikkelingen en producten. Vanuit de inkoopfunctie wil de provincie aan deze doelstelling bijdragen door bij het beantwoorden van de inkoopbehoefte gebruik te maken van het innovatieve vermogen van de markt om zelf met oplossingen te komen. De provincie zal het innovatieve vermogen van de markt ook gebruiken bij het creëren van een duurzame (gebruiks)omgeving, zoals energiezuinige en onderhoudsvriendelijke installaties en verlichtingsconcepten.

Hoe bereiken we dat?

Kansenkanon

De afgelopen jaren heeft het programma *Kansenkanon II* – uitgevoerd door Syntens en gefinancierd door Europa, de provincie en de gemeente Amsterdam – veel opgeleverd. Zo zijn er circa 100 fte's gecreëerd, tussen de 5 en 10 miljoen euro aan investeringen uitgelokt en bijna 200 R&D-projecten uitgevoerd³⁵. Deze resultaten werden onder meer bereikt door 1-op-1-advisering over vermarkting van ideeën en door Innovatie Actie Plannen, die op maat voor ondernemers werden opgesteld.

De provincie zal deze formule de komende 4 jaar dan ook voortzetten, aangepast aan recente ontwikkelingen. In de komende periode zullen de activiteiten van *Kansenkanon* worden opgesplitst in twee varianten: één voor het zuiden van de provincie – geïntegreerd in het EDB-programma 'Integratie Kennis, Kunde, Kassa' – en één voor het noorden, als 'KansenKanon Noordwest-Holland'.

Integratie Kennis, Kunde, Kassa (IKKK) en KansenKanon Noordwest-Holland

Naar aanleiding van de Kennis- en Innovatieagenda en de uitgesproken ambities van de EDB, hebben een aantal uitvoeringsorganisaties zich verenigd in het programma 'Integratie Kennis, Kunde, Kassa', ter ondersteuning van de (iconische) projecten in de KIAM³⁶. De inhoudelijke initiatieven uit de 7 clusters en de randvoorwaardelijke projecten van de Humuslaag van de EDB, kunnen met hulp van IKKK sneller uitgevoerd worden. IKKK richt zich op de metropoolregio en om het MKB hier goed bij aan te sluiten, zijn de activiteiten van Syntens die in het kader van *Kansenkanon* in het zuiden van de plaatsvinden, ook hierin ondergebracht. De provincie draagt met cofinanciering bij aan IKKK. Op deze wijze zorgen wij dat het MKB van EDB-ontwikkelingen kan profiteren en een bijdrage kan leveren aan de uitvoering.

Voor de *Kansenkanon-activiteiten* in het noorden van de provincie heeft Syntens een vervolg gevonden in *Kansenkanon Noordwest-Holland*. Ook hier staat 1-op-1-advisering centraal, naast het samenbrengen van ondernemers en benutten van kennis. Hiermee kan het MKB in Noord-Holland Noord ook worden geholpen knelpunten op te lossen bij het vermarkten van nieuwe producten. De provincie zal er hierbij op toezien dat dit analoog aan de clusteraanpak voor deze regio gebeurt (zie eerder bij Noord-Holland Noord). Specifiek voor de toeristische sector biedt *Kansenkanon* extra mogelijkheden om het MKB te stimuleren (zie de passage bij toerisme op pagina).

Uiteindelijk levert de inzet van het Kansenkanon 800 ondersteunde MKB'ers per jaar op. Daarnaast leert de ervaring uit de periode 2008 – 2010 dat Kansenkanon eveneens zorgt voor ongeveer € 4 miljoen aan R&D-investeringen en € 11 miljoen aan private vervolginvesteringen (bij een bereik van 3200 ondernemers)³⁷.

³⁵ Bijzonder innovatief Noord-Holland, Kansenkanon 2008 – 2010. <http://www.syntens.nl/kansenkanon/Pages/home.aspx>

³⁶ Projectplan IKKK – oktober 2010. Het gaat om de organisaties AIM, Syntens, AiB en de kennisinstellingen VU, Vumc, UvA en AMC. Dit programma wordt hoofdzakelijk gefinancierd vanuit EFRO-middelen.

³⁷ Bijzonder innovatief Noord-Holland, Kansenkanon 2008 - 2010

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Voor cofinanciering aan de 2 Kansenskanonvarianten heeft de provincie middelen beschikbaar vanuit de provinciale cofinanciering voor EFRO-projecten (omvang € 8 miljoen).

Innovatie en ondernemerschap – interview met Sjaak Beemster

Als eigenaar van aannemersbedrijf Howa Bouwgroep BV wil Sjaak Beemster anderen inspireren door meer dan het reguliere te doen. Juist in deze tijd waarin in geld en tijd schaars zijn, maakt Beemster bewust tijd vrij voor het bezoeken van externe bijeenkomsten. “Tijdens bijeenkomsten ontmoet je mensen die bedrijfsmatig meer overeenkomsten met je hebben dan je zou denken. Het is voor een ondernemer belangrijk dat hij andere partijen ontmoet.”

Innovatiecentrum Syntens organiseert dit soort bijeenkomsten. Speciaal voor ondernemers die nieuwe diensten willen ontwikkelen, of zich meer willen onderscheiden met duurzame oplossingen. In samenwerking met Syntens werkt Sjaak Beemster aan een nieuwe duurzame koelcel. Tuinders gebruiken de koelcel om hun fruit te bewaren tot verdere transport. Vergeleken met andere koelcellen gebruikt dit exemplaar veel minder energie en kan warmte terugleveren. Een mooi idee, en ook de Universiteit Wageningen en de Hogeschool van Amsterdam reageerden enthousiast. Maar daar bleef het niet bij, want ook fruittelers, de Agriboard Noord-Holland Noord en koeltechnische bedrijven zitten om tafel om dit idee tot een succes te brengen.

Beemster is enthousiast over wat Syntens doet voor ondernemers: “wat ondernemers nodig hebben is dat zij de successen en goede voorbeelden van anderen zien. Daarentegen moeten zij zelf de wil hebben om te innoveren, het maakt niet uit of je veehouder of stratenmaker bent, als je maar buiten de eigen muren van je bedrijf en zelfs van je branche kijkt.”

De provincie Noord-Holland steunt het innovatieprogramma Kansenskanon van Syntens door middel van een Europese cofinanciering. Dankzij het Kansenskanon zit een ondernemer als Sjaak Beemster sneller aan tafel met experts, bedrijven en/of kennisinstellingen die ondersteunen in de volgende stap van het succesvol uitvoeren van een idee.

Hoofdstuk 4 Werklocaties

Inleiding

Een basisvoorwaarde voor een goede concurrentiepositie van Noord-Holland is te beschikken over voldoende en kwalitatief goede vestigingsmogelijkheden voor bestaande en nieuwe bedrijven op werklocaties. Daarom is voldoende en gedifferentieerde ruimte voor economische activiteiten als provinciaal belang verankerd in de provinciale structuurvisie³⁸.

Een zorgvuldige planning van nieuwe terreinen en het efficiënt benutten van de bestaande terreinen staan centraal in een periode waarin overaanbod aan bedrijventerreinen dreigt en voor kantoorlocaties al aanwezig is. Voorwaarden voor zo'n zorgvuldige planning zijn gesteld in de provinciale structuurvisie. De SER-ladder die daarbij wordt gehanteerd geeft prioriteit aan herstructurering van bestaande locaties boven het aanleggen van nieuwe locaties.

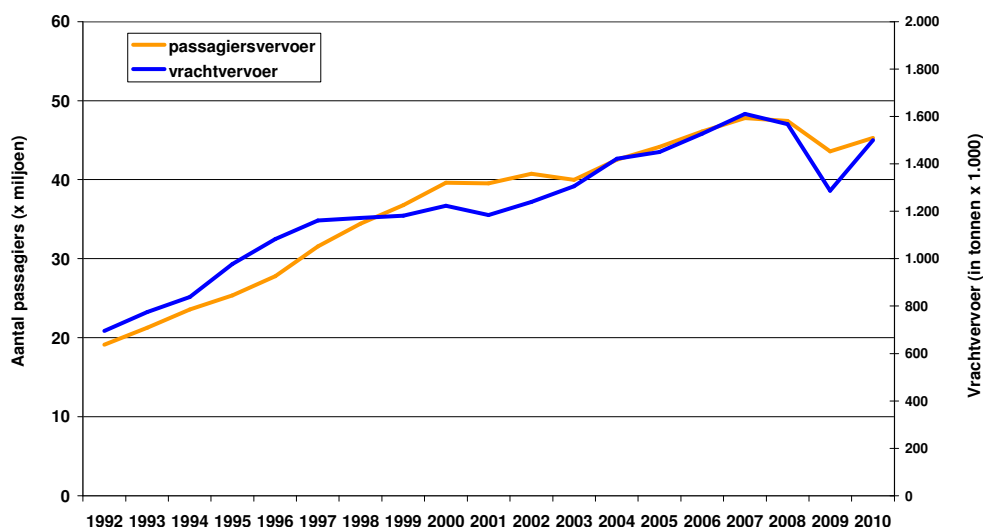
In deze Economische Agenda verstaan we onder het thema werklocaties zowel de afzonderlijke werklocaties in de zin van bedrijventerreinen, kantoorlocaties en detailhandelslocaties als de economische mainports: Schiphol, de havens langs het Noordzeekanaalgebied en de Greenport Aalsmeer (in relatie met Agriboard Noord-Holland Noord).

4.1 Schiphol

1. Economisch belang

Schiphol en omgeving hebben zich sinds de introductie van het 'mainportbeleid' (*Vierde Nota Ruimtelijke Ordening*) eind jaren '80 sterk kunnen ontwikkelen. Het nationale beleid voor mainports was gericht op het versterken van Schiphol en de haven van Rotterdam als logistieke hotspots, gevoed door een betrouwbaar en uitgebreid netwerk van verbindingen met de belangrijkste economische regio's in de wereld. De basis voor het succes lag dus in het accommoderen van de netwerkeconomie door het versterken van de aanwezige internationale vervoersknooppunten. De luchtvaart (passagiersvervoer en luchtvracht) van en naar Schiphol is vanaf deze periode tot nu sterk gegroeid, met name in de jaren '90. Na 2000 echter is de groei afgevlakt. Het mainportbeleid richtte zich van begin af sterk op logistiek en distributie als spin-off van de luchthaven (*'Nederland Distributieland'*), waardoor er aan luchtvracht gerelateerde logistieke complexen rond Schiphol (Schiphol Zuid, Zuidoost, Oude Meer, Schiphol Oost, en Fokker terrein) zijn ontstaan. Deze ontwikkeling zet zich nog steeds door (zie de ontwikkeling van ACT).

Ontwikkeling passagiers- en vrachtvervoer Schiphol

De Schipholregio is ook aantrekkelijk als vestigingsplek voor bedrijven die coördinerende diensten leveren voor de Europese markt van mondiaal opererende bedrijven. Het netwerk van rechtstreekse verbindingen naar de belangrijkste economische regio's in de wereld is voor internationaal opererende

³⁸ Structuurvisie Noord-Holland 2040, Kwaliteit door veelzijdigheid, 21 juni 2010, www.noord-holland.nl/web/show/id=84845

bedrijven een belangrijk en soms cruciaal vestigingsargument. Wat nadrukkelijk ook meespeelt, is de bijna ideale geografische ligging van Nederland in West-Europa (tussen de

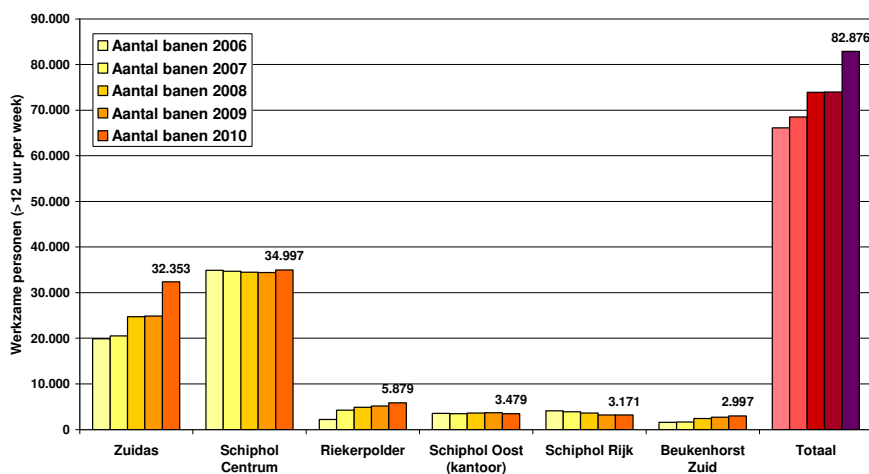
De Metropolitane strategie is richtinggevend voor de ontwikkeling van de Schipholregio

belangrijkste markten Duitsland, Verenigd Koninkrijk en Frankrijk), de aanwezigheid van een grootstedelijke omgeving van hoofdstad Amsterdam, met zijn hoogwaardige arbeidsmarkt, stedelijke woonmilieus, culturele en recreatieve voorzieningen, en kennisinstellingen, en institutionele voordelen zoals het fiscale klimaat, veiligheid en politieke stabiliteit. Dit geheel overziende, heeft de regio (Metropoolregio Amsterdam en Randstad) ertoe gebracht om vanaf 2004³⁹ een 'metropolitane strategie' te voeren voor het ruimtelijk economische beleid. De metropolitane strategie gaat ervan uit dat de kracht van de Metropoolregio ligt in een combinatie van bovengenoemde factoren. Concurrerende metropolitane regio's kenmerken zich door soortgelijke vestigingsvoordelen.

Het economisch belang is ook af te meten in termen van werkgelegenheid en toegevoegde waarde. Schiphol is goed voor zo'n 60.000 rechtstreekse banen en zo'n 60.000 indirecte werkgelegenheid. De toegevoegde waarde wordt geschat op zo'n 1,5% van het BBP, dat wil zeggen zo'n 9 miljard euro⁴⁰. In onderstaande grafieken wordt de werkgelegenheid op werklocaties die in sterke mate luchthaven- en luchtvaart georiënteerd zijn, weergegeven. Op deze kantoor- en bedrijfslocaties werkten in 2010 in totaal meer dan 100.000 personen⁴¹.

Werkgelegenheid Schipholgebonden kantoorlocaties 2006-2010

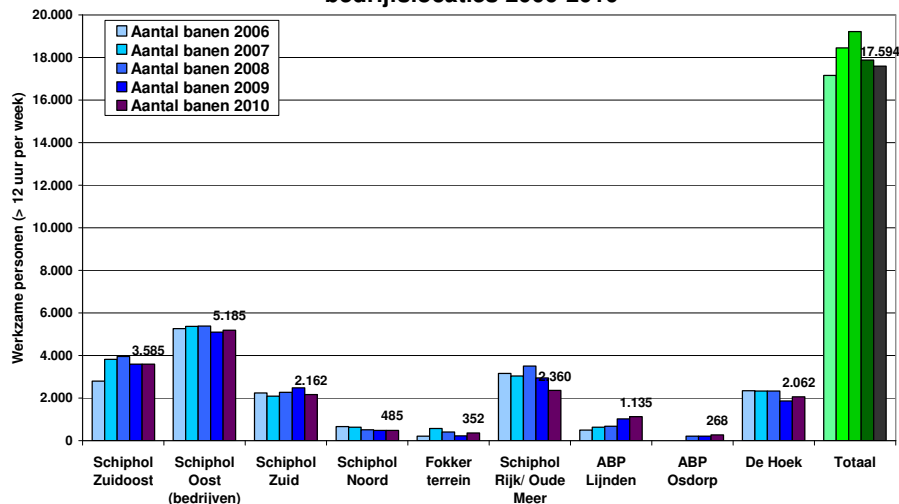

³⁹ De metropolitane strategie werd geïntroduceerd in de *Economische Strategie Randstad* (2004) en de *Vierde Noordvleugelconferentie* (2005) en voor de Schipholregio verder uitgewerkt in de *Ruimtelijk Economische Visie Schipholregio* (2009).

⁴⁰ Luchtvaartnota, april 2009.

⁴¹ Uit *Monitor Ontwikkelingsstrategie REVS 2010*, Bestuursforum Schiphol september 2011.

Werkgelegenheid Schipholgebonden bedrijfslocaties 2006-2010

2. Wat speelt er nu?

2.1 Uitvoering Ruimtelijk Economische Visie Schipholregio

In het Bestuursforum Schiphol (BFS) werken de provincie Noord-Holland, de gemeenten Amsterdam en Haarlemmermeer en Schiphol Group samen aan de ruimtelijk economische ontwikkeling van de Schipholregio. In 2009 hebben het BFS en de provincie Noord-Holland de Ruimtelijk Economische Visie Schiphol (REVS) 2009-2030 vastgesteld. In de REVS legt de regio haar visie neer voor de verdere economische ontwikkeling van de regio. In de REVS staat de 'metropolitane strategie' centraal. Hiermee ligt het accent niet meer op het versterken van het economisch complex van de luchthaven (de centrale gedachte van het mainportbeleid), maar op samenhang van metropoolregio en luchthaven. Uit metropolitane strategie van de REVS volgen voor de komende jaren de volgende opgaven:

In de Ruimtelijk Economische Visie Schipholregio wordt aangegeven welke ruimtelijk economische ontwikkeling prioriteit heeft

- Het versterken van de airportcorridor Schiphol-Amsterdam. De corridor tussen Hoofddorp/Schiphol en de Zuidas is het visitekaartje en internationale toegangspoort van de metropoolregio. Deze corridor heeft twee toplocaties voor kantoren, maar is in ruimtelijke zin nog te weinig een eenheid, en te weinig geïntegreerd in de stad. Ook zijn de OV verbindingen niet op het excellente niveau zoals we dat in concurrerende regio's zien.
- Het versterken van het onderscheidend vermogen van werklocaties. Dit betekent een betere ruimtelijke inpassing, meer ruimtelijke kwaliteiten, meer differentiatie en meer vermenging in plaats van monofunctionaliteit. Kwaliteit in plaats van kwantiteit moet het credo zijn.
- Modernisering van het selectief vestigingsbeleid voor bedrijfsvestigingen. Selectiviteit moet aansluiten op de dynamiek van de internationale markt. De opgave is om het accent te verschuiven van toetsing van bedrijven naar het sturen van locatieontwikkelingen die beter aansluiten bij de wensen van de doelgroepen.
- Inzetten op een clusterstrategie. In de Schipholregio is een tiental kansrijke clusters geïdentificeerd. Het gaat om bedrijfsclusters als 'aerospace', 'ICT', 'mode', 'life science', 'financiële dienstverlening', 'versgoederen', enzovoort. Deze clusters opereren in een keten van toeleveranciers, afnemers, enzovoort, en stellen specifieke eisen aan hun bedrijfsomgeving. De opgave is om deze clusters zodanig te faciliteren zodat zij zich optimaal kunnen ontwikkelen.

De REVS legt dus onder meer vast welke ruimtelijk economische ontwikkelingen van prioritair belang worden geacht voor het versterken van de internationale concurrentiepositie en doet een voorzet hoe het beste invulling gegeven kan worden aan selectief vestigingsbeleid voor Schipholgebonden bedrijven.

De REVS wordt geconcretiseerd in de 'Ontwikkelingsstrategie REVS'. De Ontwikkelingsstrategie is een programma voor de ontwikkeling van werklocaties in de Schipholregio. In de Ontwikkelingsstrategie spreken de partijen van het Bestuursforum Schiphol af aan welke kwantitatieve en kwalitatieve randvoorwaarden de locatieontwikkelingen moeten voldoen om de internationale concurrentiepositie van de regio te versterken. Hierbij wordt uitgegaan van de visie die in de REVS is neergelegd.

Afspraken over selectieve ontwikkeling Schiphol

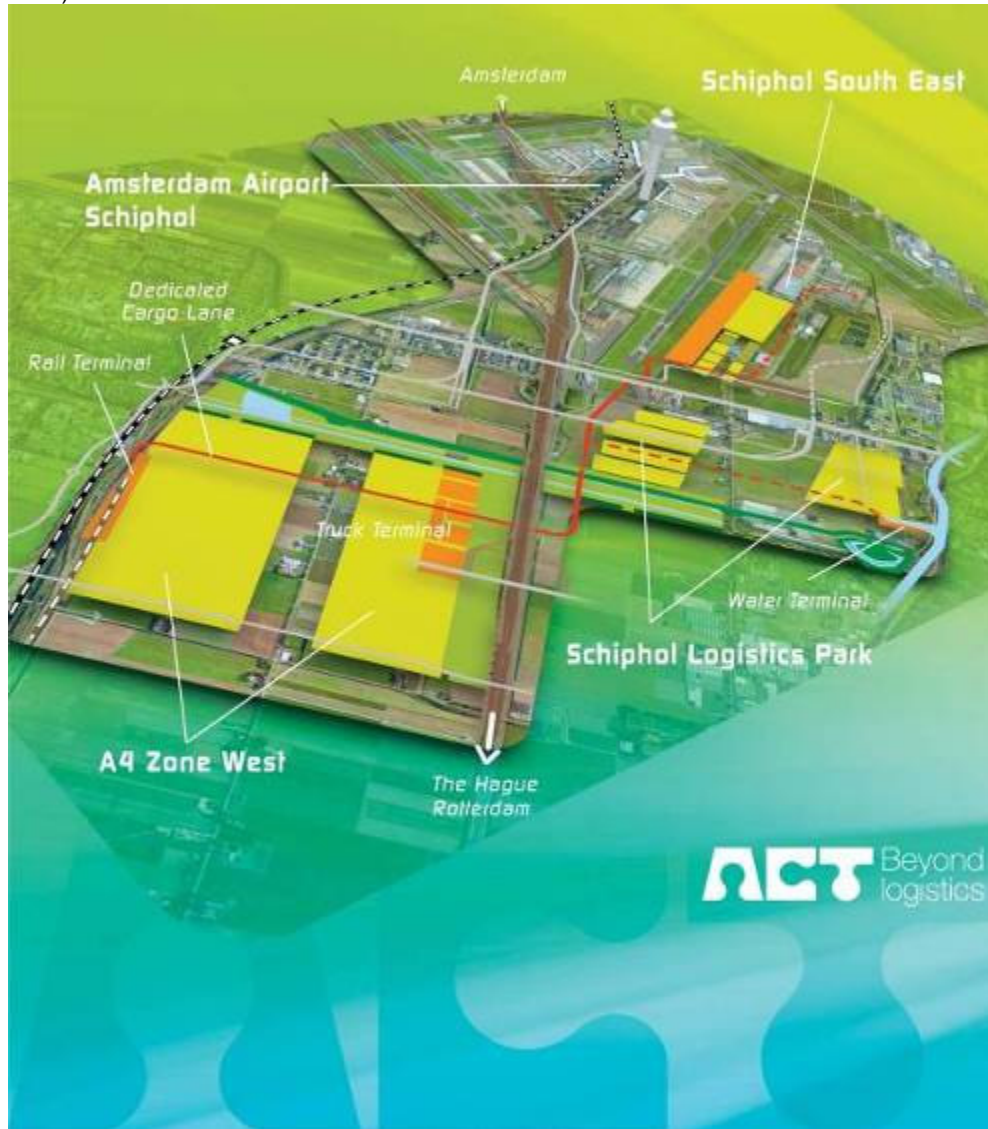
Aan de Tafel van Alders hebben Rijk, regionale overheden, luchtvaartsector en omwonenden in 2008⁴² afspraken gemaakt over de ontwikkeling van Schiphol tot 2020. Op basis van een totale groeiverwachting van 580.000 vliegtuigbewegingen rond 2020 is geconstateerd dat, vanwege wettelijke vastgestelde milieuruimte, deze marktpraak niet op Schiphol kan worden geacommodeerd. Aan de Tafel van Alders is gekozen voor een selectieve ontwikkeling van Schiphol. Dit betekent dat Schiphol zich bij capaciteitstekorten moet richten op verkeer dat van belang is voor het verbindingennetwerk, het zogenaamde mainportgebonden of knooppuntgebonden verkeer. Partijen hebben afgesproken dat er tot 2020 niet meer dan 510.000 vliegtuigbewegingen per jaar op Schiphol mogen worden geacommodeerd. Voor de overige 70.000 bewegingen is inzet van regionale luchthavens (bijvoorbeeld Lelystad en Eindhoven) noodzakelijk.

2.2 ACT

Sinds 2005 werken de gemeente Haarlemmermeer, provincie Noord-Holland, SADC en Schiphol Group samen om Amsterdam Connecting Trade (ACT) te realiseren: een ambitieus programma voor de ontwikkeling van een drietal logistiek georiënteerde bedrijventerreinen, een multimodaal logistiek systeem en een deel groenontwikkeling (Geniepark). ACT is enerzijds bedoeld om de vraag naar luchtvrachtgeoriënteerde logistieke bedrijfsruimte te accommoderen en aan de andere kant de concurrentiepositie te versterken door een hoogwaardig, duurzaam en efficiënt vestigingsmilieu te realiseren. ACT bestaat uit de terreinen Schiphol Zuidoost, Schiphol Logistics Park en A4 Zone West. ACT wil diverse vervoersmodaliteiten (te lucht, over de weg, per spoor en over het water) efficiënt aan elkaar verbinden zodat er een multimodaal logistiek knooppunt ontstaat. Een belangrijke ambitie is om de terreinen onderling efficiënt te ontsluiten via een Ongestoorde Logistieke Verbinding (OLV), een vrije vrachtbahn die snelle goederentransport van Schiphol naar de terreinen en overslagpunten (terminals) mogelijk maakt. De OLV heeft een aftakking van Schiphol naar Greenpark Aalsmeer via de nieuwe N201. Om goederenvervoer per spoor mogelijk te maken, is een terminal nodig bij Hoofddorp in het gebied A4 Zone West, die aansluit op het HSL spoor. Deze 'HST Cargo Terminal' is een van de

⁴² Aldersadvies aan het kabinet (oktober 2008) en Convenant Hinderbeperking en ontwikkeling Schiphol middellange termijn (december 2008).

projecten van ACT waarvoor het kabinet een bijdrage heeft gereserveerd (11 miljoen euro). Het Rijk heeft eveneens een bijdrage gereserveerd voor de realisatie van de OLV Greenport (8,3 miljoen euro).

Structuurvisie Mainport Amsterdam Schiphol Haarlemmermeer (SMASH)

Volgens het regeerakkoord en de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) zijn Amsterdam en Schiphol van nationaal ruimtelijk belang en is er sprake van Rijksverantwoordelijkheid bij de ontwikkeling van dit gebied. Als redenen hiervoor worden genoemd de nationale baten en lasten van de stad en de luchthaven en de beperkte doorzettingsmacht van provincies en gemeenten in de regio om gewenste ruimtelijke ontwikkeling tot stand te brengen.

In de Schipholregio komen volgens het Rijk een groot aantal rijksbelangen- en opgaven samen, waaronder de mainportontwikkeling, de Zuidas, de greenports, het vervoers- en energienetwerk en de woningbouwopgaven. Het Ministerie van I&M constateert daarbij dat niet al deze opgaven op de nu voorziene manier kunnen worden ingepast. Het Rijk vindt het daarom nodig te komen tot heldere keuzes. Vanwege de gesignaleerde ruimtelijke vraagstukken en het gebrek aan samenhangende rijksaansturing is het ministerie een rijksprogramma gestart om te komen toe een Structuurvisie

⁴³ Het Luchthavenindelingbesluit Schiphol (LIB) is een AMvB op basis van de Wet Luchtvaart en bevat regels waarbij beperkingen zijn gesteld ten aanzien van de bestemming en het gebruik van de grond, voor zover die beperkingen noodzakelijk zijn met het oog op de veiligheid en de geluidbelasting in verband met de nabijheid van de luchthaven.

Mainport Amsterdam Schiphol Haarlemmermeer (SMASH). Omdat SMASH veel verschillende overheden en sectorpartijen raakt heeft het programma SMASH een bestuurlijk Stuurgroep opgericht, waarin naast het Rijk, de provincie Noord-Holland, de gemeenten Amsterdam en Haarlemmermeer en Schiphol participeren. De Stuurgroep treedt op als eerste overlegorgaan voor SMASH en de actualisatie van Luchthavenindelingbesluit43 (LIB). Via deze stuurgroep kunnen we onze ruimtelijk economische belangen behartigen.

2.3 SADC

Ten behoeve van de ruimtelijk economische ontwikkeling van de Schipholregio hebben in 1987 de provincie Noord-Holland, gemeenten Haarlemmermeer en Amsterdam en Schiphol Group het *Bestuursforum Schiphol* (BFS) opgericht en de regionale ontwikkelingsmaatschappij *Schiphol Area Development Company* (SADC). Het BFS is het kaderstellend bestuurlijk platform voor de Schipholregio en formuleert beleid zoals de Ruimtelijk Economische Visie Schipholregio. SADC heeft zich sinds 1987 beziggehouden met terreinontwikkelingen en marketing en acquisitie op basis van de gestelde kaders van het BFS. In 2009 hebben alle partijen in het BFS besloten een nieuwe fase met SADC (SADC-III) in te gaan. Met SADC-III zijn de belangen van de vier aandeelhouders in SADC gelijkgetrokken. De provincie vergrootte daarmee haar belang van 18,1% naar 25%. Daarnaast is een kapitaalsinjectie van € 20 miljoen per aandeelhouder afgesproken, waarvan het grootste deel overigens in de vorm van grondposities heeft plaatsgevonden/ zal plaatsvinden. De bedoeling van SADC-III is enerzijds om SADC meer slagkracht te geven voor toekomstige terreinontwikkelingen via het beschikbaar stellen van grondposities. Anderzijds gaat SADC-III om het versterken van regionale samenwerking. Want met de kapitaalsinjectie van € 20 miljoen per aandeelhouder wordt ook de verbondenheid aan de samenwerking voor de ruimtelijk economische ontwikkeling van de Schipholregio kracht bij gezet. Deze hogere ambities vragen, zeker gezien de huidige marktomstandigheden, de komende jaren om een scherpere aansturing van SADC.

3. Wat willen we bereiken?

Vanuit het perspectief van de Schipholregio richten onze activiteiten zich op het duurzaam versterken van de internationale concurrentiepositie van de Metropoolregio Amsterdam, met daarbinnen de regio rondom de luchthaven. Zoals eerder aangegeven, is het middel daartoe de metropolitane strategie. Schiphol is een cruciale concurrentiefactor van de metropoolregio. Niet alleen omdat Schiphol veel (directe en indirecte) werkgelegenheid en toegevoegde waarde oplevert. Maar ook omdat het netwerk van rechtstreekse internationale verbindingen van de nationale luchthaven de metropoolregio snel en efficiënt toegankelijk maakt voor internationaal opererende bedrijven en kenniswerkers, waardoor de metropoolregio aangesloten blijft bij de internationale concurrenten. Het behoud en het versterken van deze netwerkqualiteit is dus van groot belang voor de internationale concurrentiepositie. Daarnaast is het voor onze concurrentiepositie van belang dat de ruimtelijk economische gebiedskwaliteiten van de Schipholregio worden versterkt. Dit vertalen we in de volgende drie doelen:

Provincie zet in op behoud en versterken van zowel netwerkqualiteit als gebiedskwaliteiten ter verbetering van de concurrentiepositie

3.1 Samenhangende en hoogwaardige ruimtelijke economische ontwikkeling Schipholregio

We willen dat de regio rondom Schiphol zich in ruimtelijk economische zin zich voldoende samenhangend en wervend ontwikkelt. Met voldoende samenhangend bedoelen we dat de ontwikkeling van werklocaties in de Schipholregio goed is afgestemd op de behoefte van de internationaal opererende markt, de primaire doelgroep voor de Schipholregio. Deze afstemming heeft een kwantitatieve component in de zin dat we niet meer locaties en bedrijfsvastgoed ontwikkeld zien worden dan er behoefte aan is. Daarnaast is er een kwalitatief aspect. We willen dat de kwaliteit van de werklocaties niet alleen goed is afgestemd met de behoeften van de internationale doelgroepen, maar ook voldoende is gedifferentieerd en wervend zijn om de gewenste gebruikers te kunnen verleiden zich in de regio te vestigen. Met voldoende samenhangend bedoelen we ook dat de werklocaties optimaal zijn geïntegreerd in het stedelijk weefsel en het landschap en goed zijn ontsloten, met name met het OV netwerk.

3.2 Selectieve benutting ruimte in Schipholregio

Doel is om de ruimte in de Schipholregio selectief te benutten, dat wil zeggen alleen beschikbaar stellen voor ruimtelijk economische ontwikkelingen die bijdragen aan het profiel van een concurrerend internationaal georiënteerd vestigingsmilieu. Grond in de Schipholregio is schaars en bovendien

bepikt inzetbaar vanwege restricties in verband met luchtvaart. De economische activiteiten in dit gebied moeten of een duidelijk relatie hebben met de luchtvaartoperatie, zoals activiteiten in de luchtvrachtketen, of duidelijk bijdragen aan het ruimtelijk economisch profiel. Dit profiel staat onder ons eerste doel hierboven omschreven. De primaire doelgroep zijn bedrijven die internationaal georiënteerd zijn. Met internationale oriëntatie bedoelen we gerichtheid op, dan wel binding van bedrijven aan internationale markten waarvoor de aanwezigheid van een luchthaven met een netwerk van internationale verbindingen in combinatie met een grootstedelijk milieu (o.a. kennis, creativiteit, hoogwaardige arbeidsmarkt) belangrijke vestigingsvoorwaarden zijn.

3.3 Topmilieu voor internationaal georiënteerde logistiek

We willen bijdragen aan de realisatie van een topmilieu voor internationaal georiënteerde logistiek in de regio. De cluster logistiek heeft zich in rond de luchthaven sinds eind jaren '80 sterk kunnen ontwikkelen en is een belangrijke economische pijler geworden. De sector groeit nog steeds en kan zijn relatieve voorsprong nog verder uitbouwen door te innoveren en de potenties van de aanwezigheid van de luchthaven, de Amsterdamse haven en Greenport Aalsmeer beter te benutten. Betere ruimtelijke clustering en samenwerking zijn daarvoor randvoorwaardelijk. Dit kan worden geaccordeerd door de groei van de cluster op te vangen in een nieuwe hoogwaardige en efficiënte logistieke werkomgeving (ACT), die wervend is voor internationale logistieke dienstverleners die overwegen zich in Nederland te vestigen, en ruimte biedt voor innovatieve concepten. Daarbij willen we mede via de Economic Development Board (EDB) de cluster logistiek versterken door in te zetten op innovatie en betere samenwerking met onder meer kennisinstellingen in de Metropoolregio Amsterdam (zie paragraaf 3.1).

4. Hoe bereiken we dat?

4.1 Doel 1: Samenhangende en hoogwaardige ruimtelijke economische ontwikkeling Schipholregio

Basisvoorwaarde voor goede afspraken over de ruimtelijke economische ontwikkeling van Schiphol is een efficiënt overleg daarover in de regio. Wij zullen onderzoeken in hoeverre daarin nog een verbeteringslag is te maken. Samen met de partners van het Bestuursforum Schiphol stellen we de Ontwikkelingsstrategie REVS op en voeren deze uit. De Ontwikkelingsstrategie is een programma voor de ontwikkeling van werklocaties in de Schipholregio. Deze bevat afspraken over kwantiteit (afgestemd met Plabeka) en kwaliteit. Onze ontwikkelingsmaatschappij SADC is een van de uitvoerende partijen. De voortgang wordt jaarlijks gerapporteerd in de Monitor REVS.

Indicatoren zijn:

(Afname van) kantorenleegstand in de Schipholregio, relatief ten opzichte van de MRA.

Nulsituatie 1 januari 2011: leegstand Schipholregio = 13,5%, leegstand MRA = 16,4%

Relatieve toename buitenlandse bedrijfsvestigingen in de Schipholregio ten opzichte van MRA.

Nulsituatie 1 januari 2011: Schipholregio 52 vestigingen, MRA totaal: 122 vestigingen.

Toename totale werkgelegenheid op kantoor en bedrijfslocaties in de Schipholregio.

Nulsituatie werkzame personen kantoorlocaties 1 januari 2011 = 82.876, bedrijfslocaties = 17.594.

4.2 Doel 2: Selectieve benutting ruimte in Schipholregio

We leggen afspraken omtrent selectieve benutting van de ruimte in de Schipholregio vast in een convenant tussen de provincie Noord-Holland, gemeenten Haarlemmermeer en Amsterdam, Schiphol Group en SADC. De resultaten (de ontwikkelingen en bedrijfsvestigingen) zullen jaarlijks gerapporteerd en geëvalueerd worden in de Monitor REVS.

Indicatoren zijn:

Relatieve toename buitenlandse bedrijfsvestigingen in de Schipholregio ten opzichte van MRA.

Nulsituatie 1 januari 2011: Schipholregio 52 vestigingen, MRA totaal: 122 vestigingen.

Aantal in de Monitor REVS aangeduide twijfelgevallen of onterechte vestigers (nog geen nulmeting).

4.3 Doel 3: Topmilieu voor internationaal georiënteerde logistiek

We dragen bij aan de realisatie van een topmilieu voor internationaal georiënteerde logistiek door de ontwikkeling van ACT mede mogelijk te maken. We zullen de komende jaren het programmabureau ACT blijven ondersteunen en incidenteel financieel dan wel in menskracht bijdragen aan de realisatie van projecten onder de paraplu van ACT. Op projectniveau reserveren we € 3 miljoen voor de uitvoering van de Ongestoorde Logistieke Verbinding Greenport naar ACT en zullen wij de projectcoördinatie op ons nemen. Onze ontwikkelingsmaatschappij SADC voert het algemene programmamanagement voor ACT uit. Ook zal SADC de uitgifte van Schiphol Logistics Park, het tweede logistieke bedrijventerrein van ACT, vanaf 2011 uitvoeren. Daarnaast zal SADC de uitgifte van de A4 Zone West, het derde terrein van ACT, in deze agendaperiode voorbereiden. Tenslotte wordt in

samenwerking met Franse marktpartijen, verenigd in EuroCarex, gestudeerd op een business case voor de exploitatie van een vrachtverbinding per spoor met Parijs, die kan resulteren in een realisatiebesluit voor de HST Cargo terminal bij Hoofddorp.

Indicatoren zijn:

Projectrealisatie OLV Greenport (nulmeting 2011: geen OLV Greenport)

Uitgifte Schiphol Logistics Park (nulmeting 2011: nog geen uitgifte SLP)

Realisatiebesluit HST Cargo terminal (nulmeting 2011: diverse studies, verkenning business case met EuroCarex partners, nog geen realisatiebesluit).

5. Welke andere partijen zijn erbij betrokken?

De samenwerking rondom de ruimtelijk economische ontwikkeling van Schiphol vindt primair plaats het Bestuursforum Schiphol. Hierin werken provincie, Haarlemmermeer, Amsterdam, en Schiphol Group samen, met SADC als uitvoeringsorganisatie. Daarnaast werkt de provincie samen met het Platform voor bedrijven en kantoren (Plabeka) voor wat betreft de kwantitatieve afstemming van vraag en aanbod in de Schipholregio en de MRA. Onze economische samenwerking in de MRA (Platform Regionaal Economische Samenwerking, PRES en Economic Development Board Amsterdam) heeft naast Plabeka vooral relevantie voor de ontwikkeling van logistiek als topsector. In paragraaf 7.3 geven we aan hoe wij (met partners als Amsterdam Airport Area) inzetten op de internationale marketing van en acquisitie voor de Schiphol- en Metropoolregio.

6. Welke middelen zetten we daarvoor in?

Om de samenwerking in het Bestuursforum Schiphol te faciliteren, stellen we jaarlijks € 50.000 beschikbaar. Dit is bedoeld voor ondersteuning van het secretariaat (€ 15.000) en de rest voor de uitvoering van opdrachten als het opstellen van de Ontwikkelingsstrategie REVS.

Voor het programmabureau ACT stellen we jaarlijks € 100.000 beschikbaar.

Voor de realisatie van de OLV Greenport hebben wij € 3 miljoen gereserveerd (amendement bij de begroting 2011, bij statenmotie november 2010).

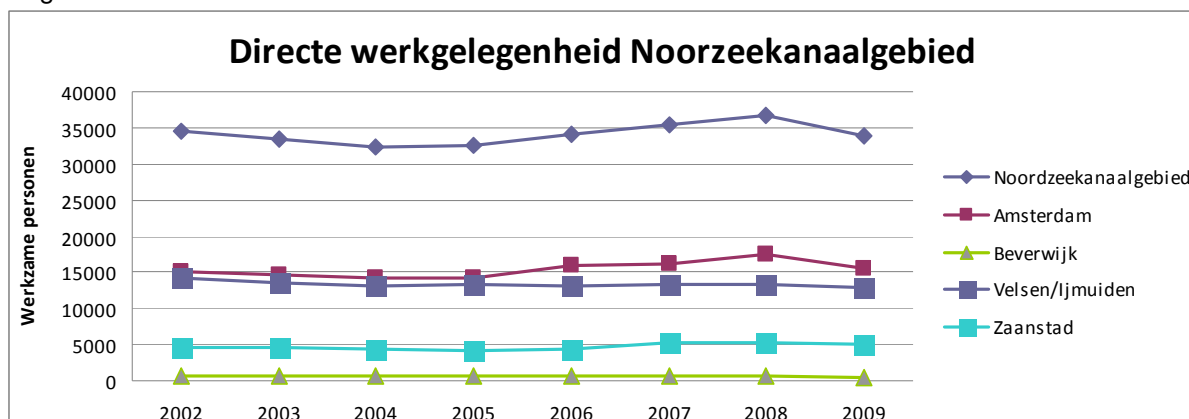
4.2 Havenindustriële complex Noordzeekanaalgebied

Economisch belang

De havens langs het Noordzeekanaalgebied, hebben het eerste halfjaar van 2011 afgesloten met een stijging van de overslag met ongeveer 3 procent ten opzichte van het eerste half jaar van 2010.

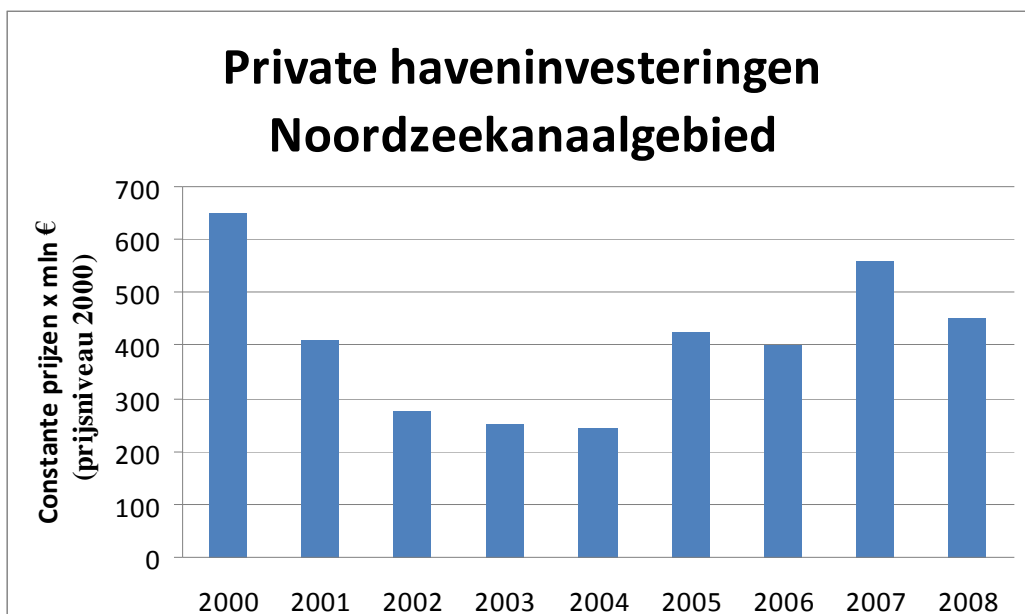
Het herstel in het Noordzeekanaalgebied werd vorig jaar ingezet, nadat in 2009 de gevolgen van de economische crisis merkbaar werden.

De afgelopen 10 jaar is de goederenoverslag achter de sluis met een kleine 28 miljoen ton toegenomen naar bijna 73 miljoen ton. Inmiddels is het Noordzeekanaalgebied qua verslagvolume de 4e haven in de Hamburg-Le Havre-range (2010). Het gebied rondom het Noordzeekanaal is behalve een knooppunt in goederenstromen ook een vestigingsplaats voor kadegebonden, havengerelateerde activiteiten en milieuhinderlijke bedrijven. Met name de stad Amsterdam heeft de afgelopen jaren milieuhinderlijke bedrijven uit de binnenstad verplaatst naar de droge zeehaventereinen en de overige droge terreinen.

Sectoren die in het gebied zijn gevestigd zijn onder andere de metaal(bewerkings)industrie, de voedingsmiddelenindustrie en energiesector. Op de terreinen langs het kanaal zijn ruim 30.000 banen direct verbonden met de haven en havengerelateerde industrie. Deze activiteiten genereren jaarlijks 3,5 miljard euro aan toegevoegde waarde.

Bezien over een reeks van jaren laten de havenactiviteiten in het Noordzeekanaalgebied een hoge groei van de arbeidsproductiviteit zien. Deze ligt structureel hoger dan de groei van de arbeidsproductiviteit in de rest van regionale economie. Het gaat over het algemeen om bedrijven die internationaal concurreren en daardoor continu moeten investeren in productiviteitsverhogende technieken.

Het Noordzeekanaalgebied is naast Almere het enige gebied binnen de MRA waar bedrijven die milieuruimte nodig hebben zich kunnen vestigen c.q. naar toe verplaats kunnen worden.

Wat speelt er nu?

Het Noordzeekanaalgebied is niet alleen belangrijk voor de economie in Noord-Holland maar ook voor de Nederlandse economie en voor die van Europa. Deze regio vervult immers een grote rol in de verbinding met het Europese achterland. Een nieuwe grote zeesluis is cruciaal voor de ontwikkeling van de Amsterdamse havenregio en van groot belang voor het nationale en internationale goederentransport.

Tweede Zeesluis cruciaal voor Amsterdamse havenregio

Het vervoer van goederen via zee neemt toe. Daarbij worden de zeeschepen steeds groter en vooral breder. De Noordersluis uit 1929 wordt dan ook te klein. Deze sluis is de toegangspoort voor zeeschepen tot het Noordzeekanaalgebied.

Op 24 november 2009 heeft de Provincie het convenant planstudie fase Zeetoeegang IJmond ondertekend. Hierdoor kon begin 2010 worden gestart met de planstudie, het uitgangspunt van dit onderzoek is het verbeteren van de bereikbaarheid van de havens langs het Noordzeekanaal. Begin 2012 worden de resultaten van de planstudie gepresenteerd. Op basis hiervan nemen de betrokken partijen, het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM), gemeente Amsterdam en de provincie Noord-Holland een go/no go besluit.

Na een positief besluit volgt de planologische procedure en het opstellen van onder andere een Milieueffectrapportage. Ook start dan de aanbestedingsprocedure voor de uitvoering van de aanleg van de zeesluis. Op basis hiervan wordt aan de convenantpartners het realisatiebesluit voorgelegd. Dit wordt het tweede go/no-go besluit.

Ten behoeve van de optimale benutting van het haven terrein wordt het onderzoek Optimale benutting bestaand havengebied uit de structuurvisie uitgevoerd. Dit is een bouwsteen voor een besluit over een eventuele noodzaak van uitbreidingsruimte voor de haven. In de tussentijd kunnen in de Wijkmeerpolder en de Houtrakpolder (Rijksbufferzone) geen onomkeerbare ontwikkelingen plaatsvinden die een eventuele uitbreiding van de haven onmogelijk maken.

Wat willen we bereiken?

Binnen de regio zijn er verschillende inzichten over de ontwikkeling van de haven. Daarom heeft het Bestuursplatform, onder regie van de provincie, besloten tot het maken van een regionale haven visie. In het Bestuursplatform zijn vertegenwoordigd: de gemeenten langs het kanaal, Kamer van Koophandel Amsterdam, Tata Steel IJmuiden N.V., Haven Amsterdam, Zeehaven IJmuiden en Provincie. Doel is om een gezamenlijk beeld te ontwikkelen over de functie van het havenindustriële complex binnen de MRA.

Deze havenvisie zal ook leidend zijn voor een gezamenlijke uitvoeringsagenda.

Provincie stelt een nieuwe regionale havenvisie op.

Naast deze gezamenlijke visie willen wij ons de komende jaren richten op:

- de verdere optimalisering van de milieu- en fysieke ruimte op de bestaande Masterplanterreinen;

- monitor bedrijventerreinen;
- monitor werkgelegenheid;
- stimuleren vervoer over water;
- verbeteren afstemming vraag en aanbod arbeidsmarkt;
- verbeteren bereikbaarheid over weg, water en rail door aanleg nieuwe sluis IJmuiden en verbinding A8/ A9;
- samen met het bedrijfsleven inspelen op Rijks en Europese subsidies;
- stimuleringsprogramma m.b.t. productinnovatie en duurzaamheid.

Hoe bereiken we dat?

In 1995 heeft de provincie samen met de gemeenten rond het Noordzeekanaal, de particuliere havenbeheerders en de Kamer van Koophandel het Masterplan Noordzeekanaalgebied opgesteld onder het motto: "Samenwerken aan duurzame economische ontwikkeling met een open oog voor leefbaarheid". Met als doel het bevorderen van de economische ontwikkeling in het gebied. Hierdoor wordt de internationale concurrentiepositie van de haven, industrie en logistiek in het Noordzeekanaalgebied versterkt. Duurzaamheid en leefbaarheid zijn bij deze versterking een belangrijke randvoorwaarde.

Iedere vijf jaar wordt de samenwerking in het Bestuursplatform geëvalueerd. De evaluatie in 2010 heeft ertoe geleid dat er een nieuwe samenwerkingsagenda is opgesteld. Tevens is de rol van de provincie in het Noordzeekanaalgebied vergroot door het projectbureau Masterplan (opgericht ter uitvoering van het Masterplan) onder regie van de provincie te brengen.

Welke andere partijen zijn betrokken?

In het Masterplan Noordzeekanaalgebied (NZKG) werken de gemeenten Amsterdam, Beverwijk, Haarlemmerliede & Spaarnwoude, Velsen, Zaanstad, de Kamer van Koophandel, Rijkswaterstaat Noord-Holland, Zeehaven IJmuiden, Corus en de Provincie Noord-Holland samen. Zij vormen het Bestuursplatform.

De politieke vertegenwoordigers in het Bestuursplatform leggen de voorstellen ter besluitvorming voor aan hun bestuur, colleges en/of gemeenteraden.

Het Masterplan NZKG kent ook een klankbordgroep waarin maatschappelijke organisaties gevraagd of ongevraagd het bestuursplatform adviseren.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Het belangrijkste instrument is de structuurvisie, vooral het tijdig reserveren van voldoende ruimte voor havens en havengebonden economische activiteiten.

Daarnaast hebben wij een bedrag van € 55 miljoen gereserveerd voor de medefinanciering van de nieuwe sluis in IJmuiden.

Bestaande programma's als 'HIRB', 'Water als Economische Drager' en 'Kansenkanon' kunnen mede bijdragen aan de projecten die geïnitieerd zijn vanuit het Masterplan Noordzeekanaalgebied.

Jaarlijkse bijdrage aan het Masterplan Noordzeekanaalgebied: € 54.000,- t.b.v. Projectbureau en uitvoering van projecten.

4.3 Greenport Aalsmeer en Agriboard Noord-Holland Noord

Hoewel de provinciale inzet rond Greenport Aalsmeer en Agriboard Noord-Holland Noord uitgewerkt worden in de Agenda Landbouw doet het recht aan het economisch belang van beiden om er in de Economische Agenda kort op in te gaan.

Economisch belang?

De land- en tuinbouw is één van de belangrijkste economische sectoren van Nederland. Wanneer we kijken naar de export dan draagt de sector tuinbouw en uitgangsmateriaal 19% bij aan het overschot op de Nederlandse handelsbalans. Hiermee is ook direct een verband te leggen met de logistieke sector. Zo vervoert één op de drie vrachtwagens agrarische producten en is één op de zes vrachtvliegtuigen gevuld met tuinbouwproducten.

De landbouw heeft circa 60 procent van de grondoppervlakte van de provincie in beheer. De landbouw levert een belangrijke bijdrage aan de economie en vervult een cruciale rol als beheerder van het landschap.

Als verlengstuk en in de achtertuin van de Metropoolregio Amsterdam bevindt zich in de regio Noord-Holland Noord de Agriboard. Een sterk internationaal georiënteerde regio, dat zich snel ontwikkelt met onder andere drie grote glasconcentratiegebieden (Glasdriehoek) met een totaal oppervlakte van bijna 1000 hectare (inclusief verspreid liggend glas). Het glastuinbouwgebied Agriport A7 is de aangewezen locatie voor glastuinbouwbedrijven die moeten worden verplaatst uit de Randstad. Een gebied gericht op de glasgroenteteelt in samenhang met twee grote vollegrondsgroentecentra. Het aan Agriport gekoppelde agrarische bedrijventerrein ontwikkelt zich tot logistieke draaischijf die de glasgroenten en vollegrondsgroenten aan elkaar verbindt. Tevens is een duurzame verbinding met een aquacultuurpark in ontwikkeling. De regio Noord-Holland Noord is het meest veelzijdige agribusinessgebied van Nederland met een productiewaarde van ongeveer 3 – 3,5 miljard euro. Alleen al 15 tot 20 duizend mensen hebben daar een baan in de primaire agri-sectoren.

Prominent in de Noordvleugel van de Randstad in de directe omgeving van mainport Schiphol bevindt zich het belangrijke agro-economische cluster Greenport Aalsmeer: een sierteeltcomplex van internationale faam. Rond Aalsmeer hebben sierteelt, veredeling, veiling, productie en handel zich geconcentreerd tot één van de wereld grootste handels- en kenniscentra voor bloemen en planten. Nederland heeft daarmee een leidende positie als het gaat om een internationale draaischijffunctie voor de sierteelt. Een complex dat niet alleen door handel, maar ook door goede bereikbaarheid de aanwezigheid van een primaire dagvoorraad en een sterke veredelingssector haar positie heeft veroverd. Greenport Aalsmeer heeft qua werkgelegenheid een omvang die direct en indirect vergelijkbaar is met Schiphol. Deze werkgelegenheid komt niet alleen voort uit de primaire productie in de kas maar ook uit het complex van handels-, logistieke en dienstverlenende activiteiten. Daarbij mag ook de maakindustrie niet worden vergeten die een belangrijke bijdrage levert aan de innovatieve uitstraling van de sector. Het totale greenport complex leidt dus niet alleen tot directe banen in dit cluster maar leidt ook tot indirecte werkgelegenheid dat tezamen geschat wordt op 50.000 arbeidsplaatsen.

42 miljoen bloemen en planten worden elke dag geleverd door 10.000 producenten uit 77 landen die via 125.000 transacties worden herverdeeld over 5000 groothandels die dit in 143 landen verdelen over alleen al in Europa 100.000 detaillisten.⁴⁴

Wat speelt er nu?

Het kabinet heeft in het Regeerakkoord en specifiek in de nota 'Naar de top', ingezet op de stimulering van negen economische topsectoren en clusters. Hierbij zijn twee topsectoren te vinden met relaties in de Agrosector: de tuinbouw en uitgangsmaterialen en agro & food.

Deze topsectoren worden weerspiegeld in de Agriboard met Seed Valley en de Greenport Aalsmeer. Beide clusters zetten in op het behoud en versterken van de agroketen en daaraan gerelateerde bedrijvigheid. Zij zetten daarbij in op een aantal programma's rond de thema's:

- Innovatie en kennis
- Duurzaamheid
- Ruimtelijk-economische structuurversterking
- (internationale) positionering
- Arbeidsmarkt en onderwijs
- Bereikbaarheid

De kenmerken van de clusters uiten zich in:

- een sterke en kansrijke internationale marktpositie,
- een stevige kennisintensiteit,
- intensieve samenwerking tussen ondernemers en kennisinstellingen
- en hebben allen de potentie een innovatieve bijdrage aan maatschappelijke uitdagingen te leveren.

Het nieuwe beleid rond de topsectoren, de herpositionering van Greenport Holland en de uitwerking van de programma's van Seed Valley, Agriboard en Greenport Aalsmeer krijgen vorm, waarbij bovengenoemde kenmerken als uitgangspunten zijn geformuleerd.

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Holland zet in op het behoud en versterking van het glastuinbouwcomplex en de marktplaats voor de sierteeltsector rond de Greenports Aalsmeer en de Duin-en Bollenstreek. We willen deze regionale clusters versterken en de Agriboard in Noord-Holland Noord laten uitgroeien tot greenport en 'verstuin' voor Noordwest Europa.

Overheid en bedrijfsleven werken samen om de kracht van Greenport Aalsmeer te behouden en versterken voor de Noord-Hollandse én Nederlandse economie. Het voortdurend innoveren draagt daaraan bij. We willen een sterk tuinbouwcluster waarbij een krachtige, consistente overheid faciliteert en regisseert⁴⁵.

De afgelopen jaren is er hard gebouwd aan een structuur waar zogenaamde quick-wins leidde tot snel zichtbare resultaten in de clusters. De komende vier jaar zetten wij samen met de topregio's in om het verder vorm geven en de uitrol van de programma's zoals deze zijn vastgelegd in de visiedocumenten van de clusters. Dit zal leiden tot een verdere verduurzaming van de land- en tuinbouw in Noord-Holland Noord en de internationale concurrentiepositie versterken. De agenda landbouw en visserij zal hier dieper op ingaan.

De clusters zijn daarbij aangesloten bij de thema's van Greenport Holland en het bedrijfslevenbeleid van het Rijk.

Provincie biedt verdere ontwikkelingsmogelijkheden voor glastuinbouwgebieden rond Aalsmeer en in Noord-Holland Noord.

Hoe bereiken we dat?

De overheid (Rijk, provincies en gemeenten)

creëert de randvoorwaarden voor het bedrijfsleven om te kunnen ondernemen, zodat de internationale concurrentiekracht van het Nederlandse agrocluster wordt versterkt.

Wij willen glastuinbouwgebieden rond Aalsmeer en in Noord-Holland Noord in samenhangend beleid, en aansluitend op het topsectorenbeleid van het Rijk, verdere ontwikkelingsmogelijkheden bieden.

⁴⁴ Bron: Greenport Aalsmeer

⁴⁵ Bron: kernboodschap Greenport Holland

Greenport Aalsmeer

In de Greenport Aalsmeer zetten we in op het verbeteren van het functioneren van de glastuinbouwketen en de internationale marktplaats door:

1. De reconstructie van 237 ha (t/m 2025) verouderde glastuinbouwlocaties door o.a de inzet van het provinciale TWIN-H programma herstructurering glastuinbouw Greenport Aalsmeer
2. Actualisatie MLT2025 in 2012
3. Opstellen van een innovatieprogramma in 2012 (aansluitend bij het thema Flowers en Food van de EDB)
4. Aansluiting van Greenport Aalsmeer op CO2 netwerk voor 2015
5. Het verbeteren van de bereikbaarheid onder andere in relatie tot seaport (Noordzeekanaalgebied), airport (Schiphol), (parameter 10% reductie op de transporttijden van bloemen naar de veiling eind 2015)
6. De positionering en versterking imago van de sector (parameter: aantal bezoekers paviljoen Bloomin'Holland op de Floriade 2012).

De stuurgroep Greenport Aalsmeer stuurt een uitvoeringsprogramma aan gebaseerd op het strategische visiedocument MLT 2025. De gedeputeerde Landbouw trekt deze stuurgroep. Door aansluiting van Zuid-Hollandse gemeenten Kaag en Braassem en Nieuwkoop en de verbreding van het programma zal ingezet worden op een herziening van het visiedocument MLT 2025. Het innovatieprogramma van de Greenport Aalsmeer sluit aan bij het thema Flowers & Food van de EDB en zal aansluiten bij de innovatieagenda van de topsector Tuinbouw & Uitgangsmateriaal. De samenwerking op het gebied van veredeling, uitgangsmateriaal en daaraan gerelateerde handel is in de Greenport georganiseerd in Blooming Breeders en zal leiden tot een Green Life Sciences Hub. Via de kenniscentra in Amsterdam (UvA) zal deze ook een verbinding leggen met Seed Valley. In de Agenda Landbouw zal specifiek worden ingegaan op deze programma's.

Agriboard

Door de aansluiting te vinden met Greenport Holland zal de cluster Agriboard Noord-Holland Noord zich verder positioneren als Greenport. De gedeputeerde Landbouw heeft mede vanuit de rol als voorzitter van de stuurgroep Agriboard zitting in de kerngroep van de overheidskolom in Greenport Holland.

Agriboard Noord-Holland Noord moet zesde nationale Greenport worden

Via het programma 'Vizier op de Toekomst' wordt ingezet op de verdere ontwikkeling van de Agribusiness, als één van de 'economische drivers' in de regio. De ontwikkeling is sterk gericht op het gezamenlijk en gestructureerd toewerken naar de versterking van innovatiekracht en leercultuur van ondernemers binnen de sector. Het programma omvat drie onderdelen.

1. de ontwikkeling van de Kennis- en Innovatieagenda in 2012, waarin de thema's worden benoemd die op lange termijn zeer relevant zijn voor de Agribusiness
2. de ontwikkeling van 4 concrete innovatieclusters in 2013 met pionierende ondernemers uit de regio, welke aansluiten bij de thema's als nieuwe agrologistieke concepten en verwaarding van reststromen .
3. kennisdeling richting alle belanghebbende stakeholders in en buiten de regio (olievlekwerking en positionering)
  - a. voor Seed Valley een onderzoek in 2012 naar de vestiging van een regionaal *centre of excellence*
  - b. het opstellen van een bidboek voor de Floriade in 2012

Met de kandidaatstelling voor de Floriade 2022 wordt ingezet op een vernieuwend ruimtelijk economisch concept met de focus op 2033. In 2012 zal dit leiden tot een bidboek Floriade.

Regio stelt zich kandidaat voor de Floriade 2022

De Agribusiness legt hierbij verbanden met andere sectoren als natuur, recreatie, water en duurzame energie als basis voor een regionale duurzame ruimtelijke ontwikkeling. Hiermee wil de regio haar ambitie waar maken om uit te groeien tot verscentrum voor Noord-West Europa.

Aan de basis hiervan staat het uitgangsmateriaal met een sterke internationale positie van Seed Valley. Wij zetten in op het behoud en versterken van deze sector door naast goede vestigingscondities ook onderzoek te doen naar een center of excellence waar kennis en onderwijs elkaar ontmoeten.

Op projectniveau zal de rol van de provincie Noord-Holland variëren van:

1. Het faciliteren van agriclusters
2. Prikkelen en motiveren van bedrijven en organisaties
3. Regisseren van processen
4. Scheppen van kaders zoals vastgelegd in de provinciale structuurvisie en bijbehorende verordening

Welke andere partijen zijn betrokken?

Ministerie I & M, Ministerie ELI, Agentschap NL, Flora Holland, Banken, LTO Noord, LTO Noord Glaskracht, KAVB, EU, gemeenten, Productschap Tuinbouw, Innovatienetwerk Agro. LTO Nederland, horizontale en verticale agroketen bedrijfsleven, Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, Imaris, Greenport Aalsmeer, Agriboard, Seed Valley, Zaadveredelingsbedrijfsleven, Blooming Holland, NAKTuinbouw, Blooming Breeders, Plantum, TTI Groene Genetica, Wageningen UR, UvA, Universiteit Leiden, TNO, Syntens, Kamer van Koophandel Noordwest, Kamer van Koophandel Amsterdam, First in Food, Clusius College, Greenport Holland, EDB

Welke middelen zetten we hiervoor in?

De provincie Noord-Holland levert menskracht bij de uitrol van programmaonderdelen behorende bij de kerntaken van de provincie en aansluitend bij de beleidsdoelen zoals deze zijn opgenomen in de Agenda Landbouw. Vanuit het landbouwbudget wordt een bijdrage geleverd in de continuïteit en programmacoördinatie via een bijdrage aan de publieke-private samenwerkingsconstructie Agriboard en Greenport Aalsmeer. Beide geven in een stichting uitvoering aan de programmaonderdelen. Voor specifieke onderdelen uit de programma's is geld beschikbaar uit het GLB en POP.

Voor de herstructurering van de glastuinbouw in de greenport Aalsmeer is 10 miljoen euro beschikbaar tot 2025, gekoppeld aan het MLT 2025.

Het programma "Vizier op de toekomst" van de Agriboard wordt ondersteund middels een EFRO bijdrage.

4.4 Bedrijventerreinen

Voor een goede concurrentiepositie is het belangrijk te beschikken over voldoende ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen. Wil je immers een interessant vestigingsklimaat bieden voor vestiging van nieuwe (internationale) bedrijven, dan zul je voldoende ruimte met voldoende kwaliteiten moeten kunnen bieden. De provincie wil dat er ruimte wordt gemaakt voor nieuwe ontwikkelingen door eerst de mogelijkheden van bestaande bedrijventerreinen te benutten door te intensiveren en herstructureren. Daarnaast zal, tegelijk met het optimaliseren van het ruimtegebruik op bestaande terreinen, ook in beperkte mate ruimte moeten worden gezocht voor nieuwe locaties. Ten aanzien van bedrijventerreinen zijn afspraken gemaakt met andere overheden om gezamenlijk te komen tot een succesvol, duurzaam en economisch verantwoord bedrijventerreinenbeleid dat bijdraagt aan de economische en ruimtelijke kwaliteit van Nederland⁴⁶. Met de provinciale structuurvisie en het convenant bedrijventerreinen zijn twee kaders vastgesteld voor het bedrijventerreinenbeleid.

Economisch belang?

Ruim een derde van de werkgelegenheid in Nederland bevindt zich op bedrijventerreinen. Dat geeft gelijk het belang aan van bedrijventerreinen voor de Nederlandse economie. Dat belang wordt nog eens benadrukt door het feit dat de werkgelegenheidsgroei (tussen 1999 en 2006) gemiddeld sneller is bij bedrijven gevestigd op een bedrijventerrein dan bij bedrijven op andere locatietypen⁴⁷. Daarbij is waarschijnlijk sprake van een natuurlijk selectieproces; snelgroeiende bedrijven kunnen alleen op bedrijventerreinen voldoende uitbreidingsruimte vinden.

Wat speelt er nu?

Grote herstructureringsopgave

⁴⁶ Convenant bedrijventerreinen 2010-2020, <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2009/11/01/convenant-bedrijventerreinen-2010-2020.html>

⁴⁷ Planbureau voor de Leefomgeving (2008), Werkgelegenheidsgroei op bedrijventerreinen, december 2008

De herstructureringsopgave is nog groot: recent onderzoek in het kader van het opstellen van regionale herstructureringsprogramma's⁴⁸ wijst uit dat in Noord-Holland Noord nog zo'n 670 ha bedrijventerrein verouderd is en in Noord-Holland Zuid 3706 ha. In Noord-Holland Zuid gaat het om relatief zware ingrepen (revitalisering en herprofilering) om de bedrijventerreinen weer op te knappen met indicatieve kosten van € 150.000 - € 800.000,- per ha. Van deze verouderde terreinen valt een deel binnen de opgave die met het Provinciaal Herstructurerings Programma kan worden aangepakt:

Opgave	Oppervlakte NHN	Oppervlakte NHZ	Totaal oppervlakte in ha
Facelift	195	430	625
Revitalisering	163	1613	1776
Herprofilering	246	394	640

Bron: PHP Update 2011

In absolute zin is de opgave in Noord-Holland Zuid veel groter dan in Noord-Holland Noord. Daarnaast gaat het in Noord-Holland Zuid ook om een zwaardere herstructureringsopgave.

In april 2010 hebben Gedeputeerde Staten het Provinciaal Herstructurerings Programma (PHP) 2009-2020 vastgesteld en is dit PHP ook goedgekeurd door het rijk. Daardoor heeft decentralisatie van € 13,5 miljoen voor het uitvoeren van het PHP plaatsgevonden. Ook Provinciale Staten hebben voor het uitvoeren van het PHP € 10 miljoen gereserveerd.

Dreigend overaanbod

Om het aanbod aan bedrijventerreinen zo goed mogelijk aan te laten sluiten op de vraag voert de provincie samen met gemeenten (en betrokkenheid van het bedrijfsleven) eens in de 4 jaar behoefteramingen uit waarmee vraag en aanbod zowel kwantitatief als kwalitatief met elkaar in evenwicht worden gebracht. Eind 2008, begin 2009 is dat uitgevoerd in Noord-Holland Noord.

Vanwege een dreigend overaanbod is daarbij de ontwikkeling van een drietal locaties bevroren, en dit is vastgelegd in de Structuurvisie (De Veken/Opmeer, Zijtwende/ Schagen & Niedorp en een deel van Robbenplaat/ Wieringermeer). Voor Noord-Holland Zuid is in Plabeka-verband gewerkt aan het herijken van de behoefte. Ook in deze regio wordt het aanbod aan bedrijventerreinen teruggebracht en/of gefaseerd om dreigend overaanbod te voorkomen. De planningsopgave die daarbij is afgesproken wordt in 2011 voorgelegd aan Provinciale Staten.

Door dreigend overaanbod is de ontwikkeling van 3 locaties in Noord-Holland Noord bevroren

Regionale samenwerking

Zowel in het convenant bedrijventerreinen 2010-2020⁴⁹ als in de provinciale structuurvisie staat regionale samenwerking centraal bij het bereiken van een succesvol, duurzaam en economisch verantwoord bedrijventerreinenbeleid. De

bedrijventerreinenmarkt is immers een regionale (grond)markt en mede daardoor is het nodig om het bedrijventerreinenbeleid regionaal te organiseren. In Noord-Holland is die regionale samenwerking al ver gevorderd, zeker in vergelijking met andere delen van het land. De regionale samenwerking in de Gooi- en Vechtstreek met het transformatiefonds, de samenwerking in Plabeka-verband rond de herstructurering en de Mooi Nederland pilot in West-Friesland zijn stuk voor stuk voorbeeldprojecten voor heel Nederland.

Regionale samenwerking staat centraal

Nog steeds een overheidsgestuurde markt

Van oudsher is de bedrijventerreinenmarkt in Nederland een door overheden gedomineerde markt. Om te komen tot een meer professionele en gebiedsgerichte aanpak is het nodig om een grotere betrokkenheid te verkrijgen van private partijen (beleggers, ontwikkelaars, eindgebruikers en beheerders). Daarom is landelijk gepleit voor meer verzakelijking van de bedrijventerreinenmarkt⁵⁰.

⁴⁸ Bron: Provinciaal Herstructureringsprogramma Update 2011, Provincie Noord-Holland, april 2011

⁴⁹ Convenant bedrijventerreinen 2010-2020, <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2009/11/01/convenant-bedrijventerreinen-2010-2020.html>

⁵⁰ Roadmap verzakelijking bedrijventerreinenmarkt, ministerie IenM en EL&I, 17-09-2010, <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/notas/2010/09/17/roadmap-verzakelijking-bedrijfsmarkt.html>

Het huidige financieel-economische klimaat biedt op de middellange termijn kansen voor verdere verzakelijking. Ondernemers kunnen kiezen voor het afstoten van bedrijfstvastgoed en voor sale-and-lease-back om zo investeringsgeld uit geïnvesteerd vermogen beschikbaar te krijgen. Aan de aanbodkant oriënteren beleggers en buitenlandse partijen zich op de bedrijfsruimte- en bedrijventerreinenmarkt. Per saldo zijn de meeste beleggers en ontwikkelaars nu echter nog terughoudend met het innemen van posities op bedrijventerreinen⁵¹.

Wat willen we bereiken?

De aantrekkingskracht en internationale concurrentiepositie verder verbeteren door voldoende en kwalitatief goede vestigingsmogelijkheden te bieden voor bestaande en nieuwe bedrijven op werklocaties. Dat willen we bereiken door:

1. Een zorgvuldige planning van nieuwe terreinen en het efficiënt benutten van de bestaande terreinen. Voorwaarden voor zo'n zorgvuldige planning zijn gesteld in de provinciale structuurvisie (SER-ladder). Een zorgvuldige planning gaat uit van reële ontwikkelingsscenario's en gaat niet alleen uit van kwantiteit (omvang van locaties), maar ook van kwaliteit (aan wat voor typen locaties is behoefte). Een zorgvuldige planning betekent ook dat door middel van goede monitoring vraag en aanbod beter op elkaar worden afgestemd en bijstelling plaatsvindt op behoefteramingen en opgaven in regio's.
2. De doelstellingen van de provincie ten aanzien van herstructurering van bedrijventerreinen zijn in 2009 vastgesteld en opgenomen in het Provinciaal Herstructurerings Programma (PHP). De totale doelstelling van het PHP is herstructurering van 870 ha in de periode 2009-2013. Een zorgvuldige planning bereiken we door het organiseren en stimuleren van regionale samenwerking en het vastleggen van de planningsopgave in de provinciale structuurvisie.
3. Regionale samenwerking: regionale samenwerking staat centraal in het provinciaal bedrijventerreinenbeleid en is in Noord-Holland al ver gevorderd. In verschillende regio's zijn al gezamenlijke programma's ten aanzien van herstructurering en programmering van nieuwe bedrijventerreinen. Echter, deze onderdelen vertonen in een aantal regio's nog te weinig samenhang. De provincie heeft dan ook deze regio's opgeroepen om te komen tot een samenhangend bedrijventerreinenprogramma waarin de programmering van nieuwe terreinen en de herstructurering van bestaande terreinen samen komen. Daarnaast moet duurzaam beheer deel uit maken van dit programma. Door het invoeren van duurzaam beheer wordt voorkomen dat nieuwe veroudering optreedt. De onderlinge samenhang tussen nieuwe en bestaande bedrijventerreinen kan worden versterkt door een financiële koppeling tussen oude en nieuwe bedrijventerreinen te maken; verevening. Basis daarvoor is een regionaal grondprijnsbeleid waarin gemeenten dezelfde methode hanteren, zoals het residueel berekenen van grondprijzen. Via dit grondprijnsbeleid kan wellicht ook meer financiële ruimte worden gevonden voor de financiering van de herstructurering.
4. De Verzakelijking: verzakelijking is een langetermijnstrategie, gericht op behoud en groei van de waarde van bedrijventerreinen door een professionele en gebiedsgerichte aanpak, via een grotere (financiële) betrokkenheid van private partijen (beleggers, ontwikkelaars, eindgebruikers, beheerders) in samenspraak met overheden. Uitwerking van deze strategie kan stapsgewijs bijdragen aan het beter functioneren van bedrijventerreinen, het beperken of voorkomen van veroudering en het effectiever inspelen op de behoeften en wensen van (eind-) gebruikers. Waar mogelijk zullen we, ook op regionaal niveau, de aansluiting zoeken bij de verzakelijgingsstrategie.

SER-ladder uitgangspunt bij zorgvuldige planning

⁵¹ Handreiking voor nadere kaderstelling ten aanzien van bedrijventerreinen en ontwikkelingsmaatschappijen, Statenwerkgroep bedrijventerreinen en ontwikkelingsmaatschappijen, februari 2011

Hoe bereiken we dat?

De aanpak van de provincie is in principe bottom-up. In regionale samenwerkingsverbanden, waarbij de regionale ontwikkelingsbedrijven een belangrijke rol spelen, (zie § 7.2) zoals Plabeka worden regionale programma's opgesteld die als bouwsteen dienen voor provinciale programma's als het PHP en de provinciale planningsopgave. Hoewel die regionale samenwerking geborgd wordt door bestuurlijke afspraken, is met de provinciale structuurvisie en de bijbehorende verordening een 'vangnet' gecreëerd om ervoor te zorgen dat gemaakte afspraken worden nagekomen.

Provincie heeft ruimtelijke regierol en stimuleert herstructurering en kennisuitwisseling

In algemene zin hebben wij als provincie de rol van ruimtelijke *beleidsbepaler* en *regisseur* (provinciale structuurvisie Noord-Holland met bijbehorende verordening), inclusief het vaststellen behoefteramingen bedrijventerreinen en kantoren. Daarnaast vervullen we de rol van *stimulator* ten aanzien van herstructurering en kennisuitwisseling/monitoring.

Stimuleren herstructurering bestaande bedrijventerreinen

Herstructurering van bedrijventerreinen is door de provincie Noord-Holland actief opgepakt vanaf 2002, met vanaf 2004 een succesvolle subsidieregeling Herstructurering en Intelligent Ruimtegebruik op Bedrijventerreinen (HIRB). De afgelopen anderhalf jaar is het onderwerp onder invloed van de (rijks-)commissie Noordanus (Taskforce Herstructurering bedrijventerreinen) nadrukkelijk op de bestuurlijke agenda geplaatst, resulterend in het Convenant Bedrijventerreinen 2010-2020 (rijk, IPO en VNG), afgesloten op 27 november 2009. De provincies hebben in dit convenant de rol van regisseur van het provinciale en interregionale bedrijventerreinenbeleid (conform het advies van commissie Ladders) toebedeeld gekregen.

De actieve rol van de provincie blijkt onder andere uit het feit dat de provincie vanaf 2004 52 herstructureringsprojecten heeft gesubsidieerd (HIRB) met een totale omvang van 1767 hectare. De 40,2 miljoen euro aan subsidie heeft uiteindelijk 224 ha ruimtewinst en vele duurzame maatregelen opgeleverd. De investeringen van andere partijen (met name gemeenten) lagen een factor 10 hoger.

Voor het ondersteunen van de regionale samenwerking bij de herstructurering en daarmee het behalen van de doelstellingen van het Provinciaal Herstructurerings Programma worden vanaf 2011 de uitvoeringsregelingen HIRB-Light en HIRB-Privaat ingezet. Beide uitvoeringsregelingen richten zich op de zwaardere herstructurerings-projecten, maar HIRB-light richt zich op de openbare ruimte en HIRB-privaat op het opknappen van verouderde private ruimte op

bedrijventerreinen⁵². In 2012 zullen beide regelingen geëvalueerd worden zodat er in 2013 een besluit kan worden genomen over een eventuele voortzetting.

Pilotbureau herstructurering:

In 2009 startte in de Metropoolregio Amsterdam (MRA) een experiment met als belangrijkste doel de herstructurering in de MRA te versnellen. Het Pilotbureau Herstructurering Bedrijventerreinen bundelde de deskundigheid van de Regionale Ontwikkelings Bedrijven RON, Haven Amsterdam, OGA, SADC en Ilocator op het gebied van de herstructurering in 1 bureau en startte met het aanjagen van de aanpak van verouderde terreinen. Doel was:

- daadwerkelijke versnelling van de herstructurering door actief aan de slag te gaan* op een flink aantal te herstructureren bedrijventerreinen;
- komen tot een verbeterde inrichting van de organisatie van de herstructurering;
- mogelijkheden voor verevening en grondprijnsbeleid uitwerken;
- leereffecten van concrete cases benutten om inzicht in opgave, kosten en organisatie te vergroten.

*) actief aan de slag gaan van het pilotbureau komt neer op de volgende rollen:

1. aanjager: verschillende partijen overtuigen van het nut van de herstructurering
2. smeerolie: partijen nader tot elkaar brengen in de uitvoering
3. mentor: leveren van kennis aan al samenwerkende partijen
4. regelen financiering: mogelijkheden voor subsidie verkennen alsmede inzet van eigen gelden van partijen.

Door de succesvolle aanpak (bundeling van kennis en kunde) stelt de uitvoeringsstrategie Plabeka 2010-2040 de voortzetting van deze aanpak voor. De pilot stopt formeel en het experiment wordt voortgezet in de vorm van het Projectbureau Herstructurering Bedrijventerreinen.

Herstructurering en Intelligent Ruimtegebruik Bedrijventerreinen (HIRB)

Vooralsnog is de provinciale financiële inzet gericht op de volgende twee sporen:

1. Herontwikkeling van de openbare ruimte. Dit kan gaan om face-lift (opknappen om te voorkomen dat het nog erger/duurder wordt), revitalisering en herprofilering. Veelal betreft het gecombineerde opgave op een terrein, waarbij revitalisering van een gedeelte van het terrein samenhangt met een facelift van het gehele terrein.

Gemeenten zijn en blijven hoofverantwoordelijk voor de aanpak van de openbare ruimte. De provincie zet hier de zgn. HIRB-light regeling voor in. Dit is een voortzetting van de tot 2010 geldige provinciale HIRB regeling, maar met lagere subsidie die zowel fysieke kosten dekt (geen risico op staatssteun) als tegemoet kan komen aan onderzoek en procesmanagement. Aanvragers zijn alleen gemeenten. Voorwaarde, naast aandacht voor ruimtewinst en duurzaamheid, is invulling van parkmanagement. Projecten gericht op zwaardere opgaven (meer mogelijkheden voor ruimtewinst) gaan in principe voor.

2. Herontwikkeling van private ruimte. Het gaat hier om de zwaardere opgaven: revitalisering en herprofilering. De provincie zet hier een deel van haar geld in voor het ondersteunen van gemeenten bij het samen met het bedrijfsleven herstructureren van de private ruimte op bedrijventerreinen. Er kan subsidie worden verstrekt voor kosten die gemaakt worden voor revitalisering en herprofilering van private ruimte, zoals aankoop van gronden en opstallen. Uiteraard worden mogelijke opbrengsten verrekend met de kosten. Deze regeling geeft de gemeenten een steuntje in de rug bij het zoeken van de samenwerking met private partijen (verzakelijking) voor het in gang zetten van de herstructurering op de 'rotte plekken' op een bedrijventerrein. Bij het verdelen van de jaarlijks beschikbare subsidie wordt gekeken naar de urgentie van de herstructurering, het aantal hectaren, de mate van regionale samenwerking, de mate waarin andere partijen financieel bijdragen, de ruimtewinst, de kwaliteit van de te treffen duurzaamheidsmaatregelen en de risico's met betrekking tot de uitvoerbaarheid van het project.

Alle activiteiten moeten natuurlijk passen binnen het provinciaal

⁵² Bron: Provinciaal Herstructureringsprogramma Update 2011, Provincie Noord-Holland, april 2011

herstructureringsprogramma. Bij beide uitvoeringsregelingen is de verplichting opgenomen om te voorzien in duurzaam beheer. Dit om er voor te zorgen dat het kwaliteitsniveau op peil blijft en niet terugzakt.

Planningsopgave:

Om de mismatch tussen vraag en aanbod aan werklocaties in de Metropoolregio Amsterdam op te lossen is op 12 mei 2011 in een bestuurlijke werkconferentie een nieuwe Uitvoeringsstrategie Plabeka vastgesteld. Deze wordt nog voorgelegd wordt aan de verschillende raden en Provinciale Staten. Hoewel de planningsopgave een tijdspad heeft tot en met 2040 moeten op korte termijn vervolgspraken gemaakt worden over de fasering in de realisatie van het resterende aanbod⁵³. Er zijn dus nog stappen te zetten om vraag en aanbod nog beter op elkaar af te stemmen. Plabeka is daartoe het geëigende platform in Noord-Holland Zuid.

Voor het afstemmen van vraag en aanbod is speciale aandacht voor vestigingskandidaten vanuit het buitenland van bijzonder belang. Buitenlandse bedrijven hebben een belangrijke toegevoegde waarde voor de Noord-Hollandse economie; zowel in werkgelegenheid als in innovatiekracht via hun investeringen in onderzoek en ontwikkeling. Via gerichte internationale marketing en acquisitie moeten ook de kwaliteiten van de belangrijke vestigingslocaties onder de aandacht worden gebracht (zie § 7.3).

Voor Noord-Holland Noord is in februari 2009 een planningsopgave vastgesteld die tot stand is gekomen in samenwerking met de gemeenten. Om beter aan te sluiten bij de actuele economische ontwikkelingen waardoor de vraag naar bedrijventerreinen langer uitblijft is herijking van de behoefteramingen noodzakelijk. In 2013 zal een nieuwe planningsopgave voor Noord-Holland Noord moeten worden vastgesteld. In navolging van de Plabeka aanpak in Noord-Holland Zuid zullen er vervolgens in bestuurlijke overleggen met gemeenten afspraken gemaakt worden over het afstemmen van vraag en aanbod (fasering, doelgroepen etc).

Een zorgvuldige planning betekent ook dat door middel van goede monitoring vraag en aanbod beter op elkaar worden afgestemd en bijstelling plaatsvindt op behoefteramingen en opgaven in regio's. De provincie heeft daarom vanaf 2008 een provinciale monitor bedrijventerreinen en kantoren opgezet waarvoor gemeenten gegevens leveren. Jaarlijks levert de monitor een stand van zaken van de ontwikkelingen rond bedrijventerreinen en kantoren.

Plabeka aanpak wordt ingezet in Noord-Holland Noord .

PLABEKA:

Voor de kantorenlocaties en bedrijventerreinen is een handelingsperspectief voorgesteld. Er wordt een onderscheid gemaakt naar kansrijke groeigebieden waarbij het accent ligt op uitbreiding (nieuwe uitgiften), beperkte groeigebieden waar het accent ligt op herontwikkeling/transformatie met beperkte mogelijkheid tot nieuwe uitgiften, balansgebieden waarbij het accent ligt op herontwikkeling en in mindere mate op transformatie en beperkingsgebieden waar het accent ligt op transformatie en sloop en in mindere mate op herontwikkeling. Door dit onderscheid aan te brengen ontstaat de mogelijkheid om een sterker internationaal profiel neer te zetten.

Evenwicht vraag en aanbod

De opgave is om een nieuw evenwicht te creëren op de kantoren en bedrijventerreinenmarkt. Dit betekent dat er zeer selectief moet worden omgegaan met het ontwikkelen en in productie nemen van nieuwe kantoorlocaties en bedrijventerreinen. Overaanbod leidt tot een prijsdrukkend effect op de vastgoedwaarde en daarmee op de grondopbrengsten, maar ook op de bereidheid om te (her)investeren in bestaand en nieuw vastgoed. Door Buck Consultants International (BCI) zijn vier scenario's doorgerekend. Voor de MRA gaan we uit van een hoog economisch scenario, het Global Gateway scenario. Door in regionaal verband het planaanbod beter af te stemmen op de vraag ontstaat een situatie waarbij op termijn schaarste en daarmee waarde wordt gecreëerd. Dit betekent concreet:

1. Het in evenwicht brengen van vraag en aanbod door het schrappen van 1,8 miljoen m² (bruto vloeroppervlak) plancapaciteit kantoren. Dit betreft 40% van het vigerende planaanbod. Daarnaast gaat het om het schrappen van 520 hectare plancapaciteit bedrijventerreinen voor de periode 2010 - 2040. Dit is 23% van het planaanbod. Daarnaast moet er voor de periode na 2020 ruimte worden gevonden voor het

⁵³ Snoeien om te kunnen bloeien, Uitvoeringsstrategie Plabeka 2010-2040

toevoegen van voldoende 'natte' zeehaventerreinen.
Bovendien moet er meer vestigingsruimte worden gereserveerd voor milieuhinderlijke bedrijven o.a. door het bieden van voldoende 'gemengd plus' terreinen.

2. Transformatie tot 2020 van 1,5 miljoen m² kantoorruimte bestaande uit 1,1 miljoen m² die nu structureel leegstaat en incurant is en 400.000 m² aan panden die nog achtergelaten zullen worden door gebruikers die naar nieuwbouw gaan verhuizen. Daarnaast herontwikkeling van 1,5 miljoen m² kantoren op bestaande locaties in de periode tot 2020 door middel van sloop/nieuwbouw of hoogwaardige renovatie. De aanpak van structurele leegstand van kantoren vindt plaats door inzet van (financiële) instrumenten en samenwerking met marktpartijen en rijksoverheid.

3. De aanpak van verouderde bedrijventerreinen voort te zetten door 2.200 ha te revitaliseren en te herprofilen door inzet van (financiële) instrumenten en meer samenwerking met marktpartijen.

Regionale samenwerking:

Regionale samenwerking staat centraal en is een plicht in het kader van het Convenant bedrijventerreinen en de provinciale structuurvisie⁵⁴. Daarnaast is regionale samenwerking een pré bij het toekennen van HIRB-subsidie.

In Noord-Holland Noord wordt in overleg met de provincie in een tweetal regio's (Kop en West-Friesland) gewerkt aan samenhangende bedrijventerreinen-programma's waarin de ontwikkeling van nieuwe terreinen samenhangt met de herstructurering van bestaande terreinen en duurzaam beheer integraal onderdeel uitmaakt van het regionaal bedrijventerreinenbeleid. In de regio Alkmaar worden de elementen van een samenhangend bedrijventerreinenbeleid opgenomen in een nieuw economisch uitvoeringsprogramma.

In Noord-Holland Zuid staat de samenwerking in het kader van de in 2011 vastgestelde Uitvoeringsstrategie centraal. Hierin komen de onderdelen van een samenhangend bedrijventerreinenbeleid aan de orde.

Verzakelijking:

Als het gaat om de rol van overheden bij verzakelijking, en in deze context in het bijzonder de rol van de provincie, dan zullen zij de juiste voorwaarden moeten scheppen om de verzakelijking kans van slagen te geven. Dat betekent vooral zorgen voor een reële behoefteeraming aan bedrijventerreinen en regionale afstemming bij ontwikkelen, herstructureren en beheren van bedrijventerreinen. Terughoudendheid bij het ontwikkelen van nieuwe locaties maakt het interessanter voor beleggers en andere private partijen om te investeren in bestaande locaties. In feite moet de overheid dus zijn rol als *marktmeester* goed invullen die er voor zorgt dat er een aantrekkelijke markt ontstaat voor private partijen om zich actief bezig te houden met het (her-) ontwikkelen van bedrijventerreinen. De provincie heeft daarbij een belangrijke rol met het vaststellen en bewaken van de behoefteeraming aan bedrijventerreinen. Daarnaast kan de provincie invloed uitoefenen op de kwaliteitsverbetering van bestaande en nieuwe bedrijventerreinen, zoals nu al gebeurt ten aanzien van landschappelijke inpassing. De Adviescommissie Ruimtelijke Ontwikkeling van de provincie adviseert Gedeputeerde Staten van Noord-Holland over de ruimtelijke kwaliteit van onder meer nieuwe bedrijventerreinen. Ten derde kan de provincie initiatiefnemer en partner zijn in (her-)ontwikkeling van terreinen en langs die weg zakelijke partijen betrekken. En ten slotte kan de provincie gemeenten stimuleren om de samenwerking te zoeken met private partijen bij het (her-) ontwikkelen van werklocaties. Momenteel wordt daarvoor de HIRB-privaat regeling ingezet die gemeenten stimuleert de samenwerking aan te gaan met private partijen bij het herstructureren van private delen van het terrein. Zo kan een eerste bodem in een verzakelijkte markt worden gelegd en worden aangetoond dat het model werkt. De

Verzakelijking vereist een goede invulling van de rol van marktmeester door de provincie.

⁵⁴ art 12 lid 4 van de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie 21 juni 2010

provincie Noord-Holland doet dit momenteel in samenwerking met de gemeente en het Rijk voor het Zaanse Hembrugterrein. De provincie is ook betrokken bij twee pilotprojecten (Gebiedsfonds Haarlemmermeer en Distriport) op gebied van verzakelijking.

Welke andere partijen zijn betrokken?

Belangrijke partners bij het bedrijventerreinenbeleid zijn de gemeenten. Via de samenwerkingsverbanden Regio Alkmaar, Kop van Noord-Holland, West-Friesland en Plabeka werken we met de gemeenten samen bij het uitvoeren van het bedrijventerreinenbeleid. Hoewel de Gooi en Vechtstreek onderdeel uitmaakt van de Plabeka-samenwerking is de regionale samenwerking hier aanvullend georganiseerd via iLocator, de regionale ontwikkelingsmaatschappij. Ook het bedrijfsleven wordt actief betrokken waar het gaat om het vaststellen van belangrijke afspraken rond herstructurering en planning van nieuwe bedrijventerreinen (zoals Uitvoeringsstrategie Plabeka). De Kamers van Koophandel zijn, net als de provincie, actief deelnemer aan het regionaal bedrijventerreinenoverleg. De rol van de regionale ontwikkelingsbedrijven ten aanzien van bedrijventerreinen staat omschreven in § 7.2 (zie ook kader over Pilotbureau herstructurering).

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Via de HIRB-regelingen HIRB-privaat en HIRB-light is voor de periode 2009-2013 23,5 miljoen euro beschikbaar, bestaande uit 13,5 miljoen aan gedecentraliseerde rijksmiddelen en 10 miljoen eigen middelen. In 2013 volgt een besluit over eventuele voortzetting en beschikbare middelen.

Revitalisering Middenhavengebied IJmuiden

Het Middenhavengebied in IJmuiden wordt ontwikkeld tot Europese logistieke draaischijf voor diepgevroren vis. De werkzaamheden om het gebied te herstructureren en op te knappen zijn in volle gang. Opdrachtgever Zeehaven IJmuiden N.V. geeft hiermee een enorme impuls aan de economische activiteiten in de haven.

De herstructureringswerkzaamheden begonnen al meteen na de privatisering van het gebied in 1989. Er werd een nieuwe cruisekade aangelegd en een terminal voor DFDS Seaways, de ferry naar Newcastle. Ook werden enkele verlaten haventerreinen gerevitaliseerd. Voor de aanpak van het middengebied was echter veel geld nodig. Het bedrijventerrein was verouderd en als gevolg van de veelal kleinschalige verkaveling vergaande verrommeld. De markt heeft juist behoefte aan grote percelen, onder meer voor het bouwen van koel- en vrieshuizen, dus herstructurering was echt noodzakelijk.

HIRB

'In 2005 hebben we de stoute schoenen aangetrokken en een plan gepresenteerd om het Middenhavengebied om te vormen tot een "Deepsea Intercontinental Frozen Fish Centre in Europe (DIFE)",' vertelt Peter van de Meerakker, algemeen directeur van Zeehaven IJmuiden N.V. Hij herinnert zich dat de provincie Noord-Holland als enige meteen positief reageerde op het plan. 'De gedeputeerde vond het uitstekend passen in het beleid van de provincie om vooral binnen bestaande locaties te herstructureren. We kregen een subsidietoezegging in het kader van de uitvoeringsregeling Herstructurering Intelligent Ruimtegebruik Bedrijventerreinen (HIRB). Om de gevolgen van financiële crisis op te vangen besloot de Gemeente Velsen om 1,5 miljoen euro bij te dragen in de kosten. Uiteindelijk heeft het ook het ministerie van Economische Zaken het plan gesteund met 5 miljoen euro, dankzij een provinciale lobby.'

Draaischijf IJmuiden

Door de herstructurering wordt de fysieke ruimte gecreëerd die marktpartijen nodig hebben om de kansen die zij zien te realiseren. Logistiek dienstverlener Kloosterboer heeft een jaar geleden een nieuw vrieshuis voor diepgevroren vis geopend in Dutch Harbor, Alaska. Zij onderhouden nu een tweewekelijkse lijndienst waarbij diepgevroren vis uit Canada en de Verenigde Staten via de draaischijf IJmuiden wordt aangevoerd naar de Europese markt. Van de Meerakker: 'Een haven zonder ruimte is geen haven. Je moet de groei van bedrijven accommoderen. Dat heeft een positief op de werkgelegenheid en een aantrekkende werking op andere bedrijven.' In september 2010 is de aannemer gestart met het slaan van twee keer 220 meter nieuwe kade met ankerscherm. 'Daarvoor hadden we al 10.000 m² haventerrein overgenomen van Vomar. We hebben de opstallen gesloopt en de grond bouwrijp gemaakt. In 2011 is de nieuwe kade geopend. In de volgende fase worden 4.400 meter verouderd riool en de ontsluitingswegen vernieuwd. Eind 2013 moet het hele project zijn afgerond. 'Wat Zeehaven IJmuiden betreft is dit een uitstekend voorbeeld van geslaagde samenwerking tussen provincie, Rijk, gemeente en markt,' stelt Van de Meerakker tevreden vast.

Op de foto's: situatie voor en na opknappen van de kade.

4.5 Kantoren

Ook de kantoren maken onderdeel uit van het vestigingsklimaat. Er moet kwalitatief en kwantitatief voldoende ruimte zijn voor bedrijven om zich te kunnen vestigen. Kantoren zijn belangrijk voor het vestigingsklimaat. Naar schatting werkt ca 40% van de werkenden in Noord-Holland vanuit kantoren.

Het ruimtelijk kader voor het provinciale beleid is in de eerste plaats vastgelegd in de provinciale structuurvisie. Net als bij bedrijventerreinen wil de provincie dat de ruimte in de eerste plaats gezocht wordt binnen de bestaande voorraad. Dat betekent dat de nadruk moet liggen op renovatie en verdichting binnen het bestaand stedelijk gebied. Het streven is daarbij gericht op een aantrekkelijk verblijfsklimaat, ook op kantoorconcentraties. Dat wil meestal zeggen dat kantoren het beste een plaats kunnen vinden in een stedelijke setting waarin menging met andere functies als wonen, detailhandel, horeca, cultuurvoorzieningen en recreatie de voorkeur heeft.

Wat speelt er nu?

Leegstand

Op dit moment is op de kantorenmarkt in geheel Noord Holland sprake van overaanbod, blijkend uit een te hoge leegstand. De grootste concentratie van kantoren, en van de leegstand, is te vinden in het zuiden van de provincie. Het aanbod aan kantoren in Noord-Holland is voor meer dan 90% te vinden in Noord Holland Zuid. De leegstand van kantoren in de Metropoolregio Amsterdam is hoog, circa 17% van het kantorenareaal staat leeg. Dit komt overeen met een leegstand van 2,2 miljoen m2 bvo. Voor een gezonde markt is 5-8% (frictie)leegstand normaal.

Ongeveer 50% van deze leegstand is structureel van karakter, dat wil zeggen dat de kantoren 2 jaar of langer leegstaan. Het gaat dus om een structurele leegstand van ruim 1 miljoen m2. De verwachting is dat deze structurele leegstand nog zal toenemen, onder andere onder invloed van nieuwbouw projecten die nog in de pijplijn zitten.

Effecten van leegstand

De belangrijkste problemen die overheden ervaren bij de overmaat aan kantoren (leegstand en planoverschot) zijn:

- bij concentraties van leegstand ligt verloedering op de loer met als gevolg sociale onveiligheid, criminaliteit of in het ergste geval 'no go-areas';
- een verslechtering van de (internationale) concurrentiepositie, want kantoorgebruikers vestigen zich bij voorkeur op succesvolle locaties;
- de overmaat heeft een prijsdrukkend effect op de vastgoedwaarde en daarmee op de (residuele) grondopbrengsten en het investeringsvolume (het geld dat in stichtingskosten en daarmee in kwaliteit van het pand gestoken kan worden);
- de financiële risico's die gemeenten lopen bij de planontwikkeling door de verslechterde afzetmogelijkheden nemen toe en de verdien capaciteit van kantooruitgiften neemt af, waardoor minder geld gegenereerd kan worden voor de ontwikkeling van verlieslijdende plannen.

Het nieuwe werken

Er vinden de laatste jaren snelle veranderingen plaats in het kantoorwerk. Snel internet maakt plaatsen tijdonafhankelijk werken veel beter mogelijk dan vroeger. Velen in de markt zien dat "het nieuwe werken" grote invloed zal hebben op de kwantitatieve en kwalitatieve vraag naar kantoorruimte. De verwachting is dat door een flexibele werkplekindeling en meer thuiswerken het ruimtegebruik per

werknemer zal kunnen teruglopen van ca 25m² bvo per werknemer nu naar 18 of zelfs 15 m² in de toekomst. Omdat de huidige ramingen nog uitgaan van een constant ruimtegebruik per werknemer is dit dus een factor die zal leiden tot een lagere vraag in m² en daarmee tot meer leegstand.

Kwalitatief worden onder invloed van de nieuwe werkconcepten ook nieuwe vastgoedconcepten ontwikkeld. Door het nieuwe werken zullen (nog) meer dan vroeger hoge eisen gesteld aan de snelheid van internetverbindingen, verblijfskwaliteit en levendigheid van de werkomgeving en bereikbaarheid (met openbaar vervoer en auto)

Regionale samenwerking

De provincie werkt in de Metropoolregio Amsterdam intensief samen met de gemeenten, de stadsregio Amsterdam en de provincie Flevoland om vraag en aanbod op de kantorenmarkt beter op elkaar aan te laten sluiten. Hierover zijn in 2011 afspraken gemaakt in de uitvoeringsstrategie Plabeka. Deze afspraken zullen onder andere moeten leiden tot een aangepaste planningsopgave voor kantoren en bedrijventerreinen voor Noord-Holland Zuid in de structuurvisie Noord-Holland. Deze afspraken hebben betrekking op een zorgvuldige planning van nieuwbouw.

Wat willen we bereiken?

In abstracte termen gaat het om het op peil houden en verbeteren van de internationale concurrentiepositie van Noord Holland door het bieden van een goed vestigingsklimaat.

De opgave op de kantorenmarkt is om een nieuw evenwicht te creëren, zowel kwalitatief als kwantitatief. Dat betekent dat er zeer selectief moet worden omgegaan met het ontwikkelen van nieuwe kantoorlocaties. Plancapaciteiten moeten worden teruggebracht door zachte plannen van de kaart te halen en af te zien van ontwikkelmogelijkheden in harde plannen. Tegelijkertijd moet aanbod uit de markt worden genomen door transformatie van incurante, leegstaande panden. Het kwantitatieve doel is om vóór 2020 te gaan naar een acceptabel niveau van 5% leegstand.

De opgave is om een nieuw evenwicht te creëren tussen vraag en aanbod.

Voor Noord Holland Zuid is daarvoor een aanzet gemaakt in de uitvoeringsstrategie Plabeka (juni 2011). De gezamenlijke overheden hebben afspraken gemaakt om 1,9 miljoen m² (bvo) aan plancapaciteiten te schrappen. Dat betreft 40% van het vigerende planaanbod. Hiervoor moeten ruimtelijke plannen (ook de provinciale structuurvisie) worden aangepast. Naast het schrappen van plannen zullen plancapaciteiten naar de toekomst moeten worden verschoven.

Tegelijkertijd moet in Noord-Holland Zuid in de periode tot 2020 1,5 miljoen m² worden getransformeerd. Dit betreft 1,1 miljoen m² die nu langdurig leegstaat en incurant is, en 400.000m² dit nog achtergelaten zullen worden door gebruikers die naar nieuwe of gerenoveerde panden zullen verhuizen.

De overheden in Noord-Holland-Zuid gaan gezamenlijk werken aan gebiedsperspectieven die per deelgebied aangeven wat het toekomstperspectief voor de kantoorfunctie is. Daarvoor wordt het grondgebied onderverdeeld in groeigebieden waar nog (beperkt) groei mogelijk is, balansgebieden waar het perspectief gericht is op consolidatie en krimp- of transformatiegebieden, waar de kantoorfunctie zal verminderen of verdwijnen. Dit moet transparantie en duidelijkheid bieden aan marktpartijen (beleggers, ontwikkelaars en gebruikers) over de overheidsvisie op bepaalde gebieden.

Voor Noord-Holland Noord is een dergelijke gedetailleerde uitwerking van het kantorenbeleid er nog niet. De provincie zal in de komende jaren het initiatief nemen om in samenwerking met de gemeenten op basis van de behoeftering te actualiseren en te komen tot een vergelijkbaar programma met heldere doelen en instrumenten ten aanzien van de kantorenmarkt.

Hoe willen we dat bereiken?

De provincie heeft op de kantorenmarkt een belangrijke, maar niet allesbepalende rol. De primaire rol van de provincie op de kantorenmarkt is vergelijkbaar met die van een marktmeester die het speelveld voor andere partijen afbakent en bewaakt.

Terugdringen plancapaciteit

Het bepalen en terugdringen van de plancapaciteit is de primaire verantwoordelijkheid van provincie en gemeenten. De provincie stelt kaders (hét instrument in dit verband is de provinciale structuurvisie), voert in samenwerking met gemeenten behoefteramingen uit (op basis van monitoring), en overlegt met gemeenten en eventueel particuliere ontwikkelaars over de mogelijkheden om bepaalde plancapaciteiten terug te brengen.

Het schrappen van plannen is niet zonder consequenties.

Als het gaat om zachte plannen die nog niet in bestemmingsplan zijn vastgelegd, zullen die moeten passen in de per locatie vastgelegde planningsopgave in de provinciale structuurvisie.

Als plannen zijn vastgelegd in een bestemmingsplan en er zijn privaatrechtelijke afspraken gemaakt met marktpartijen dan kan het schrappen van plannen financiële dan wel juridische consequenties hebben. Het overleg over de mogelijkheden om te schrappen in vastgestelde bestemmingsplannen zal in eerste instantie gebeuren tussen gemeenten en grondeigenaren/ontwikkelaars. Alleen in uitzonderlijke gevallen zal de provincie daar een rol in spelen.

De primaire rol van de provincie is die van marktmeester

Aanpak bestaande kantorenvoorraad

Voor de transformatie van leegstaande kantoren geldt dat de markt een veel belangrijker rol zal moeten spelen dan in het verleden. De primaire verantwoordelijkheid voor leegstaande panden ligt bij de eigenaren /ontwikkelaars van het verouderd vastgoed. Op locaties met veel structurele leegstand dienen marktpartijen het initiatief te nemen tot renovatie, transformatie en zo nodig sloop van panden. De overheden kunnen transformatie en sloop actief faciliteren en stimuleren. In Plabekaverband is besloten tot een samenhangend pakket van voornamelijk gemeentelijke acties dat de marktpartijen moet helpen hun leegstandprobleem op te lossen. De provincie heeft daarbij een ondersteunende taak en zal die actief oppakken. Dit zal vorm krijgen in het op gang brengen en faciliteren van informatie-uitwisseling tussen overheden en marktpartijen via o.m. een discussiekaart leegstand. Planologisch is maatwerk per locatie vereist. Waar dat nodig is zal de provincie snel en flexibel reageren als voor transformatie de planologische randvoorwaarden veranderd moeten worden (bijv. uitwisseling van bestemmingen). Van de rijksoverheid wordt geen geld verwacht, maar aanpassing van belemmerende juridische en planologische regelgeving. Het rijk wordt hier door de provincie ook op aangesproken o.a. in het kader van het landelijk Actieprogramma Aanpak Leegstand Kantoren.

De markt moet grotere rol gaan spelen bij aanpak leegstand

Monitoring en behoefteraming

Een belangrijk hulpmiddel voor de provincie bij het vervullen van zijn rol als marktmeester op de kantorenmarkt is de monitoring van de feitelijke ontwikkelingen en het opstellen (samen met gemeenten) van behoefteramingen als basis voor het bepalen van de plancapaciteit. De provincie heeft hierin een trekkende rol en zal in overleg met marktpartijen zo nodig nieuwe instrumenten ontwikkelen om de ontwikkelingen op de kantorenmarkt in beeld te brengen. Als in iedere markt is hier transparantie van groot belang om de markt goed te laten werken. Provincie Noord-Holland zal daarom jaarlijks via de monitor bedrijventerreinen en kantoren inzicht verschaffen in deze ontwikkelingen. In 2013 zal de provincie de behoefteraming voor kantoren en bedrijven in Noord-Holland Noord opstellen.

Provincie verschaft inzicht in ontwikkelingen via provinciale monitor

Welke andere partijen zijn betrokken?

Dezelfde partijen zijn betrokken als bij bedrijventerreinen, met de toevoeging dat de marktpartijen (beleggers, ontwikkelaars en gebruikers) nog nadrukkelijker betrokken zijn bij het treffen van maatregelen.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Naast de ruimtelijke regierol (marktmeester) zet de provincie geen financiële middelen in

4.6 Detailhandel

De provincie Noord-Holland heeft vanaf 2009 een provinciaal detailhandelsbeleid waar zij uitvoering aan geeft. Gemeenten, Kamers van Koophandel, het Hoofd Bedrijfschap Detailhandel, het MKB en andere partijen zijn hierbij betrokken en hebben positief gereageerd op dit beleid. Met het opnemen van detailhandel in de Economische Agenda 2012-2015 gaan we verder op de ingeslagen weg.

Economisch belang

De detailhandel is een belangrijk onderdeel van de economie in Noord-Holland en draagt bij aan een vitale en aantrekkelijke omgeving om te wonen en te recreëren. De werkgelegenheid in de detailhandel bedraagt ongeveer 9% van de totale werkgelegenheid in Noord-Holland en is goed voor 127.554 banen in 2010. De omzet voor detailhandel in Nederland in 2010 wordt geraamd op € 82 miljard (exclusief btw). Het winkelaanbod in Noord-Holland maakt ruim 15 % uit van het totale winkelaanbod in Nederland; dit zijn ruim 37.000 winkels.⁵⁵ Het winkelvloeroppervlak in Noord-Holland is in 2011 ruim 4,16 miljoen m².

Noord-Holland heeft in het algemeen een aantrekkelijk en fijnmazig winkelaanbod. De Noord-Hollandse regio's hebben een (of meerdere) hoofdwinkelgebieden, kleinschaligere winkelgebieden in de kleinere kernen voor de dagelijkse aankopen, perifere en grootschalige concentraties voor doelgerichte aankopen. De provincie beschikt over een aantal binnensteden met historische kern zoals Amsterdam, Haarlem en Alkmaar, waar detailhandel gecombineerd is met culturele voorzieningen.

In Noord-Holland Zuid is het planaanbod te groot

Wat speelt er nu?

Belangrijke ontwikkelingen binnen de detailhandel zijn schaalvergroting, de effecten van internet (vooral ook de verwachte toekomstige effecten) en demografische veranderingen als krimp en vergrijzing. Het aantal plannen voor nieuwe detailhandelsontwikkelingen is door de economische crisis flink gedaald, maar zeker in Noord-Holland Zuid is er een teveel aan plannen. Uit een in 2011 opgeleverd onderzoek blijkt dat in 2040 voor de gehele Metropoolregio Amsterdam het planaanbod groter is dan de beschikbare marktruimte (de behoefte aan nieuwe winkelmeters). Voor een aantal regio's in Noord-Holland Zuid geldt dit al in 2020.⁵⁶ In Noord-Holland Noord is het planaanbod (relatief) lager en speelt dit probleem minder. Afstemming op bovenlokaal niveau wordt steeds belangrijker door groter bereik en invloed van detailhandelsontwikkelingen. In Noord-Holland vindt de regionale afstemming plaats op het niveau van de regio's die ook op andere gebieden nauw met elkaar samenwerken. De dreigende mismatch tussen vraag en aanbod aan winkelmeters maakt goede regionale afstemming urgenter.

Leisure en detailhandel

Detailhandel en vrijetijdsbesteding lopen deels in elkaar over, waar het recreatief winkelen of 'funshoppen' betreft (de belangrijkste vrijetijdsactiviteit van Nederlanders) of waar het de trend betreft dat in nieuwe projecten detailhandel wordt gecombineerd met leisure. Leisure bestaat uit alle voorzieningen waar tegen betaling en vrijetijdsbesteding aan de consument wordt geboden. Grootschalige, planmatig opgezette leisure voorzieningen, zoals megabioscopen, binnenspeeltuinen, attractieparken, ijsbanen en wellness complexen, hebben een (boven)regionale functie. Voor nieuwe grootschalige leisure ontwikkelingen is regionale afstemming wenselijk, zeker indien dit gecombineerd wordt met grootschalige detailhandel (waarvoor regionale afstemming vereist is). De ontwikkelingen op leisure gebied monitoren we.

⁵⁵ Exclusief leegstand

⁵⁶ 'Marktruimte in de Metropoolregio Amsterdam 2010-2040', uitgevoerd door Bureau Stedelijke Planning; onderzoeksrapport te downloaden via www.noord-holland.nl/web/Themas/Economie-en-landbouw/Detailhandel-en-leisure/Onderzoek-ontwikkelingen-en-trends.htm.

Wat willen we bereiken?

Noord-Holland heeft een zeer waardevolle detailhandelsstructuur die bijdraagt aan onze concurrentiepositie. Voor lokale overheden is het van belang om een goede balans te vinden in het bieden van ruimte aan vernieuwing en het behouden van dat wat al sterk is. Voor de provincie zien we met name een rol als regisseur, gericht op het bij elkaar brengen van relevante partijen en het faciliteren van (boven)regionale samenwerking en afstemming. Daarnaast hebben we een kaderstellende rol, gericht op het bieden van een kader waarbinnen lokale overheden goed kunnen opereren. Deze rol hebben we al opgepakt met het vastleggen van voorwaarden voor detailhandel in de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie.

De ambitie voor de komende periode is onverminderd:

We werken toe naar een Noord-Hollandse detailhandelstructuur die zich kenmerkt door vitaliteit, dynamiek, concurrentiekracht, kwaliteit en onderscheidend vermogen en een stimulerend en gezond vestigingsklimaat; vanuit onze regisserende en kaderstellende rol en de ons beschikbare financiële mogelijkheden.

Onze beleidsdoelstellingen hierbij zijn:

- Een gebalanceerd detailhandelsaanbod aansluitend op de behoefte op (boven)regionaal niveau
- Behouden wat sterk is: prioriteit voor hoofdwinkelgebieden
- Behouden van de basis: een minimum aan primaire detailhandelsstructuur in kleine kernen
- Focus op kwaliteit en onderscheidend vermogen om de concurrentiepositie van Noord-Holland te bevorderen

Provincie zet in op regionale afstemming via regionale adviescommissies en regionale detailhandelsvisies.

Hoe bereiken we dat?

Om onze beleidsdoelstellingen te bereiken geven we de komende vier jaar verder uitvoering aan de reeds bestaande instrumenten voor regionale afstemming van detailhandelsontwikkelingen: de regionale adviescommissies en regionale detailhandelsvisies. Ook blijft het bieden van inzicht in ontwikkelingen en trends, vraag en aanbod en maatschappelijke behoeften, en overleg op provinciaal niveau van belang. Daarbij hebben wij het wettelijke kader waarbinnen lokale overheden dienen te opereren opgenomen in de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie Noord-Holland. We zetten voor de periode 2012-2015 specifiek in op:

Regionale Adviescommissies Detailhandel

De provincie wil de (boven)regionale afstemming verder vergroten door blijvend in te zetten op de Regionale

Adviescommissies

Detailhandel. In 2010

heeft GS de Regionale

Adviescommissie Noord-

Holland Noord en

Regionale

Adviescommissie Noord-

Holland Zuid ingesteld

(zie kaartje voor een

regio-indeling). De

adviescommissies zorgen

voor de afstemming van

nieuwe grootschalige

ontwikkelingen binnen de

regio en toetsen deze

ontwikkelingen onder

andere aan provinciaal

en regionaal beleid. In het

'Reglement Regionale

Adviescommissies

Detailhandel Noord-

Holland' is vastgelegd

wanneer gemeenten

verplicht advies dienen te

vragen over een nieuwe

ontwikkeling.⁵⁷

Gemeenten mogen ook in

een vroeg stadium

(voordat volgens de

vereisten een advies moet

worden gevraagd) een

ontwikkeling bespreken

met de betreffende

adviescommissie en haar

kennis en expertise

gebruiken om de

wenselijkheid van de

ontwikkeling te bepalen.

De provincie zet zich in

om naar gemeenten het

belang van regionale

afstemming en het in een

tijdig stadium betrekken

van de Regionale Adviescommissie te communiceren.

Concreet resultaat zijn de adviezen (gevraagd en ongevraagd) die de adviescommissies aan de

betreffende gemeente en de provincie uitbrengen over ruimtelijke plannen voor

detailhandelsontwikkelingen en over detailhandelsbeleid. Bij een negatief advies dat niet wordt

opgevolgd door de gemeente zal Gedeputeerde Staten op basis van het advies en de motivatie van

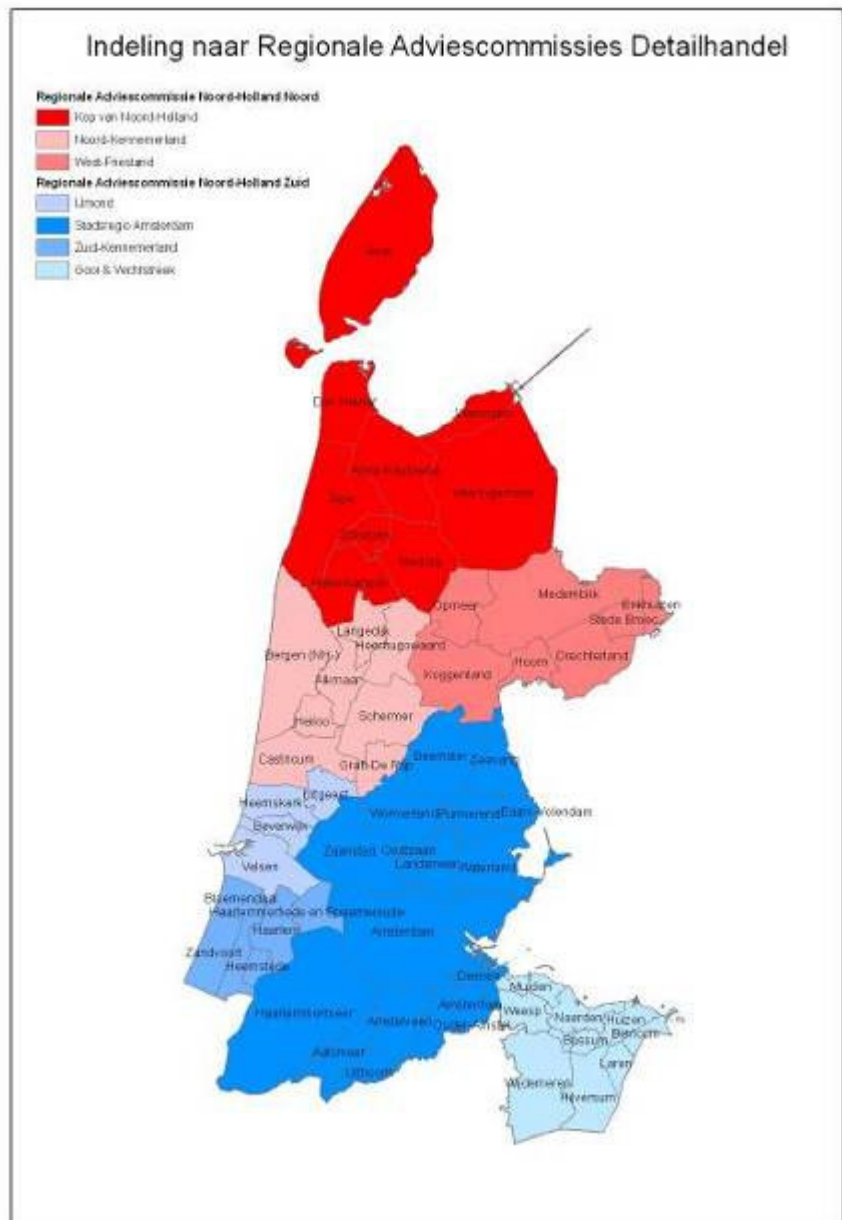
de gemeente een standpunt innemen. Gedeputeerde Staten kan indien zij dit wenselijk acht een

(negatieve) zienswijze indienen. Daarna kan zij een reactieve aanwijzing geven; in dat geval treden de

onderdelen van het bestemmingsplan waar de aanwijzing betrekking op heeft niet in werking.

De doeltreffendheid en effecten van het 'Reglement Regionale Adviescommissie Detailhandel Noord-

Holland' worden medio 2012 door beide adviescommissies geëvalueerd. Daaraan koppelen wij in

⁵⁷ In het 'Reglement Regionale Adviescommissies Detailhandel Noord-Holland', vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 25 mei 2010, zijn de werkwijze en bevoegdheden van de adviescommissies opgenomen. Dit reglement is te downloaden via: www.noord-holland.nl/web/Themas/Economie-en-landbouw/Detailhandel-en-leisure/Regionale-afstemming.htm

2013 een evaluatie van de werking van de Regionale Adviescommissies en de aansluiting op onze regisseursrol voor bovenregionale afstemming over detailhandel.

Regionale visies

Het regionale niveau is het niveau waarop doelstellingen als een kwalitatief en onderscheidend detailhandelsaanbod, prioriteit voor hoofdwinkelgebieden en een basisaanbod in kleine kernen kunnen worden vertaald naar hoe de ruimtelijke detailhandelsstructuur er daadwerkelijk uit moet komen te zien. Dit moet worden vertaald naar regionale detailhandelsvisies. Ook ontwikkelingen als eventuele mismatch tussen planaanbod en marktruimte moeten hierin worden meegenomen. Alle regio's moeten over actueel regionaal detailhandelsbeleid beschikken; onderschreven door de gemeenten in de betreffende regio. In ieder geval elke 5 jaar is een actualisatie of beoordeling van de noodzaak tot actualisatie nodig. Regionaal detailhandelsbeleid moet binnen de kaders van het provinciaal beleid vallen en voordat vaststelling door de gemeenten plaatsvindt aan de betreffende Regionale Adviescommissie worden voorgelegd. Het is van belang dat alle gemeenten in de betreffende regio het detailhandelsbeleid bestuurlijk vaststellen en door laten werken in het gemeentelijk beleid.

Bij de volgende herziening van de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie nemen wij hierin op dat gemeenten in een regio een actuele en bestuurlijk vastgestelde regionale visie moeten hebben. Regio's waarvoor het actualiseren van hun detailhandelsbeleid relevant is geven wij hiervoor een bijdrage van maximaal € 10.000.

Detailhandelsvisies in de regio's

De regio's West-Friesland, Noord-Kennemerland, Zuid-Kennemerland, Stadsregio Amsterdam en Gooi- en Vechtstreek beschikken op dit moment over een regionale detailhandelsvisie. De Stadsregio Amsterdam en Gooi- en Vechtstreek zijn bezig met een actualisatie. De regio Kop Noord-Holland heeft in 2011 met bijdrage van de provincie een visie opgesteld, die eind 2011 wordt vastgesteld. De regio IJmond heeft in 2010 een visie opgesteld, maar de bestuurlijke vaststelling kent problemen.

Kennis en informatievoorziening

Actuele kennis en informatie is van groot belang voor verschillende partijen en zeker ook voor de regionale adviescommissies. We willen op provinciaal niveau informatie verzamelen en delen. We blijven daarom inzetten op

Provincie brengt jaarlijks monitor uit van detailhandelsontwikkelingen

monitoring van detailhandelsontwikkelingen. De cijfers, trends, ontwikkelingen en planaanbod nemen we op in de jaarlijkse Monitor Detailhandel. Naar aanleiding van de ontwikkelingen kan het gewenst zijn om verder onderzoek uit te voeren of thema analyses te maken.

Het Randstad Koopstromenonderzoek; dit onderzoek wordt in principe elke 5 jaar uitgevoerd. De provincie Noord-Holland neemt in 2011 voor het eerst deel. In 2014 evalueren we de toegevoegde waarde van het Koopstromenonderzoek voor de Noord-Hollandse partijen, zodat we tijdig een beslissing kunnen nemen over eventuele volgende deelname (waarschijnlijk in 2016).

In aansluiting op de Monitor, het Koopstromenonderzoek, nieuwe ontwikkelingen en de vertaling hiervan naar beleid, organiseren we kennisuitwisseling tussen gemeenten, (vertegenwoordigd) bedrijfsleven (retailers, beleggers, vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars) en andere partijen zoals onderzoekers. Een voorbeeld hiervan is het Symposium Koopstromen in 2011.

Randstad Koopstromenonderzoek

In 2011 neemt de Provincie Noord-Holland deel aan het Randstad Koopstromenonderzoek, samen met de gemeenten en het bedrijfsleven vertegenwoordigd door de Kamer van Koophandel. De provincie Zuid-Holland is hoofdopdrachtgever en ook de provincie Utrecht neemt deel. De resultaten van dit onderzoek geven inzicht in het koopgedrag van consumenten, de omzet van winkelcentra en herkomst van klanten, consumentenbeoordeling van winkelgebieden en de ontwikkeling van het winkelaanbod. De resultaten en data zijn beschikbaar via www.kso2011.nl.

Welke andere partijen zijn betrokken?

Belangrijke partners bij de uitvoering van het detailhandelsbeleid zijn de gemeenten. Wij vragen de gemeenten om regionaal af te stemmen en regionaal een detailhandelsvisie op te stellen.

Andere belangrijke partners zijn de Kamers van Koophandel Noordwest-Holland, Amsterdam en Gooi-Eem & Flevoland; het HBD (Hoofdbedrijfschap Detailhandel), MKB, CNV en de regio's. Met de

provincie Utrecht, Zuid-Holland en Flevoland vindt indien nodig ook bovenprovinciale afstemming plaats.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

Voor de beleidsuitvoering zetten we de volgende middelen in:

Voor de Regionale adviescommissies is jaarlijks € 80.000 beschikbaar. Voor het opstellen van de regionale visies is eenmalig € 50.000 beschikbaar. Ten slotte is voor Kennis en Informatievoorziening jaarlijks € 50.000 beschikbaar.

Het totaal aan middelen dat wordt ingezet in de collegeperiode 2012 – 2015 komt daarmee op € 570.000.

Verfrissende inzichten van studenten in de kenniswerkplaats NHN

Of je nu een gemeente, provincie, bedrijf of hogeschool vertegenwoordigt, één knelpunt wordt met stip genoemd: de aansluiting van jonge mensen op de arbeidsmarkt en het vinden van goed opgeleid personeel. Bestuurslid van het Clusius College Gerard Oud zag een kans voor de regio Noord-Holland Noord toen hij studenten van de Universiteit Wageningen aan het werk zag in Sint Pancras. “We vroegen ons af of we dit structureel konden organiseren. Dat werd de start van de kenniswerkplaats NHN.”

In de kenniswerkplaats voeren studenten een opdracht uit met een maatschappelijke insteek. Een “betekenisvolle opdracht” noemt Oud dat. De tuinbouwsector bijvoorbeeld kampt al een tijd met een imagoprobleem. Jongeren willen er niet voor opgeleid worden of hun carrière in maken. Dit geldt ook voor het Holland Flower Festival, een evenement rondom tuin, interieur, lifestyle en agribusiness. Aan vier jongeren is de opdracht gegeven om dit festival aantrekkelijker te maken voor generatiegenoten. Een van de resultaten is het kunnen volgen van het festival op sociale media. De studenten hebben ter plekke een filmpje opgenomen waarin de vier zich voorstellen. De organisatie van het festival is zeer enthousiast.

Gerard Oud verklaart het succes van de kenniswerkplaats: “Voor innovatie heb je een nieuwe kijk nodig. Studenten kijken anders naar maatschappelijke kwesties dan ambtenaren of werkgevers.” Gemeenten die al jarenlang met hun handen in het haar zitten vanwege teruglopende inkomsten doen een beroep doen op de frisse blik van studenten. “Het gaat niet altijd om kant-en-klare oplossingen, maar het kunnen ook creatieve stappen in het proces zijn.”

De kenniswerkplaats sluit aan bij het economische speerpunt Arbeidsmarkt & Onderwijs van de provincie. Het Clusius College wil in de breedte inzetten op de aansluiting met het bedrijfsleven. Oud: “Het doel is om jongeren van MBO, HBO en WO tijdelijk in de ‘echte wereld’ te plaatsen. Het fundament van de kenniswerkplaats ligt er, nu moeten we dit verder uitbouwen.”

Hoofdstuk 5 Arbeidsmarkt en onderwijs

Inleiding en economisch belang

Een goed functionerende arbeidsmarkt is van belang voor een sterke regionale economie. Een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt is daarvoor essentieel. Eén van de uitdagingen waar we voor staan is de beschikbaarheid van voldoende kwantitatief en kwalitatief arbeidsaanbod voor de vraag vanuit het bedrijfsleven. Het Centraal Planbureau geeft aan dat de Nederlandse arbeidsmarkt in 2011 al niet meer ruim is.⁵⁸

In Noord-Holland zien we de volgende (veranderende) omstandigheden:

Door vergrijzing daalt de beroepsbevolking de komende decennia. Regionaal zijn er grote verschillen.

De arbeidskrachte is in een aantal sectoren urgenter en groter dan in andere. Dit geldt in het bijzonder voor de sectoren onderwijs, zorg, techniek (waaronder bouw) en landbouw.

In hoofdstuk 2 'Economisch profiel Noord-Holland' worden cijfers gegeven voor de verwachte ontwikkeling van de beroepsbevolking per regio, het effect van vergrijzing hierop en de werkgelegenheid voor de afgelopen periode.

Beroepsbevolking daalt door vergrijzing, met regionaal grote verschillen.

De afname van de beroepsbevolking leidt ertoe dat bedrijven moeilijker gekwalificeerd personeel kunnen vinden en mogelijk overwegen te verhuizen naar regio's waar dat minder moeilijk is. In het algemeen is de trend dat een toenemende spanning op de arbeidsmarkt niet leidt tot een afname van forensenstromen. Voor toptalent kan internationaal een 'battle for talent' optreden, de demografische krimp vindt immers op Europese schaal plaats. Het ontbreken van voldoende (en gekwalificeerde) arbeidskracht is een belemmering voor werkgelegenheidsgroei en mogelijke economische groei. De beschikbaarheid van 'human capital' wordt een essentieel onderdeel van regionaal economische ontwikkeling.

Een belangrijk element is de kwaliteit van de beroepsbevolking. Generieke inzet op versterking van de kwaliteiten van de beroepsbevolking op alle opleidingsniveaus is van belang voor de economische ontwikkeling in de Noord-Hollandse regio's. Het vergroten van de kwaliteit kan zowel door de opleiding van jongeren als door het vergroten van kennis en vaardigheden tijdens de beroeps carrière: 'een leven lang leren'.

De afname van de beroepsbevolking kan deels worden gecompenseerd door stijging van de arbeidsparticipatie; door verhogen van de pensioenleeftijd, meer werken (minder parttime) en inzetten van tijdelijke arbeidskracht vanuit andere regio's / landen. Daarnaast is het verhogen van de arbeidsproductiviteit van groot belang. Dit kan worden bereikt door (proces)innovatie en goed onderwijs. Binnen het bedrijfsleven is, mede door innovatie en verdergaand gebruik van techniek, steeds meer behoefte aan hoog opgeleid personeel.

Het Rijk ziet een grote rol voor de decentrale overheden om te beoordelen wat regionale clusters nodig hebben en hier invulling aan te geven.⁵⁹ Het Rijk zet in op publiek-private samenwerking in de topsectoren via o.a. de Centra voor Innovatief Vakmanschap voor het MBO en de Centers of Expertise voor het HBO. Voor de topsectoren worden 'human capital agenda's' opgesteld. Daarbij wordt de vraag vanuit het bedrijfsleven belangrijker bij zowel toelating van nieuwe opleidingen als herordening van het bestaande opleidingsaanbod. Het samenbrengen van bedrijfsleven en onderwijs kan bij uitstek op regionaal niveau gebeuren: zeker MBO-opleidingen en deels ook HBO-opleidingen zijn regionaal geïntendeerd en de arbeidsmarkt is veelal een (boven)regionale markt.

Om de economie te versterken zet de provincie vanuit het innovatiebeleid (hoofdstuk 3) specifiek in op sterke regionale clusters: de clusters die binnen de clusteraanpak geïdentificeerd zijn voor Noord-Holland Noord en de kansrijke sectoren die door de Economic Development Board (EDB) voor de Metropoolregio Amsterdam geïdentificeerd zijn. Vanuit Arbeidsmarkt & Onderwijsbeleid sluiten we hierop aan.

⁵⁸ Centraal Planbureau (2011). Centraal economisch plan 2011: <http://www.cpb.nl/publicatie/centraal-economisch-plan-2011>

⁵⁹ Ministerie van EL&I: 'Naar de Top: Het bedrijvenbeleid in actie(s)', 13 september 2011. Zie ook de toelichting op het topsectorenbeleid in hoofdstuk 1 van de Economische Agenda.

Voor een goed functioneren van de clusters is voldoende instroom vanuit de technische sector nodig. De topsectorenteams geven aan dat tekorten aan technisch geschoold personeel de toekomst en het groeivermogen van de topsectoren belemmeren.⁶⁰ Daarnaast is de onderwijssector van belang, omdat er voldoende vakdocenten nodig zijn voor het opleiden van jongeren en bestaande werknemers (kwalitatief en kwantitatief) in andere sectoren. De sectoren techniek en onderwijs vormen daarmee een belangrijke basisinfrastructuur voor de clusters. Beide sectoren hebben te maken met arbeidskrapte op korte termijn.

Met de uitdagingen die er liggen voor de arbeidsmarkt en de Noord-Hollandse economie is de doelstelling van ons Arbeidsmarkt & Onderwijsbeleid als volgt:

Arbeidsmarktbeleid: vraaggestuurd inzetten op behoefte sterke economische clusters en een sterke basis vanuit techniek en onderwijs

De provincie Noord-Holland zet in op een goede afstemming tussen onderwijs en bedrijfsleven en een goed kwantitatief en kwalitatief aanbod van arbeid voor de sterke regionale clusters. Dit willen wij bereiken vanuit onze rol als makelaar in de samenwerking tussen ondernemers, onderwijsinstellingen en overheid.

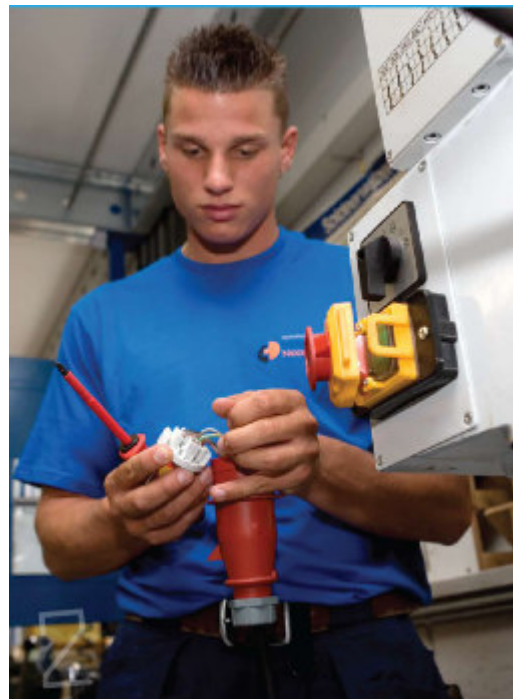
Het beleid bestaat uit de volgende hoofdlijnen:

1. Aansluiten op sterke regionale clusters
2. Stimuleren afstemming onderwijs en bedrijfsleven

5.1 Aansluiten op sterke regionale clusters

Wat speelt er nu?

In Noord-Holland Noord is de provincie betrokken bij de economische structuurversterking, waarbij per cluster een Board wordt opgericht. Er zijn drie dwarsverbanden die van belang zijn voor alle clusters; Arbeidsmarkt & Onderwijs is hier één van (zie voor meer informatie over de clusteraanpak hoofdstuk 3.2). De verschillende boards zijn zelf verantwoordelijk voor de afstemming tussen de bedrijven en meest voor de hand liggende onderwijsinstellingen per sector. De Kamer van Koophandel Noord-West Holland ondersteunt enkele van de boards bij het formuleren van de vraag naar personeel op de langere termijn: het bedrijfsleven formuleert de behoefte aan kwantiteit en kwaliteit, en daarmee kan het onderwijs de curricula arbeidsmarkt-proof maken.

In Noord-Holland Zuid is de provincie lid van de EDB. Hierin trekken het bedrijfsleven, de kennis en onderzoeksweld (hbo, en universiteiten) en de overheid samen op met als doel de economische ontwikkeling en het innovatief vermogen van de metropoolregio en de sterke regionale sectoren te stimuleren.

Het Rijk wil Centra voor Innovatief Vakmanschap voor het MBO en Centers of Expertise voor het HBO realiseren. Deze centra sluiten aan op de topsectoren en worden op meer regionaal niveau opgezet. Zie het kader voor meer informatie.

⁶⁰ Brief 'Topsectorenaanpak', aanbiedingsbrief van de plannen van aanpak van de topteams aan minister Verhagen, 17 juni 2011. www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brieven/2011/06/17/brief-topsectorenaanpak.html

Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centers of Expertise

De Centra voor Innovatief vakmanschap en Centers of Expertise richten zich op een aantrekkelijk en hoogwaardig onderwijsaanbod (een 'piek' op het reguliere onderwijs); talentontwikkeling en excellentie; gerichte samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven; meer in- en uitstroom in techniekopleidingen en innovatieve slagkracht voor bedrijven. In 2010 zijn Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centers of Expertise gestart rond de automotive industry, watertechnologie en chemie; met een investeringsbijdrage van het Rijk. Ook voor de andere topsectoren is het doel om Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centers of Expertise te realiseren (één tot twee Centra voor Innovatief Vakmanschap voor het mbo te realiseren en eenzelfde aantal voor Centers of Expertise). Op de website www.centersofexpertise.nl is meer informatie te vinden.

Wat willen we bereiken?

De provincie wil de clusters in Noord-Holland Noord ondersteunen bij integrale en (boven)regionale vraagstukken. Ook problematiek binnen de clusteroverstijgende sectoren (ICT, maaksector zoals bouw en techniek, zorg en onderwijs) kan daar onderdeel van zijn. Per cluster moet er een uitvoeringsgericht arbeidsmarkt – en onderwijsplan komen, deze worden opgesteld door de clusterboards. Hierin wordt verwoord welke activiteiten de boards gaan uitvoeren om de grootste vraagstukken op te pakken op het gebied van onder andere vergroten van instroom in opleidingen, stimuleren van zij-instroom en opleiden van het huidige personeelsbestand ('een leven lang leren'). De provincie wil in Noord-Holland Zuid dat MBO-instellingen en het MKB betrokken zijn bij de EDB. Procesmatig sterke MBO-ers zijn namelijk van belang voor de innovatiekracht in de regio. Op dit niveau zal aan innovatieve processen uitvoering worden gegeven. Daarnaast komen veel ideeën voor innovaties vanuit de uitvoering. Hiervoor is het nodig dat de onderwijsinstellingen hun curriculum afstemmen op de gewenste vaardigheden en kennis voor innovatie, op alle niveau's, van MBO tot WO.

Ook MBO betrekken bij clusteraanpak

Wij zijn zeer verheugd over het beleid van het Rijk op het gebied van Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centers of Expertise en de kansen voor de regio's die hier liggen. De sterke regionale Noord-Hollandse clusters sluiten over het algemeen goed aan op de topsectoren. Toponderwijs voor MBO en HBO en de afstemming met het bedrijfsleven, in de vorm van privaatsamenwerking gericht op de clusters, willen wij stimuleren.

Provincie zet in op identificeren en oplossen (boven)regionale vraagstukken binnen clusters

Hoe bereiken we dat?

De provincie zet zich vraaggestuurd in voor het gezamenlijk oplossen van integrale en

(boven)regionale vraagstukken binnen de sterke regionale clusters:

In Noord-Holland Noord identificeren we gezamenlijke vraagstukken van de clusters en het onderwijs en zorgen we dat afstemming over de integrale activiteiten voor arbeidsmarkt en onderwijs kan plaatsvinden. De sectoren techniek en onderwijs (als werkgever) betrekken we hierbij.

De clusteroverstijgende vraagstukken die in Noord-Holland Noord naar voren komen pakken wij met onze partners op. Waar nodig nemen we onze regierol.

In Noord-Holland Zuid zetten we ons in om de MBO-instellingen vertegenwoordigd te laten zijn in de EDB. De provinciale inzet via de EDB richten we onder andere op Arbeidsmarkt- en Onderwijsvraagstukken binnen de speerpuntsectoren.

De provincie zet zich in om binnen de samenwerking met onderwijs en bedrijfsleven publiek-private samenwerking voor toponderwijs te vormen op de Noord-Hollandse sterke regionale clusters, zoals Centra voor Innovatief Vakmanschap en Centers voor Innovatief vakmanschap. Dit doen we door bij te dragen aan onderzoek en proceskosten in de verkenning- of startfase.

Resultaat:

- Minimaal 4 Centra voor Innovatief Vakmanschap of Centers of Expertise in Noord-Holland in 2015, gericht op de Noord-Hollandse sterke regionale clusters.
- In Noord-Holland Noord worden clusteroverstijgende vraagstukken geïdentificeerd (eerste inventarisatie in 2012) en gezamenlijk opgelost; dit leidt tot meer aanbod van arbeid voor de sterke regionale clusters in 2015.
- In Noord-Holland Zuid is het MBO vanaf 2013 betrokken bij de EDB.

Welke andere partijen zijn betrokken?

De volgende partijen zijn betrokken: het bedrijfsleven, de Kamers van Koophandel, kenniscentra, opleidingsbedrijven, MBO's, HBO's en universiteiten, gemeenten, Ministerie van EL&I. Belangrijke partners zijn vooral ook de Boards (Agriboard, Energyboard i.o., Leisure Board i.o.) en de partners binnen de EDB.

Welke middelen zetten we hiervoor in?

De provincie heeft beperkte middelen en zet zich vooral in op het bij elkaar brengen van partijen en uitvoeren van benodigd onderzoek. Voor clusteroverstijgende vraagstukken voor Noord-Holland Noord zetten we € 120.000 in voor onderzoek en mogelijk een bijdrage aan één of meerdere aanjaagprojecten. Voor publiek-private samenwerking voor onderwijs gericht op de sterke regionale clusters, hebben we € 390.000 voor de periode 2012-2015 beschikbaar. Het gaat dan om een bijdrage van maximaal € 65.000 per initiatief.

Hiermee kunnen we met name bijdragen in de proceskosten om te komen tot effectieve samenwerkingsverbanden tussen verschillende scholen en bedrijfsleven.

5.2 Stimuleren afstemming onderwijs en bedrijfsleven

Wat speelt er nu?

Onderwijsinstellingen, ondernemers en andere partijen uit de verschillende regio's hebben aangegeven dat de samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven problemen kent. Vanuit het bedrijfsleven is een grotere betrokkenheid bij het onderwijs gewenst, voor het bieden van praktijkervaring aan leerlingen (stage- en leerwerkplaatsen, gastcolleges, praktijklessen) en voor de invulling van het onderwijs. Vanuit het onderwijs is meer vraaggericht werken naar het bedrijfsleven toe gewenst. Daarbij zijn de behoefte van het bedrijfsleven aan toekomstige werknemers en aandacht in het onderwijs voor de arbeidsmarktperspectieven van belang.

In Nederland en Noord-Holland zijn al veel projecten die de aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven stimuleren. Er is een duidelijke behoefte aan transparantie in de al lopende initiatieven en projecten.

Monitor Arbeidsmarkt & Onderwijs

De provincie zet blijvend in op de jaarlijkse monitoring van relevante arbeidsmarkt- en onderwijsgegevens: regionale cijfers, prognoses én actuele thema analyses. In de samenwerking tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven zijn kennis en informatie van belang voor het bepalen van beleid. Welke thema's worden onderzocht is mede afhankelijk van de behoefte in het veld. De meest recente Monitor 'Actualisatie regionale arbeidsmarktcijfers en – prognoses Noord-Holland 2011' is te vinden op onze website: www.noord-holland.nl/web/Themas/Economie-en-landbouw/Monitor-onderzoek-en-ontwikkelingen.htm. Vanuit het veld is een duidelijke behoefte aan cijfers en informatie op regionaal en provinciaal niveau. Voor het uitvoeren van de monitor en thema analyses zetten we jaarlijks € 75.000 in.

Door middel van een jaarlijkse bijeenkomst brengen we de regionale cijfers en relevante thema's onder de aandacht. Bewustwording van de arbeidsmarktproblematiek is van belang voor organisaties om voldoende te kunnen inspelen op de veranderende arbeidsmarkt; deze bewustwording koppelen we aan de monitor.

Wat willen we bereiken?

De provincie wil onderwijs en bedrijfsleven meer in contact laten komen, met als doel de samenwerking tussen het onderwijs en bedrijfsleven te versterken. Het onderwijs dient

structureel meer tijd te investeren in relaties met de praktijk. Bedrijven kunnen hierdoor sneller en beter toekomstige arbeidskrachten leren kennen. Regionaal zetten we in op leer-/kennisarrangementen, in Noord-Holland Noord nu al uitgevoerd door de kenniswerkplaats (zie kader). Dit intersectorale project is een succesvolle manier om onderwijs en bedrijfsleven samen te brengen,

Verbeterde samenwerking onderwijs en ondernemers door leer&kennisarrangementen (kenniswerkplaatsen) en beter overzicht van lopende projecten.

hiervoor

structureel meer tijd te investeren in relaties met de praktijk. Bedrijven kunnen hierdoor sneller en

beter toekomstige arbeidskrachten leren kennen. Regionaal zetten we in op leer-

/kennisarrangementen, in Noord-Holland Noord nu al uitgevoerd door de kenniswerkplaats (zie kader). Dit intersectorale project is een succesvolle manier om onderwijs en bedrijfsleven samen te brengen,

het onderwijs positief te beïnvloeden, innovatieve vraagstukken op te lossen en studenten uit het hele land bekend maken met de mogelijkheden en de bedrijven in Noord-Holland. We willen een project met vergelijkbare doelstelling ook in Noord-Holland Zuid starten. Eindbeeld voor deze projecten is om deze op termijn te verzelfstandigen en in te bedden in het reguliere onderwijs. Verder wil de provincie onderwijsinstellingen en ondernemers een goed zicht geven op de projecten en initiatieven die er op het gebied van de aansluiting tussen arbeidsmarkt en onderwijs al zijn, zodat zij hier indien gewenst op kunnen aanhaken. Het doel is de benodigde transparantie te bieden.

Hoe bereiken we dat?

De provincie zet in op de realisatie van leer-/kennisarrangementen ter versterking van de relatie onderwijs en regionale arbeidsmarkt:

In Noord-Holland Noord zetten we in op de voortgang en uitbreiding van de bestaande Kenniswerkplaats Noord-Holland Noord en stimuleren we de benodigde professionalisering. Dit houdt in dat het project organisatorisch versterkt zal worden zodanig dat de effectiviteit van het project versterkt zal worden.

In Noord-Holland Zuid nemen we in 2012 het initiatief om in samenwerking met onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven leer-/kennisarrangementen te organiseren, passend in de regio en zo mogelijk ter versterking van bestaande initiatieven. De uitvoering kan georganiseerd worden op een vergelijkbare wijze als in Noord-Holland Noord, maar aangepast aan de situatie in het zuiden.

Onze inzet is nadrukkelijk ook gericht op het betrekken van (meer) MBO scholen en studenten.

De provincie is zelf ook opdrachtgever voor studenten en docenten binnen de Kenniswerkplaats, met voor ons relevante vraagstukken.

De provincie zet in op het stimuleren en vergroten van de transparantie rond projecten en activiteiten voor de afstemming tussen onderwijs en bedrijfsleven, in aansluiting op bestaande initiatieven. Voorbeelden kunnen zijn een digitale database van projecten; het uitwisselen van ervaringen; identificeren van best practices. Dit organiseren wij samen met onze partners en wij stimuleren initiatieven hiertoe.

Resultaat:

- Jaarlijkse Monitor Arbeidsmarkt & Onderwijs Noord-Holland
- Kenniswerkplaats in Noord-Holland Noord met jaarlijks minimaal 20 opdrachten uitgevoerd door 20 studentgroepen.
- Realisatie van leer-/kennisarrangementen in Noord-Holland Zuid in 2012 of 2013; daarna jaarlijks minimaal 20 opdrachten uitgevoerd door 20 studentgroepen.
- Een helder en actueel overzicht van de bestaande arbeidsmarkt & onderwijs projecten in 2015.

Welke andere partijen zijn betrokken?

Het bedrijfsleven, kenniscentra, opleidingsbedrijven, onderwijsinstellingen, Ministerie van EL&I, programma regionale transitie, boards, gemeenten, platforms voor onderwijs en arbeidsmarkt.

Welke middelen hebben we hiervoor beschikbaar?

Voor de kenniswerkplaatsen hebben we jaarlijks € 100.000 beschikbaar. Voor het realiseren van transparantie in de bestaande arbeidsmarkt onderwijs initiatieven, hebben we jaarlijks € 25.000 beschikbaar.

Kenniswerkplaats Noord-Holland Noord

In de kenniswerkplaats Noord-Holland Noord werken onderwijs, overheid en bedrijfsleven samen (de drie O's). Het is de uitvoering van zogenaamde leer-/kennisarrangementen; activiteiten die leiden tot een verbetering van de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt en kennis beschikbaar maakt voor regionale ontwikkeling. De kenniswerkplaats Noord-Holland Noord laat studenten en docenten opdrachten uitvoeren van overheden en ondernemers uit Noord-Holland Noord. Hiermee wordt bereikt dat partijen elkaar beter leren kennen, de regio kan laten zien wat er te doen is en daarmee de aandacht trekken van toekomstige werknemers, de studenten en onderzoekers dragen bij aan de verbetering van het innovatieve klimaat in de regio door specifiek te werken aan innovatieve opdrachten en kennis komt beschikbaar voor de opdrachtgevers.

De initiatiefnemers zijn de provincie Noord-Holland, de Kamer van Koophandel, het Clusius college en de Agriboard. De provincie verzorgt het voorzitterschap van de stuurgroep Kenniswerkplaats Noord-

Holland Noord en waarborgt dat de prioritering van onderwerpen aansluit op de regionale ontwikkelingen in de clusters. Tot nu toe zijn studenten van de Wageningen University (oa ruimtelijke planning), Hogeschool InHolland (ontwerp en welzijn), Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (planologie en verkeerskunde), Hogeschool van Amsterdam (vastgoed) en Clusius college betrokken bij het uitvoeren van opdrachten. Opdrachtgevers tot nu toe: LTO, Holland Flowerfestival, GGZ Heiloo, gemeente Langedijk, dorpsraad Kolhorn, gemeente Den Helder, VSM, gemeente Medemblik, provincie Noord-Holland en gemeente Hoorn (poort van Hoorn).

Stages bij de provincie

In 2009 is de provincie gestart met het Stage Programma. Binnen dit Stage Programma hebben in 2009 en 2010 respectievelijk 22 en 41 studenten op MBO, HBO en WO niveau een stage gevonden binnen de organisatie. Voor 2011 staat de teller (1 oktober) op 42 stagiairs. Het bieden van stages is een goede manier om jongeren werkervaring te laten opdoen en om als organisatie bekend te worden bij potentieel toekomstige werknemers. De provincie zet blijvend in op het Stage Programma. Daarbij richten we ons op MBO, HBO en WO studenten, in aansluiting op de werkzaamheden die we uitvoeren. Op de provinciale website⁶¹ zijn ervaringen van stagiairs en het actuele stageaanbod te vinden.

---

⁶¹ www.noord-holland.nl/web/Over-de-provincie/Werken-bij/Stage-lopen-bij-de-provincie.htm

Hoofdstuk 6 Toerisme en Watersport

Inleiding

Toerisme is een belangrijke economische sector en levert een wezenlijke bijdrage aan de economische ontwikkeling van zowel de kust, het platteland als het stedelijk gebied. Daarnaast is de watersport in Noord-Holland een onderscheidende propositie. Een aantrekkelijk toeristisch aanbod levert een positieve bijdrage aan de internationale concurrentiepositie van een regio en vormt een belangrijke *quality of life* factor voor het aantrekken van de kenniseconomie. Toerisme is wereldwijd de enige sector die ook de komende jaren nog zal doorgroeien (WTO), maar er is daarbij sprake van een toenemende (inter)nationale concurrentie en consumenten worden steeds kritischer. Het toeristisch product in Noord-Holland is versnipperd, kent veel *pappa & mamma* bedrijven en voldoet in veel gevallen niet aan de eisen van de consument.

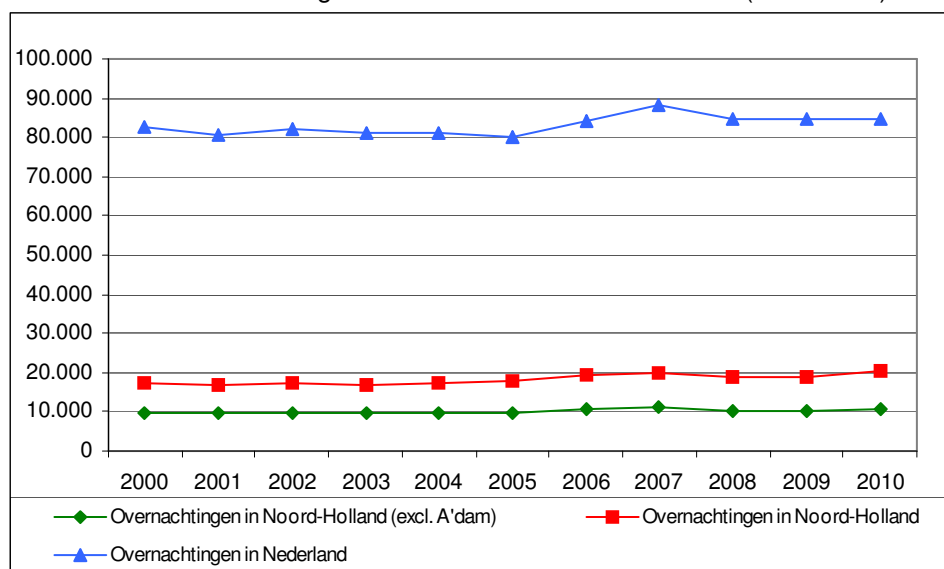
Noord-Holland zal moeten investeren in haar toeristisch product en ruimtelijke kwaliteit om te kunnen profiteren van de groei van het toerisme. Onze inzet is gericht op bevordering van samenhang binnen het toeristisch product en het stimuleren van kwaliteit (duurzaamheid) en diversiteit in het aanbod. Wij hebben vooral in de randvoorwaardelijke sfeer een rol om de groei van de sector te faciliteren en bij te dragen aan een betere toeristische concurrentiepositie. Doel is om onze topositie binnen Nederland op het gebied van overnachtingen en watersport te behouden met als achterliggend doel de bestedingen te maximaliseren. Hierdoor kan ook de werkgelegenheid in de toeristische sector zich optimaal ontwikkelen.

Doel is behoud topositie binnen Nederland in overnachtingen en watersport en dat ook uitdragen.

Economisch belang

De economische omvang van de toeristische sector in Noord-Holland blijkt voornamelijk uit de grote hoeveelheid overnachtingen die jaarlijks in de provincie plaatsvinden. In totaal hebben in 2010 in Noord-Holland bijna 20,2 miljoen overnachtingen plaatsgevonden. Hiervan werden ruim 9,7 miljoen overnachtingen geboekt in Amsterdam en bijna 10,5 miljoen overnachtingen in de rest van de provincie (zie tabel 1). Noord-Holland is daarmee de grootste provincie als het gaat om het aantal overnachtingen, ook als Amsterdam buiten beschouwing wordt gelaten. Waar in Amsterdam deze overnachtingen voornamelijk door buitenlanders worden gerealiseerd, vertoont de rest van de provincie een volledig ander beeld. Daar worden de meeste overnachtingen (60%) gemaakt door toeristen uit eigen land. Overigens heeft Noord-Holland wel verhoudingsgewijs veel buitenlandse boekingen met 40% terwijl dit landelijk op 31,6% ligt⁶².

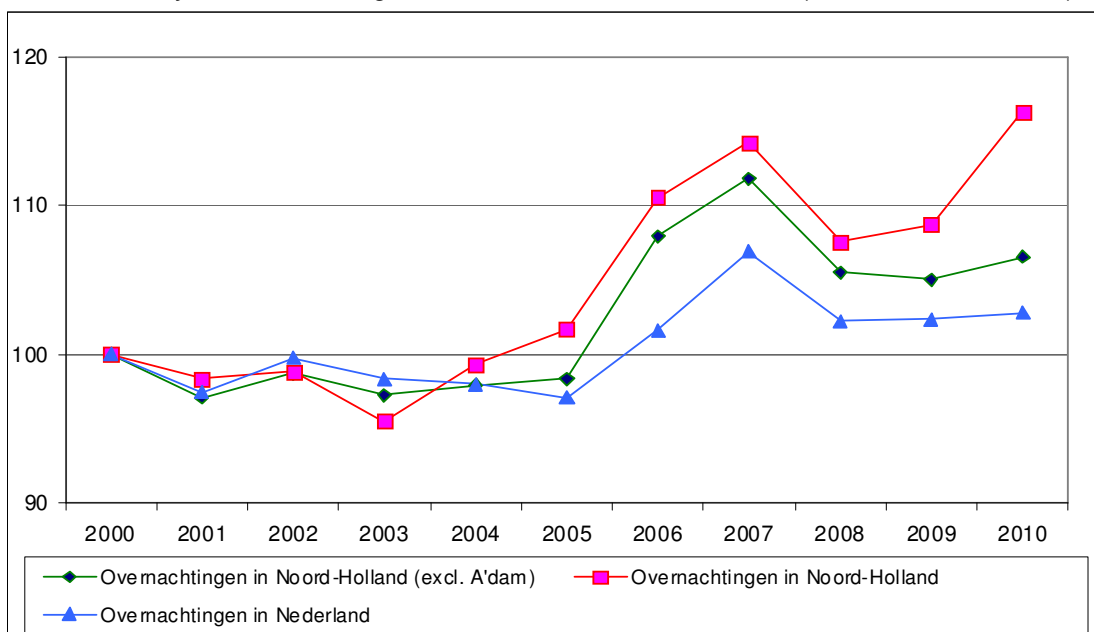
Tabel 1 Aantal overnachtingen in Noord-Holland en Nederland (Bron: CBS)

⁶² CBS, 2001

Uit de ontwikkeling van het aantal overnachtingen van de afgelopen jaren blijkt dat de toeristische sector erg conjunctuurgevoelig is. Na een aantal jaren van daling heeft er vanaf 2005 een aanzienlijke stijging plaatsgevonden. Met het begin van de economische crisis was er echter sprake van een daling in het aantal overnachtingen. Deze daling was in Noord-Holland met name erg groot in de regio buiten Amsterdam. De toeristische sector heeft zich in Noord-Holland hersteld en uit tabel 2 blijkt dat Noord-Holland een beter herstel laat zien dan het landelijke gemiddelde. Uit de tabel blijkt echter wel dat dit herstel voornamelijk voor rekening van Amsterdam komt. Het is dus van belang om deze groei vast te houden en beter te laten renderen in de regio's buiten Amsterdam.

Tabel 2 Indexcijfers overnachtingen in Noord-Holland en Nederland (2000=100, bron: CBS)

Binnen het toeristisch aanbod speelt de watersport een belangrijke rol. In kwantitatieve aantallen loopt de watersportsector Noord-Holland voorop: 15% van alle watersporters is actief in Noord-Holland (tezamen met Zuid-Holland (15%) en Friesland 14%). Bovendien telt Noord-Holland het grootste aantal pleziervaartuigen in het water (34.000), op de voet gevolgd door Zuid-Holland (33.000) en Friesland (28.000).

Tabel 3 Vaartuigen in het water bij havens en bedrijven in Nederland, 2006-2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Noord-Holland	32.000	33.000	34.000	34.000	34.000
Zuid-Holland	32.000	33.000	33.000	33.000	33.000
Friesland	25.000	26.000	27.000	28.000	28.000
Nederland	162.000	171.000	174.000	176.000	176.000

Bron: HISWA Vereniging

Hoewel Noord-Holland in aantallen dus goed scoort, geldt dit niet als gekeken wordt naar 'populariteit'. Uit onderzoek naar de favoriete watersportlocaties blijkt dat Friesland (27%) boven aan staat. Noord-Holland stond in 2009 op de tweede plaats, maar in 2010 streefde Zeeland Noord-Holland voorbij (14%).

De betekenis van de toeristische sector gaat overigens verder dan

alleen de belangen van de ondernemers. Zo draagt een hoogwaardig aanbod aan vrijetijdsvoorzieningen (waaronder toeristische voorzieningen en watersport, maar ook cultureel aanbod en natuur) bij aan de omgevingskwaliteit en daarmee het concurrerend vermogen van de provincie.

Voor een gunstig vestigingsklimaat hechten bedrijven belang aan een prettige leefomgeving. Concreet betekent dit voor Noord-Holland dat de provincie alleen duurzaam aantrekkelijk voor (internationale) kenniswerkers en bedrijven is als het er prettig werken, wonen én recreëren is. De toeristische sector is daarmee essentieel voor internationale concurrentiepositie van Noord-Holland. Gezien het belang van een aantrekkelijke omgeving zal de toeristische sector haar bijdrage moeten leveren aan behoud van de belevingswaarde van de ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde en niet gebouwde leefomgeving. De toeristische sector heeft daarmee een belangrijke maatschappelijke functie voor Noord-Holland.

Toeristische sector essentieel voor gunstig vestigingsklimaat en daarmee de concurrentiepositie

Daarnaast blijkt het dat juist in krimpregio's toeristische activiteiten de kurk zijn waarop het maatschappelijk leven drijft⁶³. Dat komt doordat het mogelijk is functies te combineren waarbij door de bestedingen van de toeristen voorzieningen behouden kunnen blijven. Verder is het toerisme een arbeidsintensieve sector die voor behoud van werkgelegenheid kan zorgen en daarbij veel ruimte biedt voor banen voor lager opgeleiden, allochtonen en parttimers. Daarbij gaat het bij toerisme veelal om werkgelegenheid die direct in de provincie zelf plaatsvindt en niet snel vanwege lagere lonen naar elders verplaatst wordt.

Uit cijfers van LISA blijkt dat in Noord-Holland in 2010 de totale werkgelegenheid in de vrijetijdssector 107.234 banen besloeg. Omdat binnen de vrijetijdssector relatief veel in deeltijd wordt gewerkt en een persoon soms verschillende banen combineert, zal de werkgelegenheid uitgedrukt in werkzame personen naar verwachting nog zelfs 30% hoger liggen. Noord-Holland is landelijk gezien de grootste provincie als het gaat om werkgelegenheid in de toeristische sector. Het grootste deel is werkzaam in de sectoren horeca (49.957 banen) en logiesverstrekkers (14.733 banen). Het aantal banen in de watersportsector/branche (inclusief de jachthavens en –bouw) in Noord-Holland is 2.820. De totale watersportsector heeft een aandeel van 2,7% van de werkgelegenheid in de toerisme- en recreatiesector⁶⁴ en 0,2% van de totale werkgelegenheid in Noord-Holland. Het economisch belang van de watersportindustrie voor Noord-Holland ligt hiermee wel boven het landelijke gemiddelde.

Wat speelt er nu?

Consumentengedrag en toenemende concurrentie

Onder invloed van sociaal-culturele ontwikkelingen in de samenleving verandert het consumenten gedrag. Vijf maatschappelijke processen spelen hierin een belangrijke rol: de 5 I's. Onder invloed van *individualisering* (ontzuiling en verzelfstandiging binnen het vrijetijdsgedrag), *informalisering* (losse, meer informele verbanden), *intensivering* (toenemend belang van 'beleving', zowel kwalitatief als kwantitatief), *internationalisering* (multiculturalisatie, horizonverbreding) en *informatisering* (toenemend belang van en toegang tot informatie) is een grote vrijetijdsmarkt ontstaan.

Toerisme en watersport maken een belangrijk onderdeel uit van deze brede vrijetijdsmarkt, maar ondervinden ook in toenemende mate concurrentie van andere vrijetijdsbestedingen (recreatie, cultuur, fun-shoppen/leisure). Daarnaast kent de sector ook steeds meer internationale concurrentie. De opkomst van internet en andere nieuwe mediatoepassingen ('informatisering') hebben er voor gezorgd dat voor iedereen de wereld dichtbij is. Als tegenreactie op deze mondialisering neemt de aandacht voor regionale identiteit en de eigen (cultuur)historie toe. Het beleven van regionale identiteit en het creëren van verbondenheid met de eigen (leef)omgeving wordt in het vrijetijdsgedrag steeds belangrijker. Men kiest dan ook steeds vaker voor een (korte) vakantie in eigen land.

Naast de genoemde 'individualisering' spelen ook brede maatschappelijke thema's een belangrijke rol binnen de watersport en toeristische sector. Zo biedt de toenemende vergrijzing kansen. Senioren

⁶³ Bron: www.innovatienetwerk.org/nl/themas/toon/38/STIRR.html. Zie ook: Demografische Krimp, Recreatie als sociaal-economische motor en drager van ruimtelijke kwaliteit; Recron (2010)

⁶⁴ Bron: NH in Cijfers/LISA op basis van de Landelijke Standaard

dragen nu al 35% bij aan de totale binnenlandse vakantiebestedingen. Zij zijn dan ook een interessante doelgroep: de doelgroep is groeiende en daarnaast hebben ze tijd, geld, zijn bereid om dit aan vakanties uit te geven en zijn niet gebonden aan vakantieperiodes. Deze belangrijke doelgroep dwingt de sector echter wel om anders naar het toeristische product te kijken. Voor senioren zijn aspecten als comfort, gemak en veiligheid belangrijke voorwaarden van vakanties. Het regionale voorzieningenniveau in Noord-Holland Noord komt onder druk te staan door een dalende beroepsbevolking, ontgroening en op langere termijn een afname van de bevolking (krimp). Deze voorzieningen hebben te maken met een veranderende behoefte van het publiek en afnemend gebruik. Door functies te combineren kan de toeristische sector de negatieve effecten van krimp beperken en draagt de sector bij aan de leefbaarheid van het landelijk gebied.

Door de genoemde maatschappelijke processen komt de toeristische sector voor een aantal grote uitdagingen te staan. Zo is er sprake van een toenemende nationale en internationale concurrentie, is de huidige consument steeds kritischer geworden en is er sprake van een snel veranderende vraag. Aspecten als kwaliteit, beleving en diversiteit worden in het toeristisch aanbod steeds belangrijker en er ontstaan nieuwe markten en productmarkt- combinaties, zoals zorgtoerisme en industrieel toerisme.

Versnipperde sector en ontbreken innovatie kracht

De veranderingen in het consumentengedrag vraagt om een flexibele en innovatieve sector die hierop kan spelen. De sector wordt gedwongen om niet langer aanbod- maar juist vraaggericht te opereren. Omdat de toeristische sector gekenmerkt wordt door kleinschaligheid (veel MKB-ers en papa en mamma bedrijven) en tevens erg versnipperd is, heeft de sector moeite om het hoofd te bieden aan de uitdagingen die haar te wachten staat. Zo zijn de rendementen doorgaans te laag voor substantiële innovaties, waardoor het ontwikkelvermogen om in te spelen op de veranderingen in de vraag klein is. Bovendien constateert de VROMRaad⁶⁵ dat de lage organisatiegraad in de toeristische sector ertoe leidt dat het belang van de sector onvoldoende gewicht krijgt naast de andere belangen binnen de ruimtelijke ordening.

Toenemende ruimtevraag toeristische sector

Zo als gesteld is er sprake van een veranderende vraag die zich onder andere vertaalt naar een grote behoefte aan luxe en gemak. Binnen de toeristische sector uit zich dit in een verschuiving van kampeervakanties naar bungalowvakanties. Het bungalowpark van de toekomst wordt gezien als een park met een hoog comfortniveau, voldoende luxe, goede voorzieningen en waar wordt ingespeeld op meerdere doelgroepen. Om hier uitvoering aan te kunnen geven heeft de toeristische sector behoefte aan extra ruimte.

Naast marktaspecten liggen ook bedrijfseconomische aspecten ten grondslag aan de ruimtebehoefte van de kampeer- en bungalowsector. De belangrijkste redenen voor uitbreiding zijn: de groeiende vraag naar grotere kampeerplaatsen en bungalows, meer privacy en meer voorzieningen; de matige rendementen binnen de sector die een grotere capaciteit noodzakelijk maken, mede gezien de stijgende belastingen, promotiekosten, personeelskosten e.d., en de maatschappelijke vraag om een betere landschappelijke inpassing van vakantieparken.

Uit deze factoren, die vaak ook voor jachthavens spelen, komen twee vormen van uitbreidingswensen voort: uitbreidingswensen ten behoeve van kwaliteitsverbetering en ten behoeve van capaciteitsuitbreiding. In het laatste geval gaat het soms om het benutten van marktkansen door gezonde, sterke bedrijven, maar vaak ook om het benutten van die kansen door bedrijven voor wie uitbreiding van de capaciteit noodzaak is om voldoende geld te genereren om te kunnen voortbestaan.

Samenwerking met andere sectoren kan beter

Toerisme heeft grote raakvlakken met cultuur. Musea, podiumkunsten en cultuurhistorisch erfgoed zijn belangrijke elementen van het toeristisch product Noord-Holland. Maar ook recreatie voorzieningen en natuur vormen een onlosmakelijk onderdeel van het toeristisch product, met name op het gebied van watersport. Hier liggen echter nog kansen om de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het toeristisch product te versterken.

---

⁶⁵ Groeten uit Holland, qui è fantastico! Advies over vrije tijd, toerisme en ruimtelijke kwaliteit, VROMRaad. Advies 055, 2006, <http://www.recreatieenruimte.nl/wp-content/uploads/groetenuitholland.pdf>

De afgelopen jaren is de samenwerking tussen deze verschillende sectoren sterk verbeterd, maar de komende jaren zal deze nog intensiever zijn. Door bezuinigingen op het gebied van recreatie, cultuur en natuur zal steeds vaker een beroep worden gedaan op toeristische ondernemers om bij te dragen aan het aantrekkelijk houden van de omgeving van hun bedrijf.

Wat willen we bereiken?

Wij beschouwen toerisme als een belangrijke bedrijfstak en een sector die een duidelijke rol speelt in het ruimtelijk economisch domein. Toerisme is van groot belang voor de economie en werkgelegenheid van Noord-Holland en toerisme moet verder kunnen groeien. Daarbij is in Noord-Holland de watersport een belangrijk onderdeel binnen het toeristisch aanbod. De vele havens en de lange kustlijn van het door water omsloten Noord-Holland bieden mogelijkheden voor verdere ontwikkeling. Wij willen de ambitie uitdragen dat Noord-Holland een vooraanstaande watersportprovincie blijft.

Op basis van het coalitieakkoord kan de doelstellingen voor toerisme als volgt worden geformuleerd:

Doel is om onze nummer 1 positie binnen Nederland op het gebied van overnachtingen en watersport te behouden met als achterliggend doel de bestedingen te maximaliseren. Hierdoor kan de werkgelegenheid in het toerisme en de watersport zich optimaal ontwikkelen.

Bij de besluitvorming voor de keuze van een (vakantie)bestemming spelen factoren als kwaliteit, diversiteit, authenticiteit en intensiteit van de beleving een grote rol. Er is behoefte aan een sector waar overheden, ondernemers en onderwijsinstellingen samenwerken om een vraaggericht, veelzijdig en onderscheidend toeristisch aanbod te creëren. Daarbij moet het vernieuwde aanbod aansluiten bij maatschappelijke opgaven zoals vergrijzing, bevolkingskrimp en digitalisering, maar ook bijdragen aan de financiering van natuur en cultuur en transformatie van de landbouw. Dat vraagt om nieuwe oplossingen en strategieën. Maar dit biedt vooral ook veel kansen die niet onbenut mogen blijven. Onze inzet is gericht op bevordering van samenhang binnen het toeristisch product en het stimuleren van kwaliteit (duurzaamheid) en diversiteit in het aanbod. Noord-Holland zal moeten investeren in haar toeristisch product en ruimtelijke kwaliteit om te kunnen profiteren van de groei van het toerisme. Wij hebben vooral in de randvoorwaardelijke sfeer een rol om de groei van de sector te faciliteren en bij te dragen aan een betere toeristische concurrentiepositie

Toppositie behouden door bevordering samenhang toeristisch product en stimuleren kwaliteit en diversiteit

Binnen de uitvoering van ons economisch beleid zullen nadrukkelijk dwarsverbanden worden gelegd met andere beleidsectoren. Zo hebben wij in het Coalitieakkoord gesteld dat er optimaal gebruik dient te moeten worden gemaakt van de synergie tussen cultuur en recreatie om daarmee bij te dragen aan de toeristische aantrekkingskracht. Er is sprake van een toenemend economisch belang van een recreatief aantrekkelijke groene ruimte en cultuurhistorisch aanbod.

Voor het beter verbinden van toerisme, recreatie en cultuur is een duidelijke rolafbakening essentieel. Binnen de afstemming van de verschillende beleidsvelden kan worden gesteld dat het cultuur- en cultuurhistoriebeleid zich primair richt op behoud en beheer van cultuurhistorisch aanbod of 'content' in de brede zin van het woord (cultuurlandschappen, monumenten en immaterieel erfgoed) en het beleefbaar maken hiervan, het recreatiebeleid op het creëren van ruimtelijke voorzieningen en bereikbaarheid hiervoor (gebieden en verbindingen) en het toerismebeleid richt zich op het gezamenlijk promoten en vermarkten van dit aanbod.

Hoe bereiken we dat?

Als het om toerisme gaat hebben wij in veel gevallen geen mogelijkheden tot directe sturing. Wij hebben vooral in de randvoorwaardelijke sfeer een rol om de groei van de sector te faciliteren en zullen deze rol samen met publieke en private partijen en andere beleidsvelden (ruimtelijke inrichting,

cultuur, water, natuur etc.) moeten invullen. Wij leggen onze focus op die thema's die van directe invloed zijn op de ontwikkeling van het toerisme in Noord-Holland:

1. Kwaliteitsverbetering van het toeristisch product
2. Duurzaam ruimtegebruik voor toerisme stimuleren
3. Versterking van de positie van Noord-Holland als vooraanstaande watersportprovincie

De rollen die wij hierbij vervullen zijn naast beleidsbepaler ook 'regisseur', door met de sector coalities te smeden en gezamenlijk resultaten te boeken of de sector in staat te stellen resultaten te behalen en de rol van 'stimulator' door als aanjager ons netwerk of financiële middelen in te zetten om iets van de grond te krijgen.

1. Kwaliteitsverbetering van het toeristisch product

De eisen die consumenten aan toeristische voorzieningen stellen worden hoger. De sector dient hierop in te spelen door meer vraaggericht te gaan werken en te investeren in beleving en diversiteit. Dit vraagt om verdergaande professionalisering en een kwaliteitsslag van de sector. We zetten ons daarbij in op de volgende onderwerpen:

Professionalisering van de sector stimuleren: met de clusteraanpak in Noord-Holland Noord en binnen de Metropool Regio Amsterdam zullen wij bijdragen aan de verbetering van de professionaliteit in de sector. De vrijetijdseconomie (Leisure Board) vormt één van de vijf kansrijke economische clusters voor Noord-Holland Noord. Vanuit Leisure Board zal worden ingezet op een structuurversterking van de toeristische sector in Noord-Holland Noord op het gebied van kennis, strategie ontwikkeling, marketing en het leggen van verbindingen. Vanuit deze thema's worden diverse projecten ontwikkeld die bijdragen aan de professionalisering van de toeristische sector. Binnen de uitvoering en ondersteuning van de Leisure Board zien wij een belangrijke rol weggelegd voor het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord en er zal samenwerking worden gezocht met onderwijsinstellingen uit de regio. Vanuit de Leisure Board zal ook projectmatig worden samengewerkt met de andere clusters om tot nieuwe productmarkt combinaties te komen, bijvoorbeeld op het gebied van verbrede landbouw of zorgtoerisme. Daarnaast bieden de plannen voor de Floriade 2022 kansen om vanuit een lange termijn visie naar ruimtelijke vraagstukken te kijken die ook een stimulering van de toeristische sector kunnen betekenen. Ook de Olympische Spelen 2028 vormen een punt op de horizon waar de toeristische sector zich op moet richten, gezien de enorme druk die dit evenement legt op de overnachtingsmogelijkheden in Noord-Holland.

Toerisme & Congressen vormt ook één van de zeven clusters binnen de Economic Development Board (EDB) op basis waarvan gezamenlijke investeringen worden gedaan om te komen tot economische vernieuwingen. Als één van de partners binnen de EDB zullen we innovatieve projecten (bijvoorbeeld 'e-tourism') inhoudelijk en waar mogelijk financieel ondersteunen. De afstemming met ondernemers en onderwijsinstellingen is hierin cruciaal. In de metropoolregio Amsterdam zullen wij tevens onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de toeristische sector te ondersteunen in hun ambitie om meer buitenlandse gasten te trekken.

Om professionalisering te stimuleren leveren wij de toeristische sector informatie over trends en bezoekersprofielen. Bedrijven kunnen hierop inspelen en worden gestimuleerd om meer vraaggericht te werken. We zullen ons daarnaast inzetten om MKB'ers vanuit de toeristische sector aan te haken op het innovatiemiddel 'Kansenkanon' om innovatiekansen te zien en te grijpen. De toeristische sector leent zich namelijk uitermate goed voor innovatie en met name de watersport is geschikt om dit vervolgens ook te verbinden aan aspecten van duurzaamheid.

Synergie in toeristische marketing en promotie: we spelen een regisserende en coördinerende rol in het promoten van de diversiteit van de provincie Noord-Holland. Op basis van een samenhangend marketingconcept wordt het bezoek uit Nederland, België en Duitsland gestimuleerd. De diversiteit in aanbod en regio's komt centraal te staan bij het promoten van Noord-Holland als aantrekkelijke toeristisch-recreatieve en culturele bestemming. In de uitvoering van de marketing en promotie ligt de nadruk op het tegengaan van de versnippering binnen de sector. Er dient nauw te worden samengewerkt met de culturele sector die vaak dezelfde consument bedient. Door samenwerking, afstemming en partijen en sectoren met elkaar te verbinden, kunnen middelen efficiënter worden ingezet en synergie voordelen worden behaald. Op deze manier verwachten wij de effectiviteit en kwaliteit van de promotionele activiteiten te kunnen verbeteren en te zorgen voor enige continuïteit, aangezien de middelen bij alle partijen schaars worden.

Betere benutting van de regionale identiteit: regionale identiteit is een uitstekend middel om de concurrentiepositie van regio's te verbeteren. Wij zetten ons in om middels projecten (bijvoorbeeld Identiteit Badplaatsen, Westfriese Omringdijk en Oneindig NH) regio's bewust te maken van hun eigenheid en om dit beter economisch te benutten. Wij ondersteunen de toeristische sector om binnen deze projecten de regionale identiteit in te zetten bij de ontwikkeling van product-markt combinaties en een aanbod te creëren dat aansluit bij de (ruimtelijke) kwaliteit van de regio. In onze toeristische marketing en promotie zetten wij deze regionale eigenheid als sterke merken in om de concurrentiepositie van Noord-Holland te verbeteren.

Samenwerking tussen sectoren verbeteren: in ons coalitieakkoord hebben wij opgenomen dat wij optimaal gebruik zullen maken van de synergie tussen cultuur en recreatie en toerisme. Naast de gezamenlijke marketing en promotie ondersteunen wij op projectbasis de samenwerking tussen cultuur en toerisme, zoals bij de Stelling van Amsterdam en de Westfriese Omringdijk. Hierbij is vergroting van het economisch rendement van deze projecten het uitgangspunt om zo bij te dragen aan het behoud van het cultuur-historische aanbod binnen de provincie.

Met het opgaan van toerisme in de Economische Agenda is goede afstemming met de recreatie sector essentieel geworden. Het beleid gericht op Recreatie, Natuur en Landschap komt voor een grote uitdagingen te staan waarbij de noodzaak ontstaat om vanuit economische activiteiten een bijdrage te generen voor de inrichting en het beheer van recreatie- en natuurgebieden. Gezien het belang van een aantrekkelijke omgeving zal de toeristische sector haar bijdrage moeten leveren aan het behoud van de ruimtelijke kwaliteit van Noord-Holland. Samen met de recreatie sector zullen we op zoek gaan naar slimme combinaties van functies, zodat ze een bijdrage kunnen leveren in het beheer en behoud van de recreatie- en natuurgebieden. Hiervoor zoeken wij samenwerking binnen het herziene beleid voor Recreatie, Natuur en Landschap.

Ondersteunen van duurzaamheidsinitiatieven: het investeren in een kwalitatief hoogwaardig toeristisch product dient toekomstbestendig te zijn. Naast het vernieuwen van het product dient de toeristische sector ook aandacht te besteden aan duurzaamheid, van zowel de onderneming als de omliggende omgeving. We willen verduurzaming van de toeristische sector bereiken door zoveel mogelijk toeristisch-recreatieve bedrijven, stranden en jachthavens te certificeren met een Blauwe Vlag of Green Key. Aangezien duurzaamheid verder gaat dan de sector alleen zullen wij gemeenten ondersteunen bij verduurzaming middels onze financiële ondersteuning van het Eco XXI programma. Eco XXI is een stimuleringsprogramma om de duurzaamheid op gemeentelijk niveau in kaart te brengen en te stimuleren. Dit gebeurt op basis van een nulmeting die de huidige stand van zaken op de vier hoofdgebieden milieu, economie, samenleving en organisaties, inzichtelijk maakt en op basis waarvan een duurzaamheidsprogramma wordt opgesteld. Afhankelijk van het resultaat kunnen gemeenten worden gecertificeerd en vinden er workshops plaats op onderwerpen waar verbetermogelijkheden voor de gemeenten zijn (www.eco-xxi.nl).

Kwaliteitsverbetering toeristisch product Noordzeekust: de helft van de toeristische omzet in Noord-Holland wordt gerealiseerd aan de Noordzeekust. Samen met de kustplaatsen hebben wij in 2009 een start gemaakt met hun herprofilering. Wij vinden dat kustplaatsen zich bewust moeten worden van hun identiteit en dat zij deze gebruiken om een helder profiel met onderscheidende kenmerken op te stellen. In het coalitieakkoord hebben wij opgenomen dat wij ons zullen inzetten voor: "een revitaliseringsplan voor oude badplaatsen en dorpen met toeristische potentie". Het project Identiteit Badplaatsen is onderdeel van het Uitvoeringsprogramma van de Structuurvisie. Het is belangrijk dat de kustgemeenten verder gaan met de uitwerking van hun identiteit, omdat dit positief bijdraagt aan de concurrentiepositie van de Noord-Hollandse kust. Toerisme maakt hier een integraal onderdeel van uit. Wij zullen ondernemers betrekken bij dit proces. In het kader van de herstructureringsopgave van campings en bungalowparken langs de Noordzeekust zien wij mogelijkheden om invulling te geven aan versterking van de profielen van de kustplaatsen.

Wij blijven de internationale promotiecampagne 'Beach Life' -in samenwerking met de Noordzeekust VVV's- ondersteunen om zo ook de Noordzeekust in het voor- en naseizoen als aantrekkelijke bestemming te promoten. Ook het faciliteren van jaarrond strandpaviljoens draagt hier aan bij. Wij zullen onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om actuele informatie over de bereikbaarheid van de kustplaatsen te communiceren. Daarnaast blijven wij het toeristisch-recreatief belang van brede stranden onder de aandacht brengen van de betrokken partijen en gaan wij het gebruik van het strand monitoren. Wij zullen kennisuitwisseling stimuleren, bijvoorbeeld door gegevens over bezoekers te verzamelen.

Ten slotte blijven wij ons inspannen om samen met de gemeenten en ondernemers een duurzaam toeristisch product te bieden, o.a. door voor alle stranden een Blauwe Vlag binnen te halen.

Resultaat:

- Formele oprichting van de Leisure Board (in 2012) en 3 concrete projecten per jaar;
- Uitvoering van 6 promotionele activiteiten samen met het bedrijfsleven per jaar;
- Samenwerking binnen 3 cultuurtoeristische projecten per jaar;
- Er zullen 6 gemeenten EcoXXI gecertificeerd zijn voor 2013. Bij succes zal het aantal deelnemende gemeenten worden uitgebreid;
- De 10 kustgemeenten hebben in 2012 een profiel opgesteld waarvan toerisme deel uitmaakt;
- Op alle Noordzeestranden wappert in 2015 de Blauwe Vlag.

2. Duurzaam ruimtegebruik voor toerisme stimuleren

De ruimtelijke component van het toeristisch-recreatief beleid is vast gelegd in de Structuurvisie 2040. Daarmee hebben we ten aanzien van toerisme ook een ruimtelijke regierol. Wij vinden het belangrijk dat de ruimtelijke ontwikkelingen in de toeristische sector niet op zijn beloop worden gelaten. Het risico is te groot dat dan ongewenste ruimtelijke situaties ontstaan en de toeristische voorzieningen onvoldoende kwaliteit bieden. Onze rol is hierbij vooral om gemeenten te ondersteunen met kennis, expertise en een netwerkfunctie te vervullen om meer regionale samenhang en afstemming tot stand te brengen. Wij zullen ons daarbij inzetten op de volgende onderwerpen:

Ruimtelijke visies voor regionale ontwikkelingen: wij zullen samen met enkele gemeenten en ondernemers inventariseren wat in de betreffende regio de huidige ruimteclaim van de toeristische en de watersport sector is en welke plannen in voorbereiding zijn. Op basis hiervan gaan we gezamenlijk enkele ruimtelijke regionale visies ontwikkelen om de watersport en toeristische sector op een goede manier toekomstperspectief te bieden. Voor de diverse regio's zullen wij de herstructureringsopgave voor de toeristische sector in kaart brengen met waar mogelijk een duidelijke zonering zodat er sprake is van een goede spreiding en behoud van de ruimtelijke kwaliteit. Hiermee kunnen wij projecten voor integrale gebiedsontwikkeling voeden en opzetten. Grootschalige projecten als Floriade 2022 en Olympische Spelen 2028 kunnen als katalysator fungeren om tot een dergelijke gebiedsontwikkeling te komen.

Door het combineren van functies kunnen voorzieningen behouden blijven in regio's die te kampen hebben met krimp. Op basis van de ruimtelijke regionale visies kunnen we samen met de (grotere) Noord-Hollandse gemeenten zorg dragen voor een goede afweging van het benodigde voorzieningenniveau op bovenlokaal niveau om zo de nadelige gevolgen van krimp te beperken en bij te dragen aan de leefbaarheid van het landelijk gebied.

Aansturen op vraaggericht beleid bij gebiedsontwikkeling: veranderend consumentengedrag dwingt ondernemers om meer vraaggericht te werken. We zullen private partijen betrekken bij de ontwikkeling en het beheer van recreatieve en toeristische voorzieningen, routenetwerken en natuurgebieden. Vanuit recreatie hebben wij de opgave om economische activiteiten een bijdrage te laten leveren aan het beheer en onderhoud van natuur- en recreatiegebieden en routenetwerken. Daarnaast zullen wij ons inspannen om recreatieaanbod beter te laten aansluiten bij de vraag van bezoekers en bewoners en zullen wij steden en platteland beter bij elkaar betrekken.

Vanuit de vraaggericht gebiedsontwikkeling willen we ook bijdragen aan versterking van de regionale identiteit. Zo geven de in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie beschreven historische structuurlijnen en landschapstypen identiteit aan een gebied of regio. Deze cultuurhistorische en landschappelijke structuur biedt daarmee volop aanknopingspunten om de toeristische aantrekkingskracht van de betreffende regio te vergroten. Een concept dat hierbij ingezet kan worden zijn de 'regionale beeldverhalen'. In een regionaal beeldverhaal komen de unieke identiteit en de toekomstige ontwikkelrichtingen van een regio naar voren. Het verhaal mobiliseert partijen (ondernemers, overheden, maatschappelijke organisaties en onderwijs- en onderzoekinstellingen) om samen aan de slag te gaan en de regio (nog) aantrekkelijker te maken om te wonen en recreëren. Hierbij spelen de regionale samenwerkingsverbanden een belangrijke rol.

Herstructurering verouderde vakantieparken: in Noord-Holland spelen diverse herstructureringsvraagstukken als het gaat om vakantieparken. Zo zijn er bedrijven die willen uitbreiden en innoveren maar waar fysiek de ruimte niet aanwezig is, omdat ze bijvoorbeeld gevestigd zijn in kwetsbare gebieden. Innovatie op dezelfde hectares betekent dan bijna altijd minder verblijfsaccommodaties, terwijl de kosten eerder stijgen dan dalen. Daarnaast zijn er ook kleine, niet-toekomstbestendige parken die te kampen hebben met een opvolgingsproblematiek. Dergelijke parken zouden mogelijk terug gegeven kunnen worden aan de natuur of voor woningbouw (dorpsuitbreiding) in aanmerking kunnen komen. De verloren en versnipperde recreatiehectares kunnen gebundeld elders teruggebracht worden, zodat een nieuwe ondernemer een voldoende groot en op de toekomstgericht nieuw verblijfsproduct kan neerzetten. Voor de herstructurering van verouderde parken zullen we een inventarisatie opstellen van de huidige kwaliteit en mate van veroudering. Vervolgens zullen er, in nauw overleg met recreatieondernemers en gemeenten, voor de meest kansrijke locaties uitwerkingsplannen worden gemaakt. Vooral aan de Noordzeekust zal de ruimtebehoefte voor toerisme een belangrijke kwestie worden in relatie tot de herstructureringsopgaven die hier spelen.

Resultaat:

- Ontwikkeling van 2 regionale beeldverhalen voor 2015;
- De opgave voor het aantal hectares zullen wij herijken en wij zullen een nieuwe opgave voor verblijfsaccommodatie en jachthavens vaststellen (voor 2013);
- Jaarlijks 2 onderzoeksrapporten die input leveren voor vraaggerichte gebiedsontwikkeling;
- Er worden 2 structureringsplannen op regionaal niveau opgesteld voor 2015.

3. Versterken van de positie van Noord-Holland als vooraanstaande watersportprovincie

Stimuleren van samenwerking binnen de toeristische keten:

Wij zullen de stand van zaken in de watersportsector in Noord-Holland in kaart brengen. Met behulp van deze analyse willen wij keuzes maken in onze rol en focus op het gebied van watersport. Wij zullen de sector blijven voorzien van kennis en kerncijfers van de Noord-Hollandse watersportgebieden middels de Watersportmonitor. Daarnaast blijven wij deze gegevens over de toeristische benutting van water inbrengen in relevante projecten, zoals de Toekomstvisie Markermeer IJmeer en het Deltaprogramma IJsselmeergebied.

Betere benutting van de vaarrouthenetwerken: Noord-Holland is een waterrijke provincie met een goed netwerk van vaarwegen. In onze structuurvisie hebben wij het BRTN (basisrecreatietoervaartnet) als provinciaal belang aangemerkt. Wij zullen het gebruik van het vaarrouthenetwerk stimuleren door deelname aan de Watersport campagne van het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen in Nederland, Duitsland en België. In de periode 2011-2013 nemen wij samen met enkele gemeenten deel aan een stimuleringsprogramma om de riviercruise- en motorchartervaart te interesseren om hun programma's uit te breiden met Noord-Hollandse bestemmingen. Dit programma heeft in de periode 2008 tot 2010 geleid tot 16% meer aanlopen in de deelnemende havensteden.

Financieel ondersteunen van nieuwe initiatieven via WED:

De afgelopen jaren hebben wij ruim € 17 miljoen geïnvesteerd in verbetering van de watersportvoorzieningen in Noord-Holland. Deze periode hebben wij een beperkt budget (€ 3,5 miljoen) en zullen wij op basis van het bovengenoemde onderzoek prioriteiten moeten stellen voor onze financiële ondersteuning bij nieuwe initiatieven die bijdragen aan de betere benutting van de vaarrouthenetwerken in Noord-Holland.

Resultaat:

In 2013 zal 10% groei gerealiseerd zijn van het economische effect van riviercruise- en motorchartervaart t.o.v. 2010 (0-meting beschikbaar begin 2012);

In 2012 en 2014 publicatie van watersportmonitor Noord-Holland

In 2012 publicatie van het kader voor watersport en de toekenning van WED middelen

Welke andere partijen zijn betrokken?

Brancheorganisaties o.a. Recron, Hiswa, KHN, Kamers van Koophandel

Promotieorganisaties o.a. regio VVV's, Amsterdam Toerisme en Congres Bureau, Regionale Bureaus voor Toerisme, Amsterdam Cruise Port, Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen

Gemeenten en Stadsregio Amsterdam, Onderwijsinstellingen, Ondernemers, Ontwikkelingsbedrijf

Noord-Holland Noord, Leisure Board en EDB; regionale samenwerkingsverbanden, Toeristisch

Platform Noord-Holland, Cultuur Compagnie, Rijksoverheid, Andere provincies, Natuurbeheerders en

Recreatie Noord-Holland, Waterschappen

Welke middelen zetten we hier voor in?

1. Kwaliteitsverbetering van het toeristisch product

Budget: € 2.000.000,- waarvan:

toeristische marketing en promotie: € 1.300.000,-

uitvoering projecten € 700.000,-

overige middelen: EDB, Leisure Board, NHN, regionale samenwerking,

2. Duurzaam ruimtegebruik voor toerisme stimuleren

Budget: € 500.000,-

overige middelen: EDB, Leisure Board, NHN, regionale samenwerking,

3. Versterken van de positie van Noord-Holland als vooraanstaande watersportprovincie

Budget: € 3.600.000,-, waarvan:

financiering Water als Economische Drager: € 3.500.000,-

uitvoering projecten: € 100.000,-

overige middelen: EDB, Leisure Board, NHN, regionale samenwerking,

Water als Economische Drager: uitbreiding van jachthaven Overleker kanaal in Medemblik

Ondernemer Arjen Conijn is geïnspireerd door jachthavens aan de Middellandse Zee die een *full service* concept aanbieden. Zeilers die in de haven aanleggen maken gebruik van schoonmaak, herstel en onderhoud van hun zeiljacht. Als eigenaar van een jachthaven in Medemblik wil Conijn zijn versie van dit concept hier ontwikkelen. Hij noemt het Total Yacht Care: "Het is een relatief nieuw concept in Medemblik, ik ben heel benieuwd hoeveel animo hiervoor is. Ik denk dat buitenlandse toeristen dit vooral aantrekkelijk zullen vinden."

Conijn wil zijn jachthaven aan het Overleker kanaal uitbreiden met ligplaatsen voor grotere schepen (15 meter en langer). Hij voldoet hiermee aan de groeiende behoefte aan ligplaatsen, want steeds meer havens raken vol in de regio. Toen hij de provincie benaderde voor een mogelijke subsidie van het programma Water als Economische Drager (WED) had hij zijn plannen al met de gemeente Medemblik besproken. De plannen passen goed in de ambities van de gemeente. Gelegen aan het IJsselmeer is Medemblik bij uitstek een plek voor watersportliefhebbers. Niet gek dat de gemeente zich wil profileren als internationaal watersportcentrum, met jaarlijks vele topzeilevenementen, zoals de Delta Lloyd Regatta.

Conijn was zeer verheugd toen hij hoorde dat de provincie financieel wilde bijdragen aan de haven. "Zonder de WED subsidie hadden we niet gelijk met de werkzaamheden kunnen starten en het project in verschillende fases moeten uitvoeren." De jachthaven creëert 45 tot 48 extra ligplaatsen met bijbehorende openbare voorzieningen. De ligplaatsen zijn zowel voor passanten als voor vaste ligplaatshouders. De investeringen in de haven zullen zowel voor de lokale middenstand als voor de watersportgebonden bedrijven uit de directe omgeving tot meer omzet leiden. Het project sluit aan bij het beleid van de provincie om de economische mogelijkheden van het vaarwater in Noord-Holland optimaal te benutten.

Het WED programma heeft in december 2010 haar laatste watergerelateerde projecten gesubsidieerd. Zo'n 50 projecten konden van start in de periode 2001-2011, waarbij de provincie in totaal bijna € 40 miljoen bijdroeg in de vorm van cofinanciering.

Hoofdstuk 7 Ondersteunend beleid

Centraal in de Economische Agenda 2012-2015 staan de thema's kenniseconomie&innovatie, werklocaties, arbeidsmarkt&onderwijs en toerisme&watersport. In dit hoofdstuk worden 3 belangrijke beleidsinstrumenten behandeld die wij gaan inzetten op deze thema's: regionale samenwerking, regionale ontwikkelingsbedrijven en internationale marketing en acquisitie.

7.1 Regionale samenwerking

Wat speelt er nu?

Tot eind 2011 zijn er 3 Regionale Economische Stimuleringsprogramma's (RES-en) actief in Noord-Holland Zuid: RES IJmond Veelzijdig, RES Zuid-Kennemerland en RES Gooi en Vechtstreek. In de Gooi en Vechtstreek is binnen het programma 'Innovatieve Verbinding in de Noordvleugel' al een actieve samenwerking tot stand gekomen tussen overheden, ondernemers en onderwijs/onderzoek. In Noord-Holland Noord zijn de RES-en samengevoegd onder het Ontwikkelingsbedrijf NHN, waarbij de activiteiten onder toezicht staan van Regionaal Economisch Overleg Noord-Holland Noord (REON).

De provincie heeft aangegeven de programmatische samenwerking in de RES-vorm te beëindigen en te heroverwegen hoe de regionale samenwerking in Noord-Holland Zuid kan worden voortgezet. Daarnaast vindt in het Platform Regionaal Economische Structuur Metropoolregio Amsterdam (PRES) de afstemming plaats tussen de portefeuillehouders economische zaken van de gemeenten Almere, Amsterdam, Haarlem, Haarlemmermeer, Hilversum, Zaanstad, de Stadsregio Amsterdam, de provincies Flevoland en Noord-Holland en de voorzitter van de Kamer van Koophandel Amsterdam.

Wat willen we bereiken?

Regionale samenwerking is essentieel voor het bereiken van onze doelstellingen. Bij voorkeur verloopt die samenwerking tussen overheden, ondernemers en onderwijs/onderzoek (3 O's). Die economische samenwerking is geen doel op zich maar staat ten dienste van de doelstellingen op de vier hoofdthema's kennis&innovatie, werklocaties, arbeidsmarkt&onderwijs en toerisme. Overleg is dan ook nodig over de aansluiting van lokale activiteiten op provinciale/regionale doelen zoals in het kader van EDB en Plabeka.

Het REON richt zich nu voornamelijk op de taken en activiteiten uitgevoerd door het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord. In overleg met de andere partners in het REON wil de provincie het overleg mogelijk ook benutten voor een bredere afstemming van economische activiteiten en vooral aansluiten op de clusteraanpak zoals omschreven in § 3.2.

Hoe bereiken we dat?

Samen met de Kamer van Koophandel Amsterdam willen we nieuw leven blazen in economische stimuleringsprogramma's in de regio's IJmond en Zuid-Kennemerland. Binnen deze regio's zal een gebiedsprogramma worden opgesteld waarbinnen de thema's ruimte om te ondernemen, kennis&innovatie, toerisme en aansluiting onderwijs/arbeidsmarkt en regelgeving&dienstverlening worden uitgewerkt. De eerste vier komen overeen met de centrale thema's van de Economische Agenda. Het gebiedsprogramma wordt daarmee een regionale uitwerking van de verbindingen tussen overheid, ondernemers en onderwijs/onderzoek. Om dit te bereiken is aansluiting van een vertegenwoordiging van het onderwijs bij het regionaal overleg essentieel (economisch deel van de PAO's). Ook het bedrijfsleven moet goed vertegenwoordigd zijn, zoals in de IJmond het geval is. Het secretariaat van het regionaal overleg 'nieuwe stijl' kan worden gedeeld tussen gemeente en KvK. De provincie wordt bestuurlijk vertegenwoordigd. De financiering van de projecten uit het programma bestaat uit uren van de gemeente of uit een bijdrage van partijen die baat hebben bij het project.

Onder een nieuwe titel van Regionaal Economisch Overleg (REO³ waarin de 3 O's overleggen) willen we de regionale samenwerking voortzetten in de IJmond, Zuid-Kennemerland, Zaanstreek en Gooi en Vechtstreek, maar zonder daar direct programmamiddelen voor beschikbaar te kunnen stellen (omdat op middelen voor regionale samenwerking fors is bezuinigd). Slechts een bescheiden basisfinanciering voor bijeenkomsten is beschikbaar, met daarnaast natuurlijk financieringsmogelijkheden (zoals HIRB) voor activiteiten die passen binnen de inhoudelijke thema's (innovatie/werklocaties/arbeidsmarkt/ toerisme).

In het REON zullen we een bredere agenda opstellen en de vragen die voortkomen uit de 5 clusters agenderen.

7.2 Regionale ontwikkelingsbedrijven

Inleiding

De provincie kent drie ontwikkelingsbedrijven en in deze bedrijven is de provincie aandeelhouder met andere publieke partners.

In Noord-Holland Noord is het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord (ONHN) actief. De Regionale Ontwikkelingsmaatschappij voor het Noordzeekanaalgebied (RON) opereert in het havengebied tussen IJmuiden en Amsterdam. In de Schiphol regio is Schiphol Area Development Company (SADC) een belangrijke speler.

De structuur en werkwijze van deze bedrijven is zeer verschillend.

Wat speelt er nu en wat willen we bereiken?

Alle drie ontwikkelingsbedrijven kampen met de gevolgen van de kredietcrisis die zich uit in het stilvallen van de uitgifte van bedrijventerreinen. Met name de RON is getroffen, voor SADC is met de kapitaalinjectie in 2009 (SADC III) een direct effect op de positie van de onderneming minder zichtbaar. Ook de bedrijventerreinontwikkeling waar ONHN bij is betrokken heeft nog niet tot uitgifte geleid.

Wij hebben ons in deze collegeperiode voorgenomen scherp te sturen op een gezonde bedrijfsvoering van de ontwikkelingsbedrijven.

ONHN

ONHN is in de kern een bundeling van regionale stimuleringsactiviteiten door het samensmelten in 2007 van twee Regionale Stimuleringsprogramma's "Kop & Munt" en Halter in Balans". ONHN richt zich op het behouden en stimuleren van de groei van het bestaande bedrijfsleven. In tegenstelling tot RON en SADC is de ontwikkeling van bedrijventerreinen geen core-business. Inhoudelijk richt ONHN zich daarbij op de regionaal sterke clusters (zie hoofdstuk innovatie) Promotie en Acquisitie maakt integraal onderdeel uit van deze activiteiten.

De provincie constateert dat na de oprichting van ONHN, in 2006, de context waarin ONHN werkt is veranderd. Het gaat om demografische ontwikkelingen met effect op de arbeidsmarkt, ontwikkeling van clusteraanpak met samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheden (mede door inzet van ONHN) en economische situatie. Deze veranderingen kunnen leiden tot een andere opzet van de regionaal stimuleringsprogramma's en dus ook een andere inzet van het Ontwikkelingsbedrijf.

Onze ambitie is om in 2012 de uitvoering van provinciaal (economisch) beleid voor Noord-Holland Noord met de publieke en private partners in de regio te herijken en tot een logisch geheel te smeden. De nieuwe uitgangspunten voor ONHN worden daarbij tevens bepaald.

RON

De RON is in 2011 een ingrijpend gereorganiseerd omdat zij zwaar getroffen is door de kredietcrisis. Structuur en financiering zijn volledig op de schop gegaan. Van de acht aandeelhouders zijn de vijf die niet konden participeren in een nieuw financieringsarrangement uitgetreden. De gemeenten Amsterdam en Zaanstad zijn met de provincie nu paritair aandeelhouder. RON zal zich concentreren op de ontwikkeling van het bedrijventerrein HoogTij in Zaanstad. Het is onze provinciale verantwoordelijkheid dit te plaatsen in het bredere verband van de Metropool Regio Amsterdam en de optimale benutting van het areaal bedrijventerreinen in het Noordzeekanaalgebied.

SADC

Ook SADC voelt de effecten van de kredietcrisis. Door de kapitaalinjectie in het kader van SADC III (zie onder Schiphol), alsmede diversificatie in de bedrijfsactiviteiten zijn de gevolgen voor de financiële positie van het bedrijf beperkt gebleven. SADC opereert binnen de beleidskaders zoals de Ruimtelijk Economische Visie Schipholregio (REVS) en het selectief vestigingsbeleid zoals dit door het Bestuursforum Schiphol is gesteld.

De opgave voor SADC is de uitgifte van Businesspark Amsterdam Osdorp (nog 37 ha), Polanenpark (22 ha) en Schiphol Logistics Park (33 ha). SADC levert ook het programmabureau voor de ontwikkeling van ACT. In het kader van ACT voert SADC het management uit over ontwikkeling van het terrein A4 Zone West, de Ongestoord Logistieke Verbinding (OLV) en de HST Cargo terminal. Tot slot is SADC betrokken bij de ontwikkeling van kantorenpark Riekerpolder (vooral marketing en acquisitie), Atlaspark en het toekomstige Schiphol Elzenhof.

Hoe bereiken we dat en met wie?

In de drie ontwikkelingsbedrijven is de provincie met andere publieke en private partijen aandeelhouder. Onze positie is 50% in ONHN, 331/3% in RON en 25% in SADC. In onze rol als aandeelhouder zullen we vooral sturen op de continuïteit van de bedrijven. In de bestuurlijke gremia, die de beleidsdoelen bepalen waarvoor de ontwikkelingbedrijven als instrument worden ingezet, zullen we met onze partners in gezamenlijkheid de realisatie van de beleidsdoelen toetsen en waar nodig herijken. Voor ONHN gebeurt dit in het Regionaal Overleg Noord-Holland Noord (REON), voor RON hebben de aandeelhouders zich verbonden in de aandeelhoudersovereenkomst en is er een directe lijn met het Bestuursplatform Masterplan Noordzeekanaalgebied. Tot slot stelt het Bestuursforum Schiphol (BFS) de kaders voor het opereren van SADC.

7.3 Internationale marketing en acquisitie

De globalisering van de economie volstrekt zich in hoog tempo. Door de Europese eenwording is een grote markt ontstaan van ongeveer een half miljard consumenten en ook buiten de EU worden handelsbarrières geslecht.

Door nieuwe communicatiemiddelen wordt afstand steeds minder een probleem. De wereldmarkt biedt daardoor voortdurend nieuwe kansen, maar wordt ook steeds concurrerder.

Internationale marketing is een instrument om in deze markt de kansen te creëren.

Internationale marketing is het geheel van acties gericht op het informeren en overtuigen van derden over de kracht van een economische regio of cluster uit 'Holland' als onderdeel van een overheidsmarketing.

Acquisitie heeft betrekking op buitenlandse investeringen in Noord-Holland en wordt vergezeld door een professionele marketing. Ook het behoud van investeerders ('current investors') scharen wij hieronder.

Acquisitie definiëren wij als het geheel van acties gericht op het aantrekken van nieuwe en behoud van reeds gevestigde bedrijven.

Economisch belang?

De provincie huisvest ongeveer 2600 buitenlandse bedrijven, bijna de helft van alle buitenlandse bedrijven in Nederland. Het merendeel bevindt zich in de Metropoolregio Amsterdam.

Nederland kenmerkt zich als een zeer open economie. Door de ligging, de handelsgeest en de relatief kleine thuismarkt is Nederland van oudsher sterk internationaal georiënteerd. Nederland is voor landen in de wereld dan ook een belangrijke investeerder.

Daarnaast hebben buitenlandse ondernemingen de weg Nederland uitstekend gevonden; volgens het ministerie EL& I (sept. 2011) zorgen ongeveer 6000 buitenlandse ondernemingen voor ruim 780.000 banen en zijn zij met 33% van de private R&D-uitgaven een aanzienlijke aanjager van innovatie. Buitenlandse investeringen zijn een belangrijke motor voor de economische groei. Ze zorgen voor meer concurrentie en werkgelegenheid. Bovendien zijn ze vaak gebaseerd op goed doordachte keuzes, waarbij innovatieve en hoogwaardige technologie wordt ingezet. Logisch dat landen en regio's ernaar streven buitenlandse bedrijven binnen te halen; de internationale concurrentiepositie van een regio wordt erdoor versterkt.

Volgens het NFIA is het multipliereffect van buitenlandse ondernemingen groter dan die van Nederlandse bedrijven; bij een Nederlands bedrijf is die 1,52 (1 fte bij een Nederlands bedrijf zorgt voor 0,52 fte bij toeleveranciers en dienstverleners), bij een buitenlands bedrijf is de gemiddelde multiplier 1,72.

Wat willen we bereiken?

In het collegeprogramma wordt aangegeven dat de provincie de inzet op internationale marketing en acquisitie gericht op het aantrekken van bedrijvigheid naar Noord-Holland zal continueren.

In de periode 2012-2015 zet de provincie de in 2009 ingezette hoofdlijn voort⁶⁶, die inhoudt dat wij onze inspanningen bij internationale marketing en acquisitie richten op de regio buiten de MRA. Het primaat ligt daarbij bij de vijf prioritaire economische clusters in Noord-Holland Noord (zie § 3.2). Maar net als in de afgelopen jaren kan het zich voordoen dat we met de partijen uit de MRA optrekken bij belangrijke marketingaangelegenheden en/of bij acquisities. Daarnaast zetten wij bij internationale marketing en acquisitie in op onderscheidende werklocaties als ACT (zie § 4.1). Internationale marketing en acquisitie wordt daarmee ingezet voor het bereiken van de doelstellingen ten aanzien van kenniseconomie en innovatie, werklocaties en toerisme.

Wij willen bij internationale marketing en acquisitie de samenwerking met de bedrijven en instellingen uit de clusters en met landelijk opererende organisaties als het Netherlands Foreign Investment Agency (hierna: NFIA) verder uitbouwen. Hiertoe sluiten wij aan bij de ambities uit de genoemde (§ 1.4) Bedrijfslevenbrief van de Minister van EL&I: effectievere promotie en Hollandbranding en strategische en gerichte acquisitie.

Het uiteindelijke doel is gericht op het verbeteren van de internationale concurrentiepositie door het bevorderen van de werkgelegenheid en het versterken van de innovatie- en concurrentiekracht van onze economie.

Wij hebben de lat op een reële hoogte gelegd, in het besef dat onze polsstok op het gebied van internationale marketing en acquisitie, ook vanwege de beschikbare middelen, niet te lang is. Maar ook vanuit het besef dat activiteiten op dit gebied al door diverse organisaties in en buiten de provincie worden uitgevoerd. Wij zijn van mening dat uit een betere samenwerking (zie ook de Bedrijfslevenbrief) van alle partners met menskracht en middelen meer opbrengst valt te halen.

Hoe bereiken we dat?

Internationale marketing

Internationale investeringen komen niet vanzelf tot stand. Bedrijven dienen voor hun expansie te beschikken over de juiste marktinformatie en toegang te hebben tot de juiste (politiek-bestuurlijke) netwerken. En bij een internationale investeringsbeslissing overweegt een bedrijf veelal verschillende landen, steden en regio's.

Een regio die internationale investeringen wil aantrekken en stimuleren, moet fors investeren in de bekendheid van haar unique selling points⁶⁷ en (dus) in haar relaties. Onbekend maakt immers onbemind. De concurrentie tussen landen, regio's en steden wordt daarbij steeds heviger. Historisch gegroeide banden bieden steeds minder garanties voor behoud en vestiging van bedrijven. Bij het aantrekken van investeerders gaat het erom dat potentiële investeerders de economische usp's van de provincie zo goed kennen en waarderen, dat zij besluiten zich hier te vestigen.

Internationalisering MKB

Een sterk MKB is van grote waarde voor onze economie. De kracht van het MKB wordt mede gevormd door de exportmogelijkheden die het heeft. Soms kan het de kansen die een grotere markt biedt niet benutten, vanwege ontbreken van de juiste kennis van markten en netwerken. Clustervorming is een stap in de goede richting, maar een eenmaal gevormd cluster heeft veelal dezelfde (start-) problemen. Wij willen daar waar mogelijk het MKB ondersteunen door het toegang te geven tot onze netwerken en het opstellen van clusterinformatie voor de buitenlandse markt ("think global, organize local").

Branding

Voor de provincie Noord-Holland is een eigen naamsbranding uit een oogpunt van kosten en tijd die gemoeid zijn om een merk "neer te zetten" geen optie. Wij zullen dan ook gebruik maken van de door de rijksoverheid ontwikkelde branding van de naam "Holland" en aansluiten bij de ambities hierover uit de Bedrijfslevenbrief. Wij zullen met alle regio's en clusters (buiten, maar wel in afstemming met de MRA) een duidelijk internationaal economisch profiel over Noord-Holland ontwikkelen. Dat bevat algemene en clusterspecifieke informatie.

---

⁶⁶ Beleidskader Internationale Marketing & Acquisitie 2009-2011, Provincie Noord-Holland, 2009

⁶⁷ Voorbeelden van unique selling points (usp's):

Harde = fiscale klimaat (corporate and expats), connectivity, nabijheid grote (EU-)markt, international zakenklimaat;
Zachte = sociaal culturele voorzieningen, quality of life.

Wij ondersteunen de ambities van het kabinet uit de Bedrijfslevenbrief om het postennetwerk (ambassades, consulaten etc) toe te rusten om de Nederlandse economische belangen in het buitenland optimaal te behartigen

Deze internationale economische diplomatie impliceert dat dit netwerk voortdurend goed op de hoogte moet worden gehouden van de (potentieel) sterke economische clusters in Nederland. Zo kan het in- en exportkansen benoemen, zogenaamde leads* genereren en Nederland economisch promoten. Het maakt hiertoe gebruik van algemeen promotiemateriaal (de harde en zachte usp's van Nederland; zie noot 66) en van gedetailleerdere (cluster-) informatie (zgn. sales pitches).

Wij zullen de regie bij het opstellen en doorgeleiden van deze informatie over de clusters in de provincie oppakken. De redenen voor het oppakken van de regie zijn:

- deze clusters zijn voor de Noord-Hollandse economie van belang en hebben groeipotentie
- deze clusters worden door de huidige organisaties, die zich bezig houden met internationale marketing, niet of onvoldoende actief bewerkt
- voor alle partijen is er inhoudelijk, financieel en strategisch voordeel te behalen.

Acquisitie

In Nederland zijn vele organisaties actief op acquisitiegebied: landelijk, provinciaal, regionaal en gemeentelijk. Dit geldt ook voor Noord-Holland, waarbinnen de meeste acquisitie wordt gepleegd voor de Amsterdam Metropolitan Area (via Amsterdam in Business).

Ook het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord is - mede in opdracht van ons- actief op het gebied van acquisitie.

Daarnaast zijn (wij met) diverse organisaties binnen een cluster actief (bijv. – cluster aerospace - Amsterdam Airport Area en – cluster landbouw/zaadveredeling - Seed Valley).

Wij zullen geen acquisitieactiviteiten ontplooiën in de Amsterdam Metropolitan Area.

Een uitzondering maken wij als:

- de lead door ons is 'gescand' (bijvoorbeeld uit onze zusterprovincie Shandong)
- bestuursinzet wordt verlangd
- de lead valt onder een cluster waarbij wij (ook) betrokkenheid hebben.

De meeste zgn. leads (voornemens tot buitenlandse investering; zie noot) komen via het Nederlandse buitenlandse postennetwerk binnen bij het Hoofdkantoor van het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) in Den Haag. De partners van het NFIA –waaronder dus de PNH- krijgen gecodeerd toegang tot alle leads en kunnen daar dus op inspelen.

In het geval van de provincie – elke lead doet ertoe- wordt eerst nagegaan wat voor een soort bedrijf het is, welke reputatie het heeft etc. Vervolgens wordt beoordeeld wie de “natuurlijke partners” in het proces (kunnen)zijn. Voor de provincie zijn dat vooral MRA, AAA en ONHN. Als het een mogelijke vestiging buiten die “gebieden” betreft, wordt de betreffende gemeente benaderd. Dit proces bepaalt of de provincie passief of actief opereert.

In het (complexe en arbeidsintensieve) proces van acquisitie zitten vele fasen, van eerste factfinding tot en met finale locatiekeuze. Veelal wordt er gewerkt “from longlisting to shortlisting” en het is dus primair zaak op de eerste te komen: het verzorgen van bidbooks toegesneden op de uitvraag. In de shortlistingfase worden de contacten met een bedrijf persoonlijker en wordt er dieper op de vestigingswensen en mogelijke incentives ingezoomd. In deze fase is het niet ongebruikelijk dat er bestuursinzet is, van de provincie alleen of samen met bijv. een gemeente of rijk. De in 2009 geslaagde investering van een grote vliegtuigbouwer uit Canada op Schiphol-Oost is een sprekend voorbeeld van ambtelijke en bestuurlijke samenwerking van partners: op diverse momenten was verschillende inzet nodig en dit goede samenspel heeft geleid tot het bedrijfsbesluit om zich hier te vestigen.

Acquisitieprocessen – en ook de processen tot behoud van een bedrijf - zijn dus een samenspel van bestuurlijke en ambtelijke actoren. Het is niet te duiden wie aan het succesvolle einde van zo'n proces de beslissende actor is geweest. De casus met de vliegtuigbouwer leert dat door dit samenspel de hoofddirectie in Canada het gevoel kreeg “dat het in de provincie Noord-Holland wel goed zat”.

Inherent aan de inzet op leads is de mogelijkheid dat de investering naar een andere regio gaat. Daar staat tegenover dat de participatie in het proces ook een vorm van marketing is

Met het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord zullen wij over acquisities in 2012 duidelijke en afrekenbare afspraken maken voor de clusters duurzame energie en landbouw.

Wij onderschrijven de meerwaarde van de in de Bedrijfslevennota aangekondigde Regiegroep Acquisitie en Vestigingsklimaat onder leiding van het ministerie EL&I; dit overleg zal de samenwerking

en afstemming bij acquisities en bij het behoud van bedrijven bevorderen. Wij zullen voor alle partners in de provincie (muv. MRA) een gecoördineerde input verzorgen ten behoeve van de Regiegroep over onderwerpen als (bevordering) investeringsklimaat.

Wij zullen onze acquisitie-inzet primair richten op de prioritaire clusters die zijn benoemd in § 3.2 (5 clusters NHN). Ook zullen wij leads oppakken die mogelijkheden bieden voor gemeenten die niet vallen onder de MRA of ONHN (zgn. witte vlekken). In algemene zin geldt dat wij voor leads geen beperking qua land zien; wat telt is dat een investering in Noord-Holland (Nederland) komt. Onze ambitie is om 25 leads per jaar voor buitenlandse investeringen buiten de MRA op te pakken, zonder beperking van sectoren en afkomst.

Daarnaast zullen we in het kader van het behoud van investeerders ('current investors') en input voor het investeringsklimaat per jaar 10 buitenlandse bedrijven in Noord-Holland bezoeken buiten de MRA.

Missies en beurzen

De afgelopen jaren zijn diverse economische en bestuurlijke missies uit de provincie Shandong in Haarlem/Noord-Holland ontvangen. De relatie van de provincie Noord-Holland met de provincie Shandong dateert uit 1995. Het beleid is erop gericht om bedrijven uit China aan te trekken en handel te bevorderen. Shandong behoort al jaren tot de economische top 3 van China. Het huidige Memorandum of Understanding dateert uit 2006 en geeft onder meer aan dat beide provincies zich zullen blijven inspannen om de samenwerking te bevorderen op het gebied van landbouw, milieu en MKB. Shandong verwacht dat de provincie Noord-Holland er periodiek (met een missie) komt en verwacht ook dat ze in de provincie Noord-Holland van harte welkom is. De provincie neemt die verantwoordelijkheid ook als zij door andere overheden (het rijk, Amsterdam) wordt gevraagd om ambtelijk en/of bestuurlijk een actieve rol te vervullen in het programma van een inkomende buitenlandse missie. Ook is deelgenomen aan 'factfinding' missies uit China, India en de VS. Inkomende missies zijn bij uitstek gelegenheden om (Noord-) Holland internationaal in de markt te zetten, aandacht te vragen voor onze economische ('speerpunt-) clusters' en goed geïnformeerd te worden over internationale marktbehoeften en trends. Daarnaast zijn degenen die terugreizen naar hun land onze beste ambassadeurs.

De ontvangst van buitenlandse delegaties zullen wij met bestuursinzet ondersteunen. De organisatie in Nederland van deze missies achten wij een aangelegenheid voor onze partners. Zij zijn het beste in staat om aan delegatieleden factfinding en bedrijfsbezoeken op maat te bieden.

Wij geven de voorkeur aan handelsmissies op het gebied van onze speerpuntclusters.

Bestuurlijke missies – zgn. courtesy visits uit bijvoorbeeld onze zusterprovincies in Azië – zullen wij conform de bestaande protocollen en met de inzet van de Commissaris van de Koningin tegemoet treden.

Bij uitgaande handelsmissies sluiten wij aan op de Bedrijfslevennota, die ondermeer aangeeft dat de effectiviteit van uitgaande missies moet worden vergroot door de afstemming tussen rijk en decentrale overheden te bevorderen (ondersteund door effectievere Holland-promotie; zie...). In dit kader zullen wij onze ambitie richting onze zusterprovincie Shandong in China - één uitgaande handelsmissie per collegeperiode en nadruk op investeringen naar Nederland – inbrengen. Verder hebben de zogenaamde BRIC-landen onze speciale aandacht vanwege de kansen die deze opkomende economieën bieden.

De provincie zal haar aanwezigheid op vakbeurzen rond genoemde clusters beoordelen aan de hand van de marketing- en acquisitiemogelijkheden en inzet van de partners. Wij nemen geen organisatorische werkzaamheden op ons.

Welke andere partijen zijn betrokken: gemeenten, clusterbedrijven, ONHN, rijksoverheid, NFIA (strategische acquisitie), Amsterdam Airport Area etc

Welke middelen zetten we hiervoor in € 300.000.- per jaar

Bijlage 1. Verantwoording en monitoring

De provincie zet zich de komende jaren in op de kerntaken: stimuleren van regionale economische samenwerking en het tijdig voldoende ruimte beschikbaar stellen voor economische activiteiten. Vervolgens is de vraag aan de orde op welke thema's die regionale samenwerking zich moet richten ter verbetering van de internationale concurrentiepositie.

De regio's waar de Randstad mee concurreert hebben goede scores op kenniseconomie (afgemeten naar R&D-intensiteit van de bedrijvigheid en innovatie), goede fysieke bereikbaarheid en goede potenties van de beroepsbevolking (afgemeten naar omvang, werkloosheidspercentage en opleidingsniveau). Van deze voor zowel de Randstad als zijn concurrenten belangrijkste concurrentiefactoren scoort de Randstad op bereikbaarheid en arbeidsmarkt goed, maar op de dimensies kenniseconomie beduidend minder. De grootste beleidsmatige uitdaging ligt dus daar⁶⁸.

Bovenstaande geeft een onderbouwing voor de keuze van het thema kenniseconomie/innovatie. Ook het belang van de concurrentiefactor arbeidsmarkt wordt onderschreven, maar tegelijkertijd ligt daar door vergrijzing een belangrijke bedreiging. Ook de analyse van de Noord-Hollandse economie (hst 2) onderstreept de keuze voor de thema's kenniseconomie/innovatie en arbeidsmarkt.

Het thema toerisme komt ook voort uit de analyse van de Noord-Hollandse economie. Toerisme is een belangrijke economische sector en levert een wezenlijke bijdrage aan de economische ontwikkeling van zowel de kust, het platteland als het stedelijk gebied. Een aantrekkelijk toeristisch aanbod levert een positieve bijdrage aan de internationale concurrentiepositie van een regio en vormt een belangrijke *quality of life* factor voor het aantrekken van de kenniseconomie.

De provincie zet in op verbetering van de internationale concurrentiepositie door inzet op de thema's Kenniseconomie & Innovatie, Werklocaties, Arbeidsmarkt & Onderwijs en Toerisme & Watersport

Daarnaast is ook de beschikbaarheid van bedrijfslocaties een belangrijke voorwaarde voor een goede internationale concurrentiepositie [Uitvoeringsstrategie Plabeka]. Zo blijkt de beschikbaarheid van geschikte bedrijfslocaties een van de top-6 knelpunten die een succesvolle innovatie en kennisontwikkeling in de Metropoolregio in de weg staan⁶⁹.

Tegelijk wordt met het thema werklocaties invulling gegeven aan de kerntaak 'tijdig voldoende ruimte beschikbaar stellen voor economische activiteiten'.

Clusterbenadering

Het ondersteunen van economisch sterke clusters is een belangrijk onderdeel van het economisch beleid van rijk, de regio en Europa. In bijgaand kader staat aangegeven waar deze clusterbenadering op is gebaseerd en waar de focus op kenniseconomie en innovatie vandaan komt.

Het *clusterconcept* wordt eind negentiende eeuw geïntroduceerd door de invloedrijke econoom Alfred Marshall (1890). In de jaren negentig van de vorige eeuw ontstaat hernieuwde aandacht voor het clusterconcept, vooral dankzij Harvard-professor Michael Porter. Hij brengt *clustering* naar voren als een strategie in de context van een veranderende economie. Deze 'nieuwe economie' zou worden gekenmerkt door toenemende internationalisering en concurrentie en een daarmee gepaard gaande behoefte aan economische groei op basis van specialisatie in clusters, vooral van *kennisintensieve en/of innovatieve bedrijvigheid*. Daar waar het clusterconcept van Porter zich aanvankelijk vooral op nationaal niveau richt, verschuift het perspectief in de loop der jaren steeds meer naar regionaal en lokaal niveau. Wanneer partijen, zoals ondernemingen, toeleveranciers, serviceverleners, bedrijvigheid en instituties in verwante sectoren in elkaars (fysieke) nabijheid verkeren, zou een specifieke *setting* ontstaan waarin partijen onderling concurreren, maar vooral ook op allerlei manieren samenwerken (Porter, 1998,

⁶⁸ PBL, Balans van de Leefomgeving 2010

⁶⁹ Presentatie project "Irritators"—Boardvergadering 24 juni 2011

p. 197). De 'unieke' regionale of lokale setting voorziet de deelnemende partijen van allerlei agglomeratievoordelen, zoals verdergaande specialisatie, een gedeelde arbeidspool, kostenbesparingen, een toegesneden infrastructuur en gedeelde voorzieningen. In de loop der tijd is het accent steeds meer komen te liggen op het uitwisselen van specialistische kennis binnen clusters (Cooke, 2001 e.a.). Hierdoor zouden bedrijven eerder in staat zijn te innoveren en zich te onderscheiden van een toenemend aantal concurrenten op een grotere markt. Hoewel clustertheoretici vaak verschillende accenten leggen, bestaat er consensus onder aanhangers ervan dat van clustering een positieve werking uitgaat. Het rapport 'Pieken in de Delta' (2004) stelt dat steden profijt kunnen hebben van het huisvesten van clusters en ook Europees beleid is vaak precies daar op gericht. Partijen die deel uitmaken van clusters zouden kunnen profiteren van een *set* agglomeratievoordelen, op basis waarvan zij blijvend kunnen innoveren, concurreren en groeien (Porter, 1998, Storper, 1997). Het Nicis concludeert dat er – eerder dan op lokaal niveau – binnen de Nederlandse context vooral nog ruimte voor het clusterconcept op regionaal schaalniveau is. Bron: Nicis, 2010 Clustering van bedrijven in de lokale economie

Samenvatting afrekenbare doelstellingen:

	Hoofddoelstelling:	Afrekenbaar doel/indicator
	Verbeteren internationale concurrentiepositie van provincie Noord-Holland.	- een hogere economische groei (in de periode 2012-2015) van Noord-Holland ten opzichte van het Europees gemiddelde; - top-5 positie van de Metropoolregio Amsterdam tussen de Global Business Gateways
	Agendapunten:	
Kenniseconomie en innovatie	1. EDB	- 600 ondersteunde MKB-ers via Kanskanon - Een EFRO-clusterregeling ter ondersteuning van de KIAM. - Bijdrage aan randvoorwaardelijke iconische EDB-initiatieven, zoals Campusvorming, het Dakfonds, Open Data en Toponderwijs -Verbinding van (bedrijven binnen) clusters EDB en NHN
	2. Clustersamenwerking NHN	- Per cluster is voor 2013 een samenwerkingsvorm georganiseerd (vgl. met Agriboard of Energyboard) of is vastgesteld welke manier van samenwerking bijdraagt aan innovatie in het cluster. - Per cluster is voor 2013 een ontwikkelingsstrategie of uitvoeringsprogramma vastgesteld waarin elk cluster initiatieven benoemt ter verbetering van de innovatie en concurrentiekracht.
	3. Midden- en Kleinbedrijf	-800 ondersteunde MKB'ers per jaar via Kanskanon
Werklocaties	4. Schiphol	- Afname van kantorenleegstand in de Schipholregio, relatief ten opzichte van de MRA. - Relatieve toename buitenlandse bedrijfsvestigingen in de Schipholregio ten opzichte van MRA. - Toename totale werkgelegenheid op kantoor en bedrijfslocaties in de Schipholregio. - Projectrealisatie OLV Greenport voor 2015 - Uitgifte Schiphol Logistics Park zal starten voor 2015 - Realisatiebesluit HST Cargo terminal
	5. Noordzeekanaalgebied	- voor 2013 een geaccordeerde visie door alle gemeenteraden van het NZKG en Provinciale Staten m.b.t. de ruimtelijke economische ontwikkeling van het

		<p>gebied;</p> <ul style="list-style-type: none"> - op basis van de maatregelen uit het onderzoek optimale benutting bestaand havengebied zal het Masterplan Noordzeekanaal het initiatief nemen om partijen bij elkaar te brengen om de maatregelen tot uitvoering te brengen. - Op basis van het Quick Wins programma van het ministerie van I&M zal het Masterplan Noordzeekanaal voor de NZKG regio projecten inventariseren en aandragen. - Jaarlijkse Monitor ontwikkeling bedrijventerreinen en werkgelegenheid - Masterplan/provincie zet zich in voor de aanleg van de nieuwe zeesluis en koerst op het eerste go/no go moment in 2012 en zal zich inzetten voor de tweede plan fase. Voor 2015 zal de Staten een definitief go/no go besluit worden voorgelegd.
	<p>6. Greenport Aalsmeer /Agriboard NHN</p>	<p>Greenport:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De reconstructie van 237 ha (t/m 2025) verouderde glastuinbouwlocaties door o.a de inzet van het provinciale TWIN-H programma herstructurering glastuinbouw Greenport Aalsmeer - Actualisatie MLT2025 in 2012 - Opstellen van een innovatieprogramma in 2012 (aansluitend bij het thema Flowers en Food van de EDB) - Aansluiting van Greenport Aalsmeer op CO2 netwerk voor 2015 - Het verbeteren van de bereikbaarheid onder andere in relatie tot seaport (Noordzeekanaalgebied), airport (Schiphol), (parameter 10% reductie op de transporttijden van bloemen naar de veiling eind 2015) - De positionering en versterking imago van de sector (parameter: aantal bezoekers paviljoen Bloomin'Holland op de Floriade 2012) <p>Agriboard:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de ontwikkeling van de Kennis- en Innovatieagenda in 2012, waarin de thema's worden benoemd die op lange termijn zeer relevant zijn voor de Agribusiness - de ontwikkeling van 4 concrete innovatieclusters in 2013 met pionierende ondernemers uit de regio, welke aansluiten bij de thema's als nieuwe agrologistieke concepten en verwaarding van reststromen . - kennisdeling richting alle belanghebbende stakeholders in en buiten de regio (olieverwerking en positionering): <ul style="list-style-type: none"> a. voor Seed Valley een onderzoek in 2012 naar de vestiging van een regionaal centre of excellence b. het opstellen van een bidboek voor de Floriade in 2012
	<p>7. Bedrijventerreinen</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Herstructurering van 870 ha in de periode 2009-2013. - Voor de regio's Noord-Holland Noord en Noord-Holland Zuid vaststellen van zorgvuldige planningsopgaven (2 voor Noord-Holland) voor werklocaties. - Voor de drie regio's in Noord-Holland Noord laten vaststellen van samenhangende bedrijventerreinen-programma's voor 2013 (Plabeka-aanpak). - Jaarlijks vaststellen van monitor werklocaties - Aansluiten op verzakelijking door invullen rol van

		marktmeester en HIRB-privaat
	8. Kantoren	<ul style="list-style-type: none"> - Opnemen nieuwe planningsopgave kantoren NHZ in Structuurvisie (2012). - In 2013 vaststellen van nieuwe planningsopgave kantoren in NHN. - Jaarlijks vaststellen van provinciale monitor bedrijventerreinen en kantoren.
	9. Detailhandel	<ul style="list-style-type: none"> - regionale afstemming verder vergroten door de Regionale Adviescommissies Detailhandel - in 2013 een evaluatie van de werking van de Regionale Adviescommissies - alle regio's beschikken voor 2015 over een actueel regionaal detailhandelsbeleid - jaarlijkse Monitor Detailhandel - In 2014 evalueren we de toegevoegde waarde van het Koopstromenonderzoek
Arbeidsmarkt en onderwijs	10. Aansluiting op innovatieve clusters	<ul style="list-style-type: none"> - Minimaal 4 Centra voor Innovatief Vakmanschap of Centers of Expertise in Noord-Holland in 2015, gericht op de Noord-Hollandse sterke regionale clusters. - In Noord-Holland Noord worden clusteroverstijgende vraagstukken geïdentificeerd (eerste inventarisatie in 2012) en gezamenlijk opgelost; dit leidt tot meer aanbod van arbeid voor de sterke regionale clusters in 2015. - In Noord-Holland Zuid is het mbo vanaf 2013 betrokken bij de EDB.
	11. Afstemming onderwijs en bedrijfsleven	<ul style="list-style-type: none"> - Jaarlijkse Monitor Arbeidsmarkt & Onderwijs Noord-Holland - Kenniswerkplaats in Noord-Holland Noord met jaarlijks minimaal 20 opdrachten uitgevoerd door 20 studentgroepen. - Realisatie van leer-/kennisarrangementen in Noord-Holland Zuid in 2012 of 2013; daarna jaarlijks minimaal 20 opdrachten uitgevoerd door 20 studentgroepen. - Een helder en actueel overzicht van de bestaande arbeidsmarkt & onderwijs projecten in 2015.
Toerisme en watersport	12. Kwaliteitsverbetering toeristisch product	<ul style="list-style-type: none"> - Formele oprichting van de Leisure Board (in 2012) en 3 concrete projecten per jaar;
	13. duurzaam ruimtegebruik stimuleren	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering van 6 promotionele activiteiten samen met het bedrijfsleven per jaar; - Samenwerking binnen 3 cultuurtoeristische projecten per jaar;
	14. versterken positie NH als watersportprovincie	<ul style="list-style-type: none"> - Er zullen 6 gemeenten EcoXXI gecertificeerd zijn voor 2013. Bij succes zal het aantal deelnemende gemeenten worden uitgebreid; - De 10 kustgemeenten hebben in 2012 een profiel opgesteld waarvan toerisme deel uitmaakt; - Op alle Noordzeestranden wappert in 2015 de Blauwe Vlag. - Ontwikkeling van 2 regionale beeldverhalen voor 2015; - De opgave voor het aantal hectares zullen wij herijken en wij zullen een nieuwe opgave voor verblijfsaccommodatie en jachthavens vaststellen (voor 2013); - Jaarlijks 2 onderzoeksrapporten die input leveren voor vraaggerichte gebiedsontwikkeling; - Er worden 2 structureringsplannen op regionaal niveau

		<p>opgesteld voor 2015.</p> <ul style="list-style-type: none"> - In 2013 zal 10% groei gerealiseerd zijn van het economische effect van riviercruise- en motorchartervaart t.o.v. 2010; - In 2012 en 2014 publicatie van watersportmonitor Noord-Holland - In 2012 publicatie van het kader voor watersport en de toekenning van WED middelen
Instrumenten	a. Regionale samenwerking	Omvormen RES-en IJmond en Zuid-Kennemerland tot REO3
	b. Regionale ontwikkelingsbedrijven	<ul style="list-style-type: none"> - in 2012 het takenpakket van ONHN herijken - RON zal zich concentreren op de ontwikkeling van het bedrijventerrein HoogTij in Zaanstad - SADC: uitgifte van Businesspark Osdorp (45 ha) en Polanenpark (27 ha)
	c. Internationale marketing en acquisitie	<p>Opstellen en onderhouden van een actueel economisch profiel</p> <p>25 leads per jaar buiten de MRA</p> <p>1 uitgaande handelsmissie naar Shandong per collegeperiode</p> <p>10 buitenlandse bedrijven bezoeken in NH buiten MRA</p>